

YARIŞMALAR ve
MİMARLIK
SEMPOZYUMU
2014

İçindekiler

- 5** Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumu II - 2014
- 6** “Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması” Örneği ile Kavramsal Konu Başlıklı Çıkışlı Vitrin Tasarımı Yarışmalarında Tasarım ve Uygulama Süreci
- 14** Mimarlık ve Tasarım Öğrenci Yarışmalarında Uygulama: TEDxITU Etkinliği Tasarım Önerileri Öğrenci Yarışması Örneği
- 22** Yarışma Sonrası Süreçler: 2005-2013 Yılları Arasında Yerel Yönetimler Tarafından Açılan, Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Uygulanma Performansları
- 36** Kamunun Büyük Ölçekli Mimarlık Talepleri: Kartal ve Küçükçekmece Projeleri
- 44** Gündelik Siyasal İlişkiler Bağlamında İktidar Meşruiyet Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmaları İlişkisi: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği
- 56** Ödemiş’te Bir Kentsel Tasarım Yarışması Hikayesi: Kentsel Strateji Projesinin Otopark Uygulama Projesine Evrimi
- 74** Uşak Belediyesi Hizmet Binası Projesi Yarışma ve Uygulama Süreci Üzerine
- 86** Kent Kimliğinin Oluşmasında Mimari Proje Yarışmalarının Etkisi: Gaziantep Örneği
- 102** Boş Zaman (Leisure) Aracılığıyla Mimari Üretim: Bazı Çelişkiler
- 108** Diyalog Tabanlı Yarışmalara Yeni Bir Model Önerisi

YARIŞMALAR ve MİMARLIK SEMPOZYUMU II - 2014

Yarışmalar, Süreç ve Sonuç

Yapısal ve kentsel bağlamın elde edilmesinde, yenilenmesinde ve dönüştürülmesinde sürdürülebilir bir yöntem ve gelenek olarak yarışma ortamını tartışma ve icraat eksenine alan Yarışmayla Yap projesinin ilk sempozyumu Yarışma Hikayeleri üzerinde odaklanmış ve İstanbul Teknik Üniversite'sinde yapılmıştı.

Farklı üniversiteleri dolaşarak yarışma ortamının düşünsel zeminini genç mimarlarla paylaşmayı hedefleyen sempozyum dizisinin ikincisi yarışmaları Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, Süreç ve Sonuç açısından değerlendiriyor.

Yarışma projesinin tasarımından gerçekleştirilmesine dek geçen süreç içerisinde yaşanan deneyimlerin paylaşıldığı ve tartışıldığı sempozyumda kavramsal başlangıç ve sonuç ürün arasında gelişen süreç ele alınıyor; yarışma kavramı ve ortamı, tasarım ve gerçek, süreç ve sonuç ilişkileri açısından değerlendiriliyor.

Sempozyum düzenleme kurulu olarak Bilim Kuruluna, bildirileri ve sunumları ile tartışma ortamına katkı sağlayan katılımcılara, davetli konuşmacılara ve tartışmacılara teşekkürlerimizi sunarız. Yarışmayla Yap projesi kapsamındaki etkinliklerin ve yayınların gerçekleşmesine destek veren Seranit Grup'a ve 2014 yılının ev sahibi Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne teşekkür ederiz.

Mimarlık ortamına, yarışmalar üzerinden düşünerek ve tartışarak katkı sunmayı amaçlayan bu sempozyum serisinin ve yayınlarının özellikle genç kuşak mimarlar tarafından izlenmesi ve geliştirilmesini dileriz.

Saygılarımızla,

Sempozyum Düzenleme Kurulu adına
Doç. Dr. Lale Özgenel

“AKMERKEZ VİTRİN DÜZENLEME YARIŞMASI” ÖRNEĞİ ile KAVRAMSAL KONU BAŞLIĞI ÇIKIŞLI VİTRİN TASARIMI YARIŞMALARINDA TASARIM ve UYGULAMA SÜRECİ

H. Tonguç Tokol

Öğr.Gör. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, İstanbul

Özet

Mimarlık, iç mimarlık ve tasarım alanlarında düzenlenmekte olan yarışmalardan biri de vitrin tasarımı yarışmalarıdır. Bu tür yarışmalar marka ve ürün gibi konulardan çıkışlı olabileceği gibi, Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışmaları'nda olduğu gibi verilen bir kavram ya da başlıktan da çıkışlı olabilmektedir. İstanbul, Etiler'de bulunan Akmerkez Alışveriş Merkezi'nin dış cephelerindeki duvar ve yürüme alanındaki ayaklı vitrin kategorilerinde yapılan yarışmalar, sanat ve tasarım alanlarındaki meslek insanları ve öğrencilerin katılımına yönelik olarak düzenlenmiştir. Seçilen öneriler, standart ölçülerdeki vitrinlere uygulanmış ve jüri tarafından değerlendirilmiştir. Tasarım uygulamalarının belirli bir bütçeyi aşmaması gerekmektedir ve üretim ile montaj aşamaları da katılımcının sorumluluğundadır. Bu nedenle, sadece proje olarak kalmayıp üretim ve uygulama sürecini de kapsayan çalışma, aynı zamanda iyi bir planlamayı da gerektirmektedir.

Bildiride, daha önce Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışmaları'na çeşitli konu ve kategorilerde yedi uygulama yaparak katılmış olan ve birincilik, ikincilik, jüri özel ödülü ve mansiyon gibi ödülleri bulunan bildiri yazarının, bu uygulamaların çeşitli aşamalarındaki çalışma yöntemi, tespitleri ve çıkarımları görsel malzemelerle desteklenerek sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Vitrin tasarımı yarışması, tasarım aşamaları, uygulama

1. Giriş

Mimarlık alanında düzenlenen ve uzun yıllardır yapılmakta olan yarışmalarla birlikte, özellikle son yirmi yıl içerisinde, iç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı alanlarında da mobilya, hacim ve çeşitli endüstri ürünü konulu tasarım yarışmaları

düzenlenmektedir. İç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı meslek dallarındaki ve eğitimindeki gelişim sürecinin paralelinde yaygınlaşan tasarım yarışmaları, meslek alanlarına yönelik olarak öğrenci ve profesyonel kategorilerde düzenlenebilmektedir. Bu alanlarda yapılan yarışmalarda değerlendirme genellikle proje çalışmaları üzerinden olmakta ve bu şekilde sonuçlandırılmakta, ancak bazı işler uygulamaya layık görülerek üretilmektedir. Bildiri konusu olan “Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması” örneğinde ise, yarışma, proje aşmasından sonra yapılan uygulama üzerindeki jüri değerlendirmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu yaklaşım, katılımcıların proje aşmasında iken uygulama ile ilgili her türlü detayı da düşünerek çalışmaya yöneltmektedir.

2. Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışmaları

Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışmaları genellikle güncel konu başlıklarından ya da bazı kavramsal konulardan çıkışlı olmaktadır. Her ne kadar vitrin düzenleme yarışması olarak lanse edilse de, bir ürünün veya markanın tanıtımı amacını gütmemektedir. Katılımcı profili genellikle güzel sanatlar fakültelerinin çeşitli bölümlerinden öğrenciler, öğretim elemanları ile profesyonellerden oluşmaktadır.

Vitrin düzenlemeleri, alışveriş merkezinin dış cephesinde bulunan ve iç mekandan bağımsız olan 12 adet duvar vitrini ile yine dış mekandaki yaya yolları üzerinde bulunan 8 adet ayaklı vitrinde yapılmaktadır. Ön elemeyen geçen ve sergilenmeye değer bulunan eserler, eser başına belirlenen bütçeyi geçmeyecek şekilde katılımcı tarafından üretilerek vitrinlere uygulanmaktadır. Yine önceden belirlenen tarihte vitrinlere uygulanan çalışmalar, son kez jüri tarafından değerlendirmeye alınarak sıralama ve ödül dağılımı tespit edilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, katılımcıların aralarında sadece proje anlamında değil, üretim, uygulama ve zamanlama konusunda da rekabetleri söz konusu olmaktadır.

Akmerkez, bu organizasyonla katıldığı Uluslararası Alışveriş Merkezleri Konseyi ICSC’ nin (International Council of Shopping Centers) düzenlediği yarışmalarda, Vitrin Düzenleme Yarışması Community Relations (Yakın Çevre ile İlişkiler) kategorisinde Mart 2001’de Torino’ da ICSC-Solal Merit ‘01 ödülünü, Ekim 2001’de Orlando’ da düzenlenen toplantıda ise aynı kategoride ICSC-Maxi Award ‘01 ödülünü kazanmıştır. [1]

Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışmaları ile ilgili olarak jüri adına Prof. Erol Eti, 1960’lı yılların vitrin dekorasyonları ile günümüzü karşılaştırarak, “Reklama ihtiyacı olmayan hiçbir şey yoktur. Bunun iyi değerlendirilmesi lazımdır. Reklam hitap seviyeli olmalıdır. İnsanların gözü her zaman vitrindedir. Anımsatma ile birlikte eğitmeyi de hedefliyoruz. Bu yarışma eğitime açısından etkili örnekler ortaya koydu” şeklinde bir yorum yapmaktadır. [2]

3. Yarışma Konuları

2000 ve 2002 yılları arasında yapılan yarışmaların konuları şunlardır:

- “Anadolu Medeniyetleri ve Milenyum” (1. Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması)
- “Zodyak ve Burçlar” (2. Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması)
- “İncir Yaprağından Günümüze Moda” (3. Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması)
- “Ateşten Cep Telefonuna İletişim Serüveni” (4. Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması)
- “2002 Dünya Kupası” (5. Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması)

Şekil 1. "Anadolu Medeniyetleri ve Milenyum" konulu yarışmada Jüri Özel Ödülü [3]

Şekil 2. "Anadolu Medeniyetleri ve Milenyum" konulu yarışmada Jüri Özel Ödülü [4]

4. Bildiri Yazarının Yarışmalardaki Uygulamaları

Bildiri yazarının Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışmalarında uygulanmak üzere seçilmiş eserleri, aldığı derceler ve tasarım-uygulama yaklaşımları şöyledir;

“Anadolu Medeniyetleri ve Milenyum” konulu eserler duvar vitrini ve ayaklı vitrin kategorisinde Jüri Özel Ödülü’ne layık görülmüştür. Yapılan çalışmalarda Anadolu’da yaşamış olan uygarlıklardan olan Hititlerin sembollerinden, Hitit Güneşi (Şekil 1) ve Hitit Geyiğinden (Şekil 2) yola çıkılmış ve görsel anlamda günümüzle ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Tasarımlarda modern çağı çağrıştıracak malzeme, renk ve detaylar kullanılarak geçmişle günümüz arasında asıl formdan uzaklaşmadan bir bağlantı sağlamak hedeflenmiştir. Kullanılan malzemeler; ahşap ve MDF konstrüksiyon üzerine metal etkisi veren çekiç boya, çelik teller, liftinler, cıvata ve somunlardır.

“Zodyak ve Burçlar” konulu eser duvar vitrini kategorisinde mansiyona layık görülmüştür. Çalışmaya konu olan burcun simgesi diğer burçların sembollerinin bulunduğu dairesel formun merkezinde bulunmaktadır (Şekil 3). Yıldız efektiyle fon oluşturulmuştur. MDF ve metal plakalar kullanılmıştır.

“İncir Yaprağından Günümüze Moda” konulu eserler ayaklı vitrin kategorisinde ikinciliğe, duvar vitrini kategorisinde mansiyona layık görülmüştür. Duvar vitrinlerinde olduğu gibi tek yönden değil, birçok açıdan algılanması gereken ayaklı vitrinde çalışma üç boyutlu olarak tasarlanmıştır. 17. Yüzyıl giyim tarzı, şeffaf ve metal etkisi verecek şekilde yorumlanmıştır (Şekil 4). Uygulama metal iskelet üzerine insan bedeninden kalıp alınarak giydirilen farklı dokulardaki kafes tellerinden yapılmıştır.

Duvar vitrininde ise metal çubulardan hareketli insan silüetleri önünde çamaşır ipine mandalla asılmış incir yaprağı formunda çeşitli kumaş malzemeler kullanılmıştır

“Ateşten Cep Telefonuna İletişim Serüveni” konulu eser duvar vitrini kategorisinde Birincilik Ödülü’ne layık görülmüştür. Denizcilikte gemilere kılavuzluk eden deniz feneri konu edilmiştir. Konuya kavramsal olarak yaklaşılmamış, gerçekçi

Şekil 3. "Zodyak ve Burçlar" konulu yarışmada mansiyon [5]

Şekil 4. "İncir Yaprağından Günümüze Moda" konulu yarışmada İkincilik Ödülü [6]

Şekil 5. "İncir Yaprağından Günümüze Moda" konulu yarışmada mansiyon [7]

Şekil 6. "Ateşten Cep Telefonuna İletişim Serüveni" konulu yarışmada Birincilik Ödülü [8]

bir görsel etki üzerinde durulmuştur. Metal plakalar, MDF gibi malzemelere ek olarak doğal kum kullanılmıştır. Zemindeki kayalar, kağıt malzeme üzerine renk efektleri kullanılarak üretilmiştir

"2002 Dünya Kupası" konulu eser ayaklı vitrin kategorisinde Birincilik Ödülüne layık görülmüştür. "Langırtı" oyunundan çıkışlı olarak ve fonda dünya kupası merkezli ülke bayraklarının yer aldığı çalışmada, zemin ve geri planda halı saha malzemesi kullanılmıştır.

5. Sonuç ve Yarışma Süreci Sonrasındaki Çıkarımlar

Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması gibi proje aşaması sonrasında uygulamaya yönelik formata sahip yarışmalardaki süreç, eskiz aşamasından en son aşama olan montaja kadar iyi bir planlamayı gerektirmektedir. Proje, üretim aşamaları, nakliye ve montajı da içeren bu sürece maliyet konusu da eklenmektedir. Zira eserlerin

uygulanması için belli bir ödenek bulunmakta, bu da tasarımı etkileyen kriterlerden biri olarak gündeme gelmektedir. Bunlarla beraber, profesyonel hayatta da karşı karşıya kalınan zamanlama konusu yarışmanın her aşamasında sonucu belirleyen en önemli etkidir.

Bildiri yazarının Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması sürecindeki en önemli tespiti, katılımcıların genel olarak proje aşamasında karşılaştıkları uygulama sorunlarıdır. Bunun nedeni ise, önerilerin ilk sunum aşamasındaki görselliğine önem verilmesi, daha sonraki üretim, montaj ve hatta nakliye aşamalarının ilk eskiz aşamasında dikkate alınmamasıdır. Bir diğer tesbit ise, daha çok öğrenci katılımcılarda gözlemlenen zamanlama sorunudur. Ancak, Akmerkez Vitrin Düzenleme Yarışması örneğinde olduğu gibi, uygulamanın da yarışmaya dahil edildiği türden yaklaşımlar bir anlamda eğitimlerini sürdürmekte olan ya da yeni tamamlamış meslek insanlarının profesyonel hayata geçiş süreçlerinde yapıcı bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, mimarlık, iç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı gibi meslek alanlarında düzenlenecek olan ve uygulamayı da kapsayan yarışmaların çoğalması, mesleki gelişime katkı açısından önem taşımaktadır.

Şekil 7. "2002 Dünya Kupası" konulu yarışmada Birincilik Ödülü [9]

Kaynakça

- [1] <http://v3.arkitera.com/v1/haberler/2004/02/10/akmerkez.htm> (01.02.2014)
- [2] <http://www.porttakal.com/ahaber-akmerkezde-sanatsal-vitrin> (01.02.2014)
- [3] Tokol, T., 2000. Kişisel fotoğraf arşivi
- [4] Tokol, T., 2000. Kişisel fotoğraf arşivi
- [5] Tokol, T., 2001. Kişisel fotoğraf arşivi
- [6] Tokol, T., 2001. Kişisel fotoğraf arşivi
- [7] Tokol, T., 2001. Kişisel fotoğraf arşivi
- [8] Tokol, T., 2001. Kişisel fotoğraf arşivi
- [9] Tokol, T., 2002. Kişisel fotoğraf arşivi

MİMARLIK ve TASARIM ÖĞRENCİ YARIŞMALARINDA UYGULAMA: TEDxITU Etkinliği Tasarım Önerileri Öğrenci Yarışması Örneği

Doğa Gülhan

Özet

Öğrenci yarışmalarının mimarlık ve tasarım tartışmalarına önemli katkıları vardır; yarışma amacı, katılan öneriler ve yarışma sonucu gibi nitelikler çağdaş mimarlığın ve tasarımın yakın geleceği üzerine ipuçları verir. Bildirinin tartıştığı konu, öğrenci yarışmalarının uygulama ve üretim ihtimalidir. Ele alınan TEDxITU yarışması ise mimarlık ve tasarım öğrencilerine yönelik düzenlenmiş bir fikir ve uygulama yarışmasıdır. Bu özelliği nedeniyle yarışma, öğrenci yarışmaları arasında güncel bir örneği oluşturmaktadır.

Yarışmalara yönelik bir değerlendirme için öncelikle öğrenci yarışmaları ve yarışmalarda uygulama, çeşitli tanımlar ve örnekler üzerinden özetlendi, günümüzde mimarlık ve tasarım alanındaki öğrenci yarışmalarının rolü tartışıldı. Ardından, TEDxITU yarışması dört temel aşaması üzerinden incelendi: Yarışmanın özelliklerinin (amaç, jüri üyeleri, anlatım teknikleri, katılım süresi vd.) belirlenmesi, yarışmanın çeşitli medyalar ile duyurulması, jüri değerlendirmesi ve uygulama. Yarışmanın temel amacı, 1 Aralık 2013 tarihinde İTÜ Mimarlık Fakültesi Taşkılla Kampüsü 109 No'lu Konferans Salonu'nda "dönüm noktaları" teması ile düzenlenmiş olan TEDxITU etkinliği için konferans salonu ve çevresi üzerine odaklanan tasarım önerilerinin getirilmesidir. Yarışmanın duyurulması sürecinde basılı malzemeler, mimarlık yayınları ve sosyal medya gibi araçlar kullanıldı. Jüri değerlendirmesi, önerilerin hem fikir hem uygulama yönünden ele alınmasıyla yapıldı ve kazanan öneri, öneriyi hazırlayan ekip tarafından uygulandı. Bildirinin son kısmında ise fiziksel bir uygulamaya ile sonlanan bir öğrenci tasarım yarışmasının oluşturabileceği potansiyeller tartışıldı.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık yarışması, Tasarım yarışması, Öğrenci yarışması, Yarışma sonrası uygulama

Mimarlık ve Tasarım Öğrenci Yarışmaları

Mimarlık ve tasarım gibi disiplinlerde yarışma, atölye çalışması gibi etkinlikler çağdaş tartışma ortamları için potansiyeller olarak görülebilir. Tasarım ve mimarlık alanındaki yarışmalarda içerikleri gereği fikir yarışması, uygulama yarışması, ön seçimli yarışma gibi çeşitli sınıflamalar yapılabilir, fakat bu sınıflamaların getirdiği kısıtlamalardan da bahsedilebilir. Bu alandaki önemli bir sınıflama öğrenci – profesyonel ayrımıdır, yarışmaların çoğu zaman sadece profesyonellere ya da sadece öğrencilere yönelik açıldığı söylenebilir, dolayısıyla burada (uygunluğu tartışılacak) bir öğrenci yarışmaları kategorisinden söz edilebilir. Özellikle öğrencilere yönelik düzenlenen yarışmalar, pek çok açıdan tartışma ortamlarını oluşturmaya yöneliktir.

Son yıllarda tanınırlığı ve sürekliliği bulunan birkaç ulusal yarışmadan bahsetmek gerekirse bunlar Doğan Hasol, Şevki Vanlı, Hülya Yürekli ve Ferhan Yürekli'nin kuruculuğunda 1996'dan beri düzenlenen Archiprix Diploma Projeleri Yarışması, Mimarlık Eğitim Derneği tarafından 2001'den itibaren düzenlenen MİMED Mimarlık Öğrenci Ödülleri, Mimarlar Odası tarafından 2007'den itibaren düzenlenen Kent Düşleri Yarışmaları, Mimarlar Derneği tarafından 2009'dan itibaren düzenlenen Mimarlıkta Eleştirel Okumalar olarak sıralanabilir. Ayrıca öğrenci yarışması – profesyonel yarışma ayrımına gidilmesi yerine, içeriği uygun olduğunda iki ayrı kategori ile açılan yarışmalar da vardır. Örneğin, 2013 başında TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana 5 Ocak Stadyumu çevresinin düzenlenmesi için profesyonellere ve öğrencilere yönelik iki kategorili bir yarışma açtı.¹ Bunların yanında üniversite, dernek, vakıf, firma gibi çeşitli oluşumların düzenlediği yarışmaları ve diğer etkinlikler vardır.

Öğrenci Yarışmalarında Uygulama

Tasarım ve mimarlık alanında düzenlenen öğrenci yarışmalarında fikir, görsel temsil, yazılı anlatım gibi ürünler ortaya çıkmakta ve bunlar üzerinden tartışmalar yapılabilmektedir. Fakat çoğu zaman süreç sonucunda fiziksel/sanal bir üretim/uygulamadan söz edilememektedir. Elbette yarışmalar sonucu ortaya çıkan her çeşit öneri değerlidir, ancak yarışmalarda uygulama ve üretim gibi hedeflerin eksikliği yarışma süreçlerinin çeşitliliğini zayıflatabilir. Bu durumun önemli nedenlerinden biri yarışmaların böyle üretimlere imkan verecek şekilde düzenlenmemiş olmasıdır. Uygulama noktasında amaçlar taşıyan yarışmaların tasarlanması, başta öğrenciler olmak üzere pek çok kişi için verimli yarışma süreçleri oluşturabilir.

Bu konuda tanınırlığı yüksek ve uluslararası bir örnek, ABD Enerji Bakanlığı tarafından düzenlenen Solar Decathlon'dur.² Bu yarışmada disiplinler arası üniversite öğrencilerinden oluşan takımlar tarafından önerilen enerji verimliliği yüksek konutlar,

yarışmanın son aşamasında katılımcılar tarafından uygulanmaktadır. Mimarlık, tasarım, mühendislik gibi disiplinlerden gelen öğrencilerin sunduğu öneriler enerji verimliliği, aydınlatma, havalandırma, yaşanabilirlik, üretilebilirlik, pazarlanabilirlik gibi pek çok başlıkta değerlendirilmektedir.

Ulusal başka bir örnek ise Kasım 2013'te sonuçlanan ve özel bir yatırımcı firma tarafından düzenlenmiş olan Şehit Öğretmen Neşe Altın İlköğretim Okulu Peyzaj Projesi Yarışması'dır.³ Peyzaj mimarlığı 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin katıldığı yarışma sonucunda kazanan projenin 2014 yazında uygulanması planlanmaktadır. Bir okul bahçesi tasarımını uygulamaya yönelik çalışmalar için peyzaj mimarları ve uygun durumlarda diğer disiplinlerden de yardım alınmasının gerekecektir. Bu noktada projenin uygulanmasında bazı belirsizlikler vardır. Öte yandan uygulamaya yönelik bir peyzaj mimarlığı öğrencisi projesi olarak yeni ve radikal bir örnek olduğu söylenebilir. (Şubat 2014 itibarıyla yarışma, uygulama noktasındaki belirsizliğini korumaktadır.)

TEDxITU Yarışması Süreci⁴

Bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir oluşum olan TEDx konferanslarının İstanbul Teknik Üniversitesi ayağı olan TEDxITU için İTÜ öğrencilerinden oluşan organizasyon ekibi konferans salonu ve çevresine yönelik bir tasarım yarışması ilan etti, böylece yarışma süreci başlamış oldu. Yarışma süreci dört önemli aşamada ele alınabilir. Bu aşamalar:

- Yarışmanın özelliklerinin belirlenmesi
- Yarışmanın duyurulması ve katılımın gerçekleşmesi
- Jüri değerlendirmesi
- Uygulama sürecidir.

Bunun yanında yarışmayla ilgili geri bildirimler, eleştiriler ve uygulama sırasında oluşan durumlar da süreç sonunda elde edilen önemli verilerdir.

Yarışmanın amacı, anlatım tekniği, katılım süresi gibi çeşitli özelliklerinin belirlenmesi sürecin ilk aşaması olarak tanımlanabilir. Yarışmanın temel amacı, teması 'dönüm noktaları' olan TEDxITU etkinliği için konferans salonunun geçici olarak dönüştürülmesi ile etkinliğin salon çevresindeki ve yakınındaki mekanlarda duyurularına yönelik tasarım önerilerinin getirilmesidir. Bu amaca yönelik önerilen tasarımların tema ile paralel düşünülmüş, kolay uygulanabilir, geçici, hafif, ekonomik, çevreye duyarlı, kullan-at özelliğinde olmayan, yeniden kullanıma imkan verebilen, söküldüğünde bulunduğu mekanda kalıcı iz bırakmayacak vb. niteliklere sahip olması beklendi. Anlatım tekniğinde ve katılımcı profilinde bir sınırlama yapılmadı, böylelikle önerilen projelerin miktarı ve kalitesinin artabileceğine karar verildi.

Yarışma sonucunda seçilen proje ya da projelerin etkinlik kapsamında uygulanması düşünüldü. Bu aşamanın sonunda yarışma şartnamesi ile katılımcılar tarafından kullanılabilir belgelerin olduğu yarışma dosyası oluşturuldu.

İkinci aşama olarak yarışmanın duyurusu teslim tarihinden bir ay kadar öncesinde etkinliğin web sitesinden ile sosyal medya hesaplarından, ayrıca önemli mimarlık ve tasarım siteleri üzerinden yapıldı. Bunun yanında İTÜ’de çeşitli fakültereye yarışmanın afişi asıldı. Yarışmanın duyurusuyla birlikte katılımcıların siteden indirebileceği ve içinde bir fotoğraf albümü ile tasarımı yapılacak alanı içeren dwg dosyasını içeren bir yarışma paketi sağlandı. Katılımı kısıtlamamak adına herhangi bir okul, bölüm, program ya da sınıf sınırlaması olmaksızın bireysel ya da ekip olarak katılımın desteklediği duyurularda ve şartnamede belirtildi. Benzer şekilde anlatımı sınırlandırmamak adına anlatım biçimi serbest bırakıldı. Son olarak katılımcıların online olarak gönderdikleri dosyalar, raportör aracılığıyla jüri üyelerine ulaştırıldı.

Üçüncü temel aşama olan jüri değerlendirmesi ise ilk aşamada gönderilen on üç proje üzerinden bireysel olarak yapıldı. Jüri üyeleri birbirinden bağımsız olarak projeler için tekil açıklamalar birlikte ödüle uygun gördükleri projeleri sıraladılar. İkinci aşamada ise bu açıklamalar tüm jüri ile paylaşılarak ortak bir değerlendirme yapıldı ve jüri raporu son şeklini aldı. Şartnamede belirtildiği gibi üç proje (10313, 77855 ve NK004 rumuzlu projeler) ödüle uygun bulundu, ayrıca bunlardan biri de uygulanmak üzere seçildi (NK004 rumuzlu proje). Ödül alan projelerin özgün fikirleri ve temayı ele alışlarındaki etkileri gibi özellikleri göz önünde bulunduruldu, bunun yanında uygulama projesinin seçilmesinde fiziksel şartlar (kolay uygulama, ekonomik ve geri dönüşüm potansiyeli olan malzeme vs.) dikkate alındı. Değerlendirmenin ardından jüri raporu ile birlikte tüm projeler hem İTÜ Mimarlık Fakültesi’nde sergilendi hem de arşiv niteliğinde olması beklenerek internet üzerinden incelenebileceği adreslere yüklendi.

Şekil 1. Ödül alan 10313 rumuzlu projenin anlatımından bir seçki

Şekil 2. Ödül alan 77855 numaralı projenin anlatımından bir seçki

Aşağıdaki uygulanmak üzere seçilen proje ile ilgili açıklama, jüri raporundan alınmıştır: 'NK004 numaralı proje Taşkıışla'nın girişinden konferans salonunun içine kadar bütüncül bir şekilde gelişmesi, konferans salonunun özgün niteliklerini koruyan ve mekânsal olarak bütünleşme potansiyeli taşıyan bir öneri sunması, kolay uygulanabilme, kendi içinde tutarlılık, malzemelerin geri dönüşüm potansiyelleri gibi nitelikler bağlamında olumlu bulunmuştur. Temayı yorumlama, ve özellikle özgünlük konusundaki eksiklerine rağmen uygulamada en az sorun çıkarması beklenen proje olduğu için bu önerinin de eşdeğer ödül grubunda yer alması uygun bulunmuştur. Yarışmanın amacı doğrultusunda proje ya da projelerin yaklaşık iki hafta içinde uygulanması gerekliliği düşünüldüğünde, farklı ölçekteki önerilerin eş zamanlı kullanılması ya da yeniden çalışılması gibi çözümler uygun görülmemiştir. Bu nedenle NK004 numaralı projenin teknik olarak yetkinliği ve uygulama kolaylığı gibi etkenleri de göz önüne alınarak jürinin bir takım geliştirici önerileri ile birlikte uygulanacak proje olmasına karar verilmiştir.'

Şekil 3: Ödül alan ve uygulanmak üzere seçilen NK004 numaralı projenin anlatımından bir seçki

Şekil 4. Ödül alan ve uygulanmak üzere seçilen NK004 numaralı projenin anlatımından bir seçki

Yarışma sürecinin son temel aşaması olan uygulama için kalan üç haftalık süreçte, ayrılan bütçe içinde kalacak şekilde projenin uygulanmasına yönelik detaylar, kazanan ekip (Egemen Narderele ve Mert Kocaman, İTÜ Mimarlık Bölümü öğrencileri) ile birlikte tartışıldı. Bu aşamadan sonra ekip uygulamaya yönelik revizyonlar (ör. tekrarlı bir şekilde kullandıkları elemanların miktarını azaltmak) ile projeyi uygulamaya başladı. Uygulama detayları açısından bakıldığında oluklu mukavva, boya ve bağlantı elemanlarıyla oluşturulan kafes strüktürler, bilgilendirici-yönlendirici kutular, çıkartmalar ve tamamlayıcı diğer elemanlar projenin temelini oluşturuyordu. Ayrıca sahnede yer alan kutulardan birkaçı üzerine video mapping tekniği ile konferansa uygun görsellerin yansıtılması önerildi. Bu öneriler katılımcı ekip tarafından konferans günü son halini alarak yerleştirildi.

Şekil 5. Uygulama sonrası konferans salonu içinden iki fotoğraf

Uygulama aşamasında çeşitli sorunlarla karşılaşıldı, fakat bu sürecin problem çözmeye imkan verdiği ve geliştirici olduğu söylenebilir. Bu problemlerden bazıları:

- Önerilerin süre, bütçe, işgücü gibi etkenler göz önüne alınarak revize edilmesi gerekliliği,
- Uygulama sırasında iş gücü eksikliği ve ortak zaman ayırmanın zorluğu,
- Planlanan zaman ve gerçekte harcanan zaman arasındaki olası tutarsızlık,
- Fakültenin sürece yeterince katkı sağlayamaması, ayrıca geri dönüşüm potansiyeli taşıyan malzemelerin konferans sonrası çöp olarak atılması

olarak sıralanabilir. Bu problemlerin üstesinden gelmek mümkün oldu, dolayısıyla

uygulama süreci tahmin edildiğinden daha zor geçtiği gözlemlense de sonunda hedeflenen amaçlara ulaşıldı. Öte yandan, öğrenci yarışmaları sonucu bir üretim-uygulamadan söz edilebileceğinin güncel bir örneği oldu.

Tartışma

Mimarlık ve tasarım yarışmalarında fiziksel/sanal bir üretim/uygulamadan söz edilmemesi üzerine başlayan TEDxITU yarışması sürecini kendi içinde eleştirilebilir. Bu noktada yarışmaların diğer özelliklerini de geliştirmek üzere tartışmak mümkün. Dikkat çekici olduğu düşünülen özelliklerden bazıları şu şekildedir:

-Katılımcı profilinin belirli bir öğrenci grubuna yönlendirilmemesi (ör. sadece mimarlık bölümü öğrencilerine) ve katılımın sınırlandırılmaması,

-Yarışma konularının çeşitli ve özgün olması,

-Anlatımı kısıtlayıcı, masraflı ya da çevreci olmayan teslim kuralları ile katılım ücretlerinin olmaması,

-Arşiv problemi üzerine düşünerek bir yarışma belleği ya da tartışma ortamı oluşturulmaya çalışılması,

-Jüri ile yarışma arasında uygunluk sağlanması ve değerlendirme sürecinde özen gösterilmesi,

-Destek ya da sponsorlar ile sağlanabilecek yarışma ortamları ve değerli/kaliteli ödüller.

Bu ve benzeri geliştirici öneriler ile öğrenci yarışmalarının tasarım ve mimarlık tartışma ortamını zenginleştirebileceği düşünülür.

Güncel mimarlık tartışmalarında profesyonel mimarlık yarışmalarının azlığı, yarışma sonucu ödül alan projenin uygulanmaması, ödül alan proje ve uygulanan projenin farklı katılımcılara ait olması, uygulama sırasında yaşanan bürokratik aksaklıklar gibi durumlar son dönemde önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumların bir kısmının öğrenci yarışmaları için de geçerli olduğu söylenebilir. Profesyonel yarışmalarda karşılaşılan bu gibi sorunlar, daha iyi öğrenci yarışmaları tasarlamakta bir veri olarak kullanılabilir. Ayrıca öğrencilere yönelik atölye çalışmaları ya da tartışma gruplarının çeşitlenmesi ve zenginleşmesi de bu tartışma ortamına katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- 1 www.adanamimod.org.tr/wp-content/uploads/2013/06/Kent_icin_Donusun_Ulusal_Mimari_Fikir_Yarismasi_Sartnamesi_2013.pdf
- 2 www.solardecathlon.gov
- 3 www.amplio.com.tr/peyzaj_yarismasi.html
- 4 www.tedxityarisma.blogspot.com.tr

YARIŞMA SONRASI SÜREÇLER :

2005-2013 Yılları Arasında Yerel Yönetimler Tarafından Açılan, Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Uygulanma Performansları

Pelin Aykutlar¹, Seçkin Kutucu²

¹ Araştırma Görevlisi, Gediz Üniversitesi

² Yard.Doç Dr., Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü , Yaşar Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada; Türkiye’de, 2005-2013 yıllarını arasında, yerel yönetimlerin açtıkları ulusal ve uluslararası mimari ve kentsel tasarım yarışmaları sonrası, birinci seçilen projelerin uygulama süreçlerinde, uygulanma performans analizinin ortaya konulması ve tartışılması amaçlanmaktadır.

Son yıllarda, çoğunlukla yerel yönetimler tarafından açılan mimari proje yarışmaları, nitelikli mimari ürünlerin ve mimarlık uygulamalarının elde edilmesinde başvurulan bir yöntemdir. Yarışmayı açan kurumun, görevlendirilen jürinin ve yarışmacıların düşünce süzgeçlerinden geçen fikirlerin hangi sebeplerle hayata geçirilemediği her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Yarışma mekanizmasının çağdaş ülkelerde nitelikli yaşam çevresi ve bina elde etmenin bir yöntemi olarak kabul görmesi ve işletilmesine rağmen ülkemizde bütünüyle işlerlik kazanamamasının altında yatan nedenlerin tartışılması gerekir.

Her yarışma sonrası, yarışmayı açan kurum ile seçilen müellif arasındaki ilişkilerin meşru biçimde yürütülmesi ve uygulamanın sonuçlandırılmasına yönelik görüşmeler dizisi gerçekleşir. Yarışma sonrası süreç olarak bilinen ve tarafların bakış açılarıyla her zaman objektif şekilde tanımlanamayan sorunlar uygulamaya engel olabilmektedir. Fikrin rafa kaldırılma anına kadar harcanan zaman, emek ve maliyetin boşa gitmesi ise hem kurum, hem de müellif başta olmak üzere tüm mimarlık ortamında hayal kırıklıklarına ve kötümserliğe yol açmaktadır. Çalışmanın odaklandığı konu, yarışma sonrası kurum ile müellif arasındaki sorunların hangi sebepler; koşullar ve aşamalarda ortaya çıktığının analizini ortaya koymak ve bunu tartışmaktır.

Yerel yönetimlerin 2005-2013 yılları arasında açmış oldukları mimari proje yarışmaları ve izlenen süreçler, aşağıdaki sıralı şekliyle ele alınmaktadır:

- Kurumların yarışma süreçlerinde konumları ve önemleri; yarışma sonrası, uygulama sürecindeki işleyiş mekanizmaları

- 2005-2013 yılları arasında, yerel yönetimlerin açmış olduğu ulusal ve uluslararası mimari ve kentsel proje yarışmalarının açılmasında kurumların performansı
- Yarışma fikirlerinin uygulanma performansı, fikrin uygulanamama sebeplerinin analizi ve tartışması

Yerel yönetimler tarafından açılan yarışmalarda birinci seçilmiş ve uygulanması kabul edilmiş projelerin, uygulamadan vazgeçilme sebeplerinin tartışılması, mekanizma içinde yer alan zorlukların anlaşılması bakımından önemlidir. Müellif ve kurum ile yapılan görüşmeler aracılığı ile, işin durması, vazgeçilmesi veya el değiştirmesi gibi farklı olumsuz sonuçların hangi safhalarda oluştuğunun saptanması ve tikanıklığın mekanizma içinde yeri ve sebeplerinin ortaya konulması ve tartışılması hedeflenmiştir. Böylelikle, yarışma mekanizmasının yönetimler ile müellif arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanmasına dönük bir tartışma ortamının hazırlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: yerel yönetimler ve mimarlık yarışmaları, uygulama süreçleri, yarışma sonrası süreçler, yarışma mimarlığı

Giriş

Mimari yarışmalar, nitelikli yaşam çevreleri oluşturmak amacıyla hizmet eden bu sebeple de bina üretim sürecinde bir yöntem olarak kullanılan hem tasarımların geliştirildiği mesleki bir uygulama alanı, hem de fikirlerin tartışma ortamlarıdır. Yarışmalar, tüm yarışmaların özünde sahip olduğu ilke gereği “en iyinin”, “en niteliklinin”, ihtiyaca “en uygun çözümün” şeffaf ve demokratik bir yöntemle elde edilmesini hedefler. Kendi tanım gereğince de, “kültür, sanat ve çevre değerlerinin rekabet yoluyla geliştirilmesine, çok sayıda seçeneğe en ekonomik, en işlevsel ve yenilikçi çözümün seçilmesine, müelliflerinin saptanmasına ve güzel sanatların teşvikine”, “mesleklerin gelişmesine, etik değerlerin yerleşmesine, uluslararası rekabet gücü kazanmalarına” uygun ortam” sağlamayı amaçlamaktadır. (Yarışmalar Yönetmeliği, 2002) Açılan yarışmalar kapsamında işverenin yarışmalardan beklentisi nitelikli projeler elde etmek iken; mimarın ve mimarlık ortamının yarışmalar sürecinden beklentisi ise daha fazladır. Bu beklentiyi belki de üç eksenle özetlemek mümkündür.

1. Tartışma ortamı

Yarışma konusu kapsamında geliştirilen tasarım önerileri ile jürinin ve kurumun arayışı içinde olduğu son ürünün niteliği ve seçilen proje arasında mimarlığın çok

yönlülüğünü yansıtan, farklı görüşlerin ve düşüncülerin birlikteliğinden oluşan zengin bir tartışma ortamı yaratılır.

2. Fikirlerin çapraz değişimi, yarışmaya özel tasarım dilinin gelişmesi

Fikirlerin yarışması kadar, katılımcılar arasında düşünsel bir değiş tokuş da yaşanır. Tartışmaların sahne aldığı bu karşılıklı değişim, kolektif bir eğitim, mimarlık bilgisinin toplum içinde yaygınlaştırılması açısından ayrıca önemlidir.

3. Mimari söylemlerin test ortamı

Mimarlık ortamında pratik üzerinden söylem geliştirebilmek ve yapılan tartışmalar aracılığıyla söylemlerin gözden geçirilmesi ortamını hazırlamaktadır. Bunların dışında yarışmalar, katılan genç mimar grupların tasarımlarını ve fikirlerini rekabet ortamında yarıştırebilmeleriyle yeni ofislerin mimarlık sahnesine ayak basmalarına olanak tanınması açısından oldukça önemli bir ortam hazırlamaktadır. Gümrük birliğiyle birlikte ürünler kadar hizmetlerin de serbest dolaşımının telaffuz edildiği ülkemizde yarışma ortamının beraberinde getirdiği rekabet ortamının tüm mimarlık ofislerinin kendini geliştirme olanağı sağlaması pek ala mümkündür.

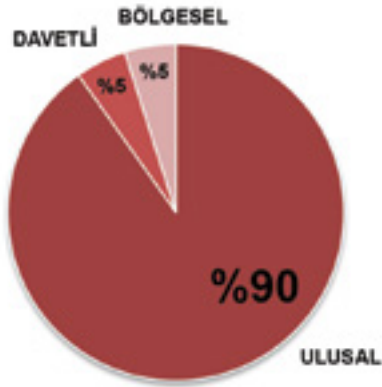
Dünyada olduğu gibi ülkemizde de nitelikli yaşam çevresi, mimari tasarım ve uygulamalarının elde edilmesinde yarışmaların önemi büyüktür. Son yıllarda, çoğunlukla yerel yönetimler tarafından açılan kentsel ve mimari proje yarışmaları ayrıca önem taşımaktadır. Yerel yönetimlerin açtıkları yarışmalar ile ister yerel, ister ulusal veya uluslararası ölçekler olsun, mimarlık ofislerinin oluşması ve gelişmesine katkı sağlamanın yanında mimarlığın ve kentsel çevrenin geliştirilmesine dönük kıyaslanmaz bir tartışma ortamı oluştururlar. Kurumlar ve kamu açısından bakacak olursak, ihale sisteminde ve kentsel çevrenin düzenlenmesinde tartışmalı alanlar ve kamunun çıkarını yakından ilgilendiren muğlak bir çok durum için açılım yarışma aracılığı ile sağlanabilir.

Önemini vurguladığımız ve tartışmasız devamını ve gelişimini arzuladığımız yarışmaların Türkiye’de yerel yönetimler çerçevesinde performansı nedir?

Türkiye’de Yarışmalar

Yarışmayla yap yaklaşımını benimseyen yerel yönetimler tarafından, son iki yerel yönetim dönemini kapsayan, 2005-2013 yılları arasında Türkiye’de 110 adet ulusal, 6 adet bölgesel ve 6 adet davetli olmak üzere toplamda 122 adet mimarlık ve kentsel proje yarışmaları açılmıştır. Açılan yarışmaların %90 ını ulusal mimarlık ve kentsel proje yarışmaları oluştururken, %5’ini davetli, diğer %5’ini ise bölgesel mimarlık ve kentsel proje yarışmaları oluşturmaktadır .

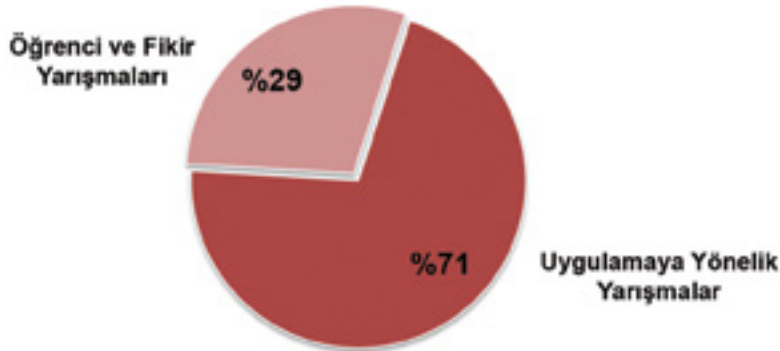
Açılan 110 adet ulusal mimarlık ve kentsel tasarım yarışmasının; 78 adedi

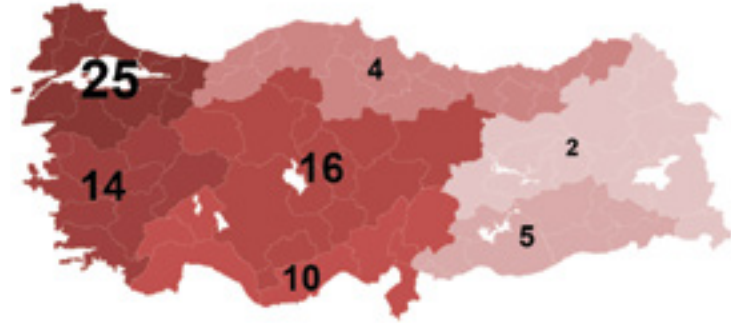
Tablo 1. Ulusal, Bölgesel ve Davetli Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmaları 2005-2013

Şekil 1. Ulusal, Bölgesel ve Davetli Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmaları 2005-2013

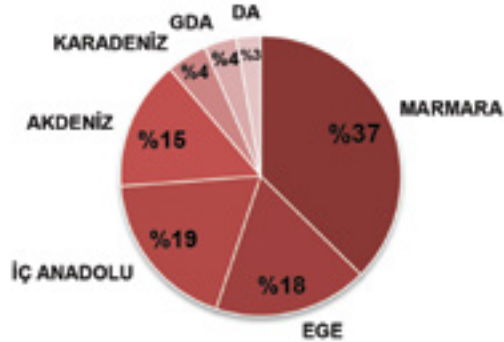
Tablo 2. Uygulamaya Yönelik, Öğrenci ve Fikir Yarışmaları 2005-2013

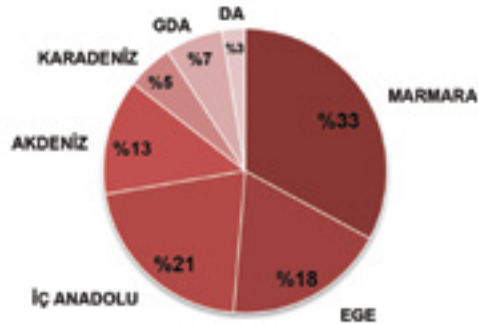
Şekil 2. Uygulamaya Mimari ve Kentsel Uygulamaya Yönelik Tasarım Yarışmaları 2005-2013

uygulamaya yönelik yarışma ile %71 ini oluştururken, 32 adet öğrenci ve fikir yarışması ise %29'unu oluşturmaktadır.

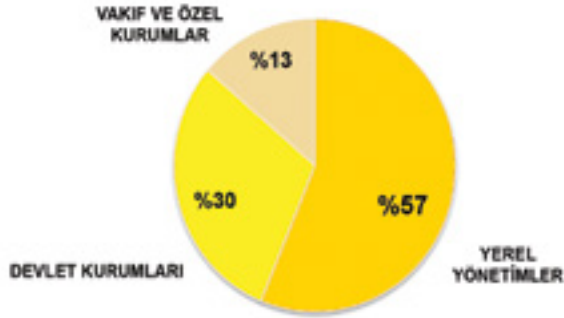
Açılmış olan uygulamaya yönelik 78 mimari ve kentsel tasarım yarışmasının

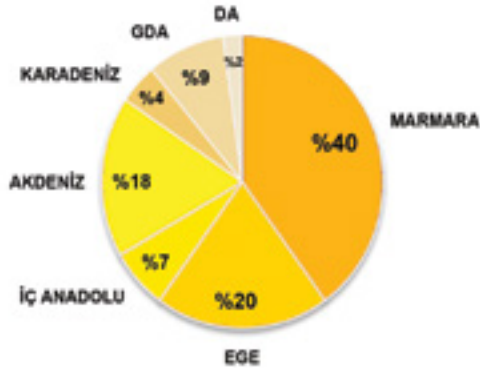
Tablo 3. Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere göre Oranları 2005-2013

Tablo 4. Uygulamaya Yönelik Açılmış Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Oranları 2005-2013

Tablo 5. Mimari ve Kentsel Uygulamaya Yönelik Yarışmaların Kurumlara Göre Açılma Oranları 2005-2013

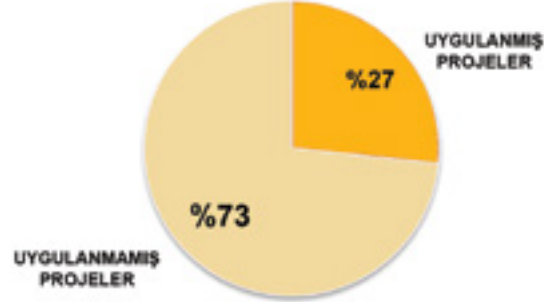
Tablo 6. Yerel Yönetimler Tarafından Açılan Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Dağılımı 2005-2013

45 adedi %56 lık bir oranla yerel yönetimler tarafından açılırken, 24 adedi %30'luk bir oranla diğer devlet kurumları ve 11 adedi %14'lük bir oranla vakıf ve diğer özel kurumlar tarafından açılmıştır. Tablolardan açıkça anlaşılacağı gibi belirli bölgelerde yerel yönetimler nitelikli mimari tasarım ve uygulamalarını elde etme arayışında yarışmalar mekanizmasını kullanmaktadırlar.

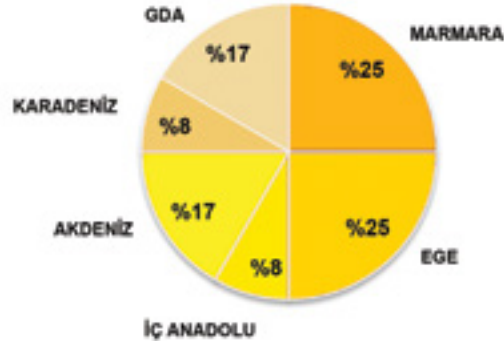
Tüm bu arayışa rağmen açılan yarışmaların uygulanma oranı da ortadadır. Yarışmayı açan kurumun, görevlendirilen jürinin ve yarışmacıların düşünce süzgeçlerinden geçen fikirlerin hangi sebeplerle hayata geçirelemediği her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Yarışma mekanizmasının ülkemizde bütünüyle işlerlik kazanamaması hangi nedenlerden kaynaklanmaktadır? Yerel yönetimlerin performansı nedir?

Yerel Yönetimler ve Yarışmalarda Uygulanabilirlik

İki yerel yönetim dönemini kapsayan 2005-2013 yılları arasında Türkiye’de yerel yönetimler tarafından uygulamaya dönük açılmış 45 mimari ve kentsel proje yarışmasının 12 si %27 oranla uygulanabilmiş, 33 ü ise %73 oranla kolokyum sonrası kurum ile müellif arasında süregiden görüşme süreçlerinden sonuç alamamıştır.

Tablo 7. Yerel Yönetimler Tarafından Açılan Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Uygulama Oranları 2005-2013

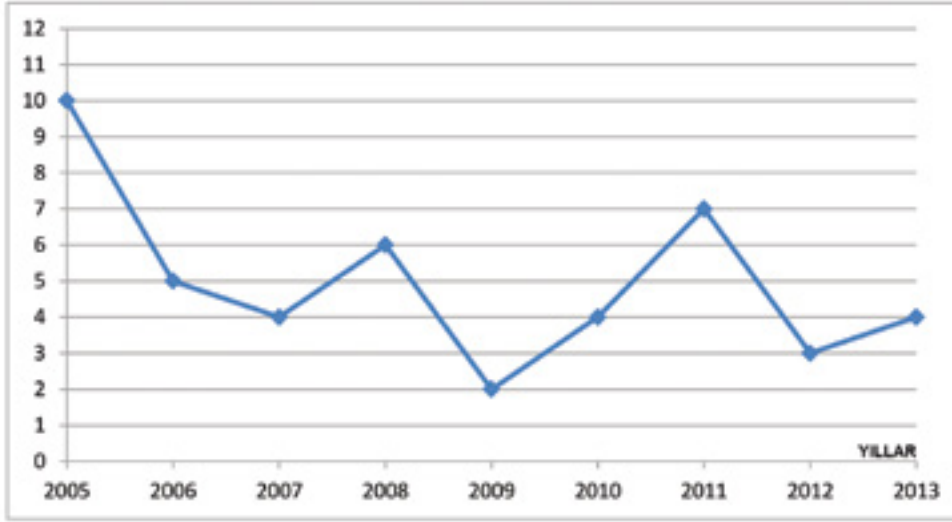
Tablo 8. Yerel Yönetimler Tarafından Açılmış ve Uygulanmış Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Dağılımı 2005-2013

Tablo 9’da görüleceği üzere 2005-2013 yılları arasında yerel yönetimler tarafından uygulamak üzere açılmış 33 yarışmanın; %18’i kolokyum, %24’ü belediye ile görüşme, %6’sı belediye ile görüştüğten sonra revizyon, %9’u belediye ile sözleşme, %34’ü uygulama projelerini hazırlama ve %9’u ihale süreçlerinde kalarak uygulanamamıştır.

Yerel yönetimler tarafından açılan yarışmalarda birinci seçilen ve uygulanması kabul edilmiş projelerin, uygulamadan vazgeçilme sebeplerinin ortaya çıkarılması, mekanizma içinde yer alan zorlukların anlaşılması bakımından önemlidir. Kazanan proje müellifleri ve kurum ile yapılan görüşmeler aracılığı ile, işin durması,

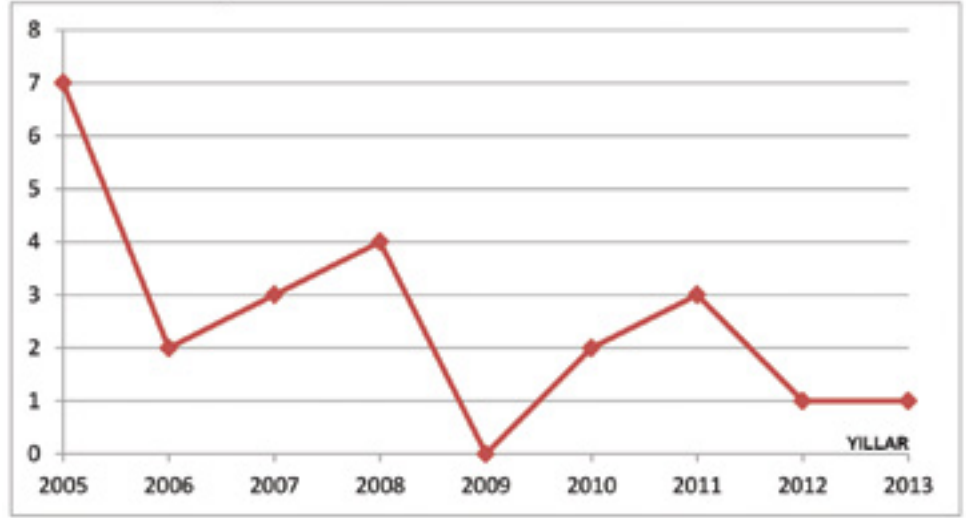
vazgeçilmesi veya el değiştirmesi gibi farklı olumsuz sonuçların hangi safhalarda oluştuğunun ve mekanizma içindeki aksaklıkların yerinin saptanması ve sebeplerinin ortaya konulması gerekir. Bu bağlamda, yarışma birincileri ile yapılmış görüşmeler sonucunda; uygulanamayan projeler araştırıldığında ortaya çıkan sebepler aşağıdaki başlıklar altında kategorize edilmiştir :

1. Yerel yönetim ve proje politikası değişmesi
2. Müellif ile anlaşılabilmesi
3. Proje bütçesinin olmaması
4. Uygulama bütçesinin olmaması
5. İmar değişikliği zorunluluğu
6. Arsanın kuruma ait olmaması

Tablo 9. Açılan Yarışma Sayısı

Tablo 9. da ilişkilendirilen 2005-2013 yılları arasında yerel yönetimlerin açmış olduğu yarışma sayısı yıl ilerledikçe düşüş göstermektedir. Tablo 10.'da ise açılan bu yarışmaların uygulanmama oranı bu grafiğe paralellik göstermekte ve açılan yarışma sayısı uygulanma oranı ile doğru orantılıdır. Yıllar ilerledikçe açılan yarışma sayısında gerileme olduğu kadar, uygulanmama oranında da belirli ölçüde azalış vardır. Tablo 11. ve Tablo 12.'de ise bu yıllar arasında yerel yönetimler tarafından açılan yarışmaları konuları bakımından incelendiğinde; 15 kentsel tasarım yarışması %33'ünü oluştururken, 13 belediye hizmet binası yarışması ise

Tablo 10. Uygulanmayan Yarışma Sayısı

bu yarışmaların %29'unu oluşturmaktadır. Konu bakımından en çok açılan bu yarışma tiplerinde 15 kentsel tasarım yarışmasının sadece 3 tanesi ile %20'si, 13 belediye hizmet binası yarışmasının 5 tanesi ile %38'i uygulanmış veya uygulama sürecinde bulunmaktadır. Son iki yerel yönetim dönemi içerisinde yerel yönetimler tarafından açılan yarışmaların uygulanamama sebepleri incelendiğinde ise; %41 yerel yönetimlerin proje bütçesinin olmaması, %15 oranında arsanın kuruma ait olmaması, %15 oranında imar değişikliği zorunluluğunu sağlamaması, %15 oranında yerel yönetim ve proje politikasının değişmesi, %11 oranında müellif ile anlaşılabilmesi ve %3 oranında uygulama bütçesinin olmaması ile ilişkilendirilir. (Tablo 12.) Açılan bu yarışmaların uygulanamama sebepleri başında kurumun bütçe bağlamında yeterlilik sağlayamamasına rağmen yarışmayı açması gelmektedir. Daha sonra ise arazinin kuruma ait olmaması, gereken imar değişikliği zorunluluğunu sağlayamaması ve yerel yönetim, proje politikasının değişmesi gelmektedir. Oysa ki TMMOB Mimarlar Odası Yarışmalar Yönetmeliği 3. Bölüm 10. Madde incelendiğinde yerel yönetimlerin yarışma açabilmesi için yarışma biçim ve türünün, konusunun, yerinin belirlenmiş olması, bütçesinin güvence altına alınmış olması şeklinde gereken yeterliliğe vurgu yapılmaktadır. Fakat bu bendlerin Tablo 9. sonuçları ile karşılaştırılması sonucu açıkça görülmektedir ki kurumların üzerinde yeterli seviyede yaptırım yoktur ve bu kontrolü denetleyen bir mekanizmaya ihtiyaç vardır.

Açılan her yarışma sonrası, yarışmayı açan kurum ile seçilen müellif arasında

2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılan Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Yarışma Sonrası Süreçleri		Kabuliyim	Belirleyici ile Görüşme Süresi	Revizyon Süresi	Kabuliyim Süresi	Uygulama Projelerinin Hazırlanması	İhale Süresi	Uygulanma Süresi	Kullanım Süresi	Revizyon Süresi
2005	İstanbul Pembe Belediye Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması									
	Van Beşinci Meydan ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması									
	Karabük Belediye Hizmet Binası Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Bursa Yıldırım Belediyesi Kaplıcaya Rekreasyon Vadisi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması									
	Bursa Samsat Garaj Kent Meydanı Mimari ve Kentsel Planlama Proje Yarışması									
	Burdur Şehirciliği Otobüs Terminali Kompleksi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması									
	Manisa Belediye Hizmet Binası Tasarım Merkezi ve Kentsel Mekân Düzenlenmesi Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Diyarbakır Yenisehir Belediyesi Hizmet Binası Yarışması									
	Beşiktaşlı Cumhuriyet Caddesi ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması									
	Antalya Kent Merkezi Doğru Garaj ve Halk Pazarı Alanı Düzenlenmesi Mimari Proje Yarışması									
2006	Bursa Kızılkaya Kent Parkı Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması									
	Trabzon Eski Şehir Binası Yeniden Canlandırma Mimari Proje Yarışması									
	Bahçeşehir Çarşı Kentsel ve Mimari Tasarım Ulusal Proje Yarışması									
	Kahramanmaraş Belediye Başkanlığı Hizmet Binası Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	İzmir Konak Belediye Başkanlığı Rekreasyon Vadisi Proje Yarışması									
	Çile Vadisi Peyzaj Planlama Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması									
	Büyükşehir Kent Merkezi II Kademeli - Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması									
	Kahramanmaraş Kültür Parkı Mimari Proje Yarışması									
	Antalya Büyükşehir Belediyesi Konyalı Doğru ve Kültür Parkı Alanı Mimari ve Çevre Düzenleme Proje Yarışması									
	Kuşçuköymece İyici Kent Merkezi Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması									
2007	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Beyoğlu Sahnesi Mimari Proje Yarışması									
	Adana Büyükşehir Belediyesi Zeynep Hanım Mimar Sinan Parkı Çevresi Kentsel Tasarım Ulusal Proje Yarışması									
	Kayseri İ. Kaldırımların Korumak Kültür ve Sanat Ortamına Dönüştürülmesi İki Kademeli Ulusal Mimari Yarışması									
	Fatihpaşa Belediyesi Akşençer ve Paçam Merkezi Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Denizli Belediye Hizmet Binası ve Çevresi Mimari Proje Yarışması									
	Kadiri Belediyesi Hizmet Binası ve Kültür Merkezi Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Kütahya Belediyesi Selime Çarşı ve Çevresi Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması									
	Borçova Belediyesi Fıstıkça Höyüğü Ziyaretçi Merkezi Mimari Proje Yarışması									
	İsmet Sahil Peyzaj ve Kentsel Tasarım Proje Yarışması									
	İzmir Büyükşehir Belediyesi Konut Alanı ve Çevresi Konut, Planlama, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Düzenleme Proje Yarışması									
2008	İzmir Büyükşehir Belediyesi Opera Binası Mimari Proje Yarışması									
	Bursa Büyükşehir Belediyesi Orkangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması									
	Uşak Şehirciliği Otobüs Terminali Kompleksi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması									
	İzmir Halide Edip Adıvar Kültür Merkezi Mimari Proje Yarışması									
	Adana Çukurova İpe Belediyesi Hizmet Binası ve Kültür Merkezi Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	İzmir Uluca Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Manisa Belediye Hizmet Binası ve Çevresi Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Çankaya Belediyesi Başkanlık Hizmet Binası, Sanat Merkezi ve Ulu Cemal Erkin Konser Salonu Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Uşak Belediye Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması									
	İzmir Halide Edip Adıvar Kültür Merkezi Ulusal Mimari Proje Yarışması									
2012	Çankaya Belediyesi Kent Meydanı ve Çevresi Düzenlenmesi "Hayli" Kentsel Tasarım Proje Yarışması									
	Antalya Gazipaşa Belediye Hizmet Binası, Ticaret Merkezi ve Yakın Çevresi Ulusal Mimari Proje Yarışması									
	Buğdaycı'nın Fesli Kışırını ve Çevresi Mimari Proje Yarışması									
	Uludağ Büyükşehir Belediyesi Şehirciliği Otobüs Terminali Mimari Proje Yarışması									
	Cumhuriyet Mahallesi Spor Kompleksi ve Rekreasyon Alanı Proje Yarışması									

Tablo 11. Müelliflerle Görüşmeler Sonrası Hazırlanmıştır

2005-2013 Yılı Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılan ve Uygulanamayan Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmaları		Yerel Yönetim ve Proje politikası dışlanması	Mücellif ile Anlaşılmasın	Proje Bütçesinin Olmaması	Uygulanma Bütçesinin Olmaması	İmar Değişikliği Zorunluluğu	Arzanan Kuruma Akt Olmaması
2005	Istanbul Pendik Belediyesi Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması	●					
	Van Beyoğlu Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması			●			
	Bursa Yıldırım Belediyesi Kaplıcaya Rekreasyon Vadisi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması			●			
	Burdur Şehirlerarası Otobüs Terminal Kompleksi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması		●				
	Manisa Belediye Hizmet Binası Ticaret Merkezi ve Kentsel Mekan Düzenlemesi Ulusal Mimari Proje Yarışması	●					●
2006	Diyarbakır Yenisehir Belediyesi Hizmet Binası Yarışması						●
	Beylikdüzü Cumhuriyet Caddesi ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması			●			
	Bursa Kızılkapı Kent Parkı Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması		●				
2007	Balıkesir Çarşı Kentsel ve Mimari Tasarım Ulusal Proje Yarışması	●		●			
	Bayazıt Kent Merkezi II Kademeli - Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması			●		●	
2008	Kahramanmaraş Kültür Parkı Mimari Proje Yarışması			●	●		
	Antalya Büyükşehir Belediyesi Konyaaltı Doğa ve Kültür Parkı Alanı Mimari ve Çevre Düzenleme Proje Yarışması			●			
	Kaçaköy Köyü Bgesi Kent Merkezi Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması					●	
	Istanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Beyoğlu Sahnesi Mimari Proje Yarışması						●
2009	Adana Büyükşehir Belediyesi Zeynep Mahallesi Mimari Sinan Parkı Kesimi Kentsel Tasarım Ulusal Proje Yarışması					●	
	Denizli Belediyesi Hizmet Binası ve Çevresi Mimari Proje Yarışması	●					
	İzmit Sahili Peyzaj ve Kentsel Tasarım Proje Yarışması					●	
2010	Çonguldak Lavuş Koruma Alanı ve Çevresi Koruma, Planlama, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Düzenleme Proje Yarışması		●	●			
	İzmit İli Ulusal Mimari Proje Yarışması						●
2011	Manisa Belediyesi Hizmet Binası ve Çevresi Ulusal Mimari Proje Yarışması			●			
	Çankaya Belediyesi Başkanlık Hizmet Binası, Sanat Merkezi ve Ulvi Cemal Erkin Konser Salonu Ulusal Mimari Proje Yarışması			●			
2012	İzmit Halide Edip Adıvar Külliyesi Ulusal Mimari Proje Yarışması			●			
2013	Antalya Gazipaşa Belediye Hizmet Binası, Ticaret Merkezi ve Yakın Çevresi Ulusal Mimari Proje Yarışması			●			

Tablo 12. Müelliflerle Görüşmeler Sonrası Hazırlanmıştır

ilişkilerin meşru biçimde yürütülmesi ve uygulamanın sonuçlandırılmasına dayalı görüşmeler dizisi başlar. Yarışma sonrası süreç olarak tariflenen ve tarafların kendi açılarından gördükleri her zaman tanımlanamayan sorunlar kadar harcanan zaman, emek ve paranın boşa gitmesi ise hem kurum, hem de müellif başta olmak üzere tüm mimarlık ortamında hayal kırıklıklarına ve kötümserliğe yol açmaktadır. Bunun önüne geçebilmek adına kurumu ve yarışmanın yapılma şeklini bağlayan Mimarlar Odası ve Bayındırlık Bakanlığının ortak çalışması ile çeşitli yıllara dönük yarışma yönetmelikleri oluşturulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

2005-2013 yılları arasında yerel yönetimlerin açmış olduğu ulusal mimari ve kentsel tasarım yarışmaları tablolar ışığında yapılması gerekenler ile ilgili öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- Kamusal alanlarda ve kamu yapılarında belli büyüklük ve tip binaların elde edilmesi ve kamusal kentsel alanların düzenlenmesinde yarışma yoluna gidilmesi bir zorunluluk haline getirilmelidir. Bunu ele alırken kurum yararının yanında yapılı çevrenin geliştirilmesi adına mimarlığın toplumsal misyonu ve toplum adına önemi, önceliği ve düşünsel bağlamı ile yer almasının kamu yararı da gözetilmelidir.
- Nitelikli kamu yapılarının elde edilmesinde yerel yönetimlerin yarışmalara başvurması gereği kanun içinde yer verilmeli ve zorunlu bir hale getirilmelidir.
- Yarışma yoluyla elde edilmiş bir yapı özü itibarıyla değerlidir. Bu şekilde elde edilen kamu yapıları; “Fikir ve Sanat Eserleri Koruma Kanunu” kapsamı içerisinde tutulmalıdır. Müellif hakları desteklenmeli, yapının nitelikli düşünce ürünü ve sanat eseri olarak korunması sağlanmalıdır.
- Yerel yönetimler icraatları çerçevesinde proje konularını geliştirirken, konusunda uzman danışmanlarla çalışmalı, sürdürülebilir bir kalkınma modeli benimsenmeli, yönetim politikalarında ve kamunun kaynakları ile yapılan uygulamalarda süreklilik ilkesi benimsenmeli, eskinin ardından gelen yönetim tarafından kesintiye uğratılmamalı veya bozdurulmamalıdır.
- Yarışma mekanizması dar bir kesimde tartışılır olmaktan çıkarılmalıdır. Eğer yarışma mekanizmasına inanıyorsak toplum tarafından desteğin sağlanması ve hatta toplum içinde konuyla ilgili tartışmaların yapılabilmesi gerekir. Bunun için de tüm kurumlar genelinde açıklık gereklidir.
- Yarışmaların meslek ortamı tarafından aynı zamanda bir iş dağıtım mekanizması olduğu kabul edilmeli, yeterlilikler aranmalı ve işveren kurumun

mağdur edilmesinin önüne geçilebilmelidir. Bunun için mesleki sorumluluk sigortası sistemi uygulanabilir.

- Yönetimler yarışmayla seçilmiş projenin müellifinden aynı zamanda bir danışmanlık hizmeti alabilmelidir. Bunun için, uzmanlık gerektiren yapılar ve durumlara dönük danışmanlık bütçesi ayrılmalıdır. Daha genç ve daha az deneyime sahip müellifler için de farklı bir danışmanlık ve destek mekanizması kurulmalı, Mimarlar Odası süreci gözlemleyebilmelidir.
- Yerel yönetimlerin yarışma yoluyla proje ve yapı elde etme süreçlerine destek için, sürdürülebilir çevreler elde etme adına, kalkınma ajansları ve devlet desteği sağlanabilir. Destek daha çok hazırlık dönemlerinin planlanmasında danışman için mali desteği kapsayabilir. Benzer bir destek yarışma sonrası danışman desteği için de verilebilir.
- Yerel yönetimler, kentsel yaşam çevrelerini geliştirmek adına küçük ölçekli yapılar için de yerel yarışmalar açmalı, yerel mimarlık ofislerinin rekabetçi bir ortamda gelişimine kamu adına katkı koymalıdır.
- Yerel yönetimler yarışma için bir hazırlık dönemi geçirmeli, bütçe ve imar yeterliliklerine sahip olmalı ve yarışma süreci boyunca kamuya açık bir izleme mekanizması oluşturmalıdırlar.

Kaynakça

Tablo 1: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Açılan Ulusal, Bölgesel Ve Davetli Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmaları Oranları

Tablo 2: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Açılan Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Uygulamaya Yönelik, Öğrenci Ve Fikir Yarışmaları Oranı

Tablo 3: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Açılan Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Açılma Oranları

Tablo 4: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Uygulamaya Yönelik Açılmış Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Oranları

Tablo 5: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Açılmış Mimari Ve Kentsel Uygulamaya Yönelik Yerel Yönetimler Ve Diğer Kurumlar Tarafından Açılan Yarışmaların Oranları

Tablo 6: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'deki Yerel Yönetimler Tarafından Açılan Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Uygulanma Oranları

Tablo 7: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'deki Yerel Yönetimler Tarafından Açılan Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Oranları

Tablo 8: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılmış Ve Uygulanmış Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Açılma Oranları

Tablo 9: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılmış Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Yarışma Sonrası Süreçleri

Tablo 10: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılmış ve Uygulanmamış Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Uygulanmama Nedenleri

Tablo 11: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılmış Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 12: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılmış ve Uygulanmamış Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Açılan Ulusal, Bölgesel Ve Davetli Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Dağılımı

Şekil 2: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Açılan Ulusal Mimari Ve Kentsel Uygulamaya Yönelik Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Dağılımı

Şekil 3: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılan Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Oranları

Şekil 4: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Yerel Yönetimler Tarafından Açılmış Ve Uygulanmış Ulusal Mimari Ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Bölgelere Göre Dağılımı

<http://www.arkitera.com/files/haber/12397/yarisma-raporu-2012-baski.pdf>

<http://www.arkitera.com/files/haber/19424/2013-yarisma-raporu.pdf>

*Yarışmalar; Mimarlar Odası, kolokyum.com, yarışmaylayap.com ve Arkitera'dan derlenmiştir.

*Müellifler ile görüşmeler yapılmıştır.

KAMUNUN BÜYÜK ÖLÇEKLİ MİMARLIK TALEPLERİ:

Kartal ve Küçükçekmece Projeleri

Güven Erten, Efe Gönenç**

Çağdaş Şehircilik ve Mimarlık Sorunlarında Kent Yönetimleri

Siyasi ve idari riskleri ne olursu olsun, tüm dünyada kent yönetimlerinin güçlenmesi için gerekçeler hızla artıyor. Yaşadığımız dünyanın sorunlarının temelinde doğal kaynaklarla hızla artan nüfusun ihtiyaçları arasındaki dengeyi sağlamak yatmakta. İnsanoğlunun yaşam mücadelesinde yeni sorun, alanları hızla büyüyen ve yoğunluğu artan kentlerin çevresel riskleri ve zayıflayan ekonomileridir.

Çağdaş kentsel planlama sorunları içinde globalleşmenin ürettiği eşitsizliği azaltmak ve sakıncalarını gidermek önemli bir yer tutuyor. Günümüz dünya metropolleri kendi yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak adına yeryüzünün değişik yerlerinde yaşamsal kaynaklarını karşılamak için yarışmakta. Adı konulmamış bir kent-kır kolonizasyonu yoluyla dünyanın özellikle geri kalmış yerlerinde doğal kaynaklar metropolleri besleyebilmek adına tüketilmekte.

Gelişmiş kentlerin çeperindeki birçok gelişen kent ise hızla gelir getirmesi beklenen ticari gayrimenkullerle dolmaktadır. Ekonomi dengeleri sürdürülebilir olmayan yeni dinamiklere maruz bırakılmakta, toplumsal ve çevresel risklere karşı savunmasız kalmakta. Bugün batı ekonomileri girdiği ekonomik darboğazlardan kendini tekrar eden resesyonlarla çıkış yolu bulamazken, hızla büyüyen doğu ekonomilerinin orta vadede yaşayacağı bir aksamanın dünya üzerinde yaratacağı olumsuzlukları göz ardı edemeyiz.

Kısacası çağdaş mimarlığın ve şehirciliğin konuları çok yönlü ve kolektif bir kapasite oluşturmayı gerektirmekte. Bugün Avrupa ortamında olup biten ve dünya genelinde süre giden krizlerin bize gösterdiği bir gerçek var. Sorunlar ne kadar uluslararası da olsa, çözümleri uluslararası inisiyatif ve yapılanmalar gerektirse de, öneriler geliştirip sonuca ulaşacak olan, her zaman kent yönetimleridir. Kendini bu bilinçle donatan kent yönetimlerinin geliştirecekleri kurumsal yapılanma ve atacakları adımlar yaşamımıza umut verecek, geleceğe güven temin edecektir.

Dünya metropollerinin yönetimleri, popüler kamu yönetimi eğilimlerinden

** Bu bildiri her iki projenin planlama aşamasında tarif edilmesi ile projelendirme sürecinde birer "yarışma" olarak örgütlenmesinde rol alan bir plancı ve bir mimar tarafından kaleme alınmıştır.*

sıyrılmalıdır. Güçlenmiş idari yapıları ve kaynaklarıyla, inisiyatif kullanabilen yönetim kadrolarına kavuşması gerekmektedir. İstanbul da buna ihtiyaç duyan bir metropoldür.

Türkiye'nin Gündemi

Türkiye'de mimarlık ve kamu yönetimi arasında bir diyalektik kurulmalıdır. İster özel sektör projelerinde olsun, isterse kamu sektörünün projelerinde olsun, mimarlık üretiminde kamu yönetimlerinin etkin varlığına daha çok ihtiyaç duyuyoruz. Kamu yönetimlerinin sadece Kamu İhale Mevzuatı'nı tatbik ederek, mimarlığı, talep ettiğinde kamu çıkarlarını koruduğunu, kamu yararı oluşturduğunu ileri süremiyoruz. Tersine, adalet sarayları, belediye yapıları, okul ve hastanelerin güçlendirilip yenilenmesi, metro istasyonları, yollar, köprüler, metrobüs durakları, toplu konutlar, kentsel yenilemeler, kentsel dönüşüm, doğal ve ekolojik alanların gelişmesi, orman ve su havzaların korunması, kentlerin ekonomik krizler ve doğal afetlere karşı dirençli kılınması, dar bir çerçevede bir kamu hizmet alımı meselesi olarak görülemeyecek kadar karmaşık. 21. yy'da çağdaş kent yönetimleri, mimarlık ve şehircilikle ilişkilendirirken çok daha geniş bir düzlemde olanaklar ortaya koyabilmeli. Kapasitelerini geliştirmeli, kadrolarını koruyup güçlendirmeli. Attığı adımlarda geriye dönmemeli.

Kaybolan bir heyecan: İMP

Türkiye'nin yakın geçmişinde gerek kentsel planlama alanında, gerekse kent ölçeğinde mimarlık etkinliği göstermesi açısından oldukça önemli bir kamu yönetimi inisiyatifi, 2005 yılında kurulan İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi'dir (İMP). Bu merkez, maalesef kurumsallaşamadan, teknik ve idari altyapısını güçlendiremeden gün geçtikçe erimiştir.

Akademik birikimle profesyonel kapasiteleri buluşturması açısından bir umut iken, akademik kadrolar ile profesyonel kadroların kolektif çalışma koşulları problemleri bir yöntem maruz kalmıştır. Aksaklıkların giderilmesi, akademik araştırmalar ile profesyonel faaliyetlerin dengelenmesi, yönlendirilmesi ve sonuçlandırılması merkezin yöneticisi Hüseyin Kaptan'ın gayretiyle sağlanmıştır.

İMP'nin, İstanbul'un kent sorunlarının çözümünde etkin olması arzulanırken, kamu yönetimi sistemi içindeki işleyişinin belirsizliği nedeniyle etkisizleşerek kaybolmuştur. Oysa gerçekleştirdiği araştırmalar, hazırladığı plan dokümanları ve yürüttüğü kentsel tasarım projeleri kadar, organize ettiği ulusal ve uluslararası kentsel tasarım yarışmaları da Türkiye'nin kamuoyunda geniş yankı bulmuştur.

İMP Türkiye'nin kentsel planlama tarihinde az sayıda örneği olan "plan, program ve proje birlikteliğini" ortaya koyabilmiştir. Fakat uzun soluklu olmamıştır. Belediyenin mevcut planlama ve projelendirme birimlerinin bir rakibi ve alternatifi

gibi algılanmış olması, İMP'nin varlığını sürekli sorgulanır kılmıştır. Gerçekleştirdiği faaliyetlerin meşru bir zeminde olmadığı yönünde planlama, tasarım ve mimarlık ortamının kuşku dolu yaklaşımı da İMP'nin “kurumsallaşamamasında” etkilidir. Hatta adı, “İstanbul'u Meta Gibi Pazarlayan” çapsiz benzetmelere maruz kalmış, kötü niyetlere alet olan maşa bir kurum gibi algılanmıştır. Bu koşullar içinde İMP, kendi çekirdek kadrosunu da koruyamamış, gerçekleştirdiği olumlu işlevleri kamuoyuna paylaşmadan kaçınılmaz olarak yok olmuştur. Kendi beşiğinde boğulmuştur. İstanbul'un ve Türkiye'nin 2006 yılı sonrasında konu olduğu kentsel planlama ve kent mimarlığı süreçleri tekrar göz önüne alındığında, İMP gibi bir yapılanmaya toplumun ne kadar ihtiyacı olup olmadığı yeniden düşünülebilir.

İMP'nin Türkiye'nin kent planlaması ve kent mimarlığı içindeki yeri, vurgusu ve etkisini bir başka bildirinin konusu yaparak, burada 2005 ve 2006 yıllarında gerçekleşen iki önemli kentsel projenin yarışma sürecine odaklanıyoruz. Böylelikle, kamu sektörünün büyük ölçekli kentsel projeleri yarışma kuralları ve gelenekleri içinde talep etmesinin araçlarını, olanaklarını, yönetme kapasitesini ve uygulamaya taşımadaki iradesini tartışmak mümkün olacaktır.

Kentsel Sorunları Mimarlıkla Buluşturabilmek: Kartal ve Küçükçekmece Projeleri

İMP'nin İstanbul'un makro ölçekli sorunlarını birer mimarlık ve tasarım sorunu olarak tarif etme istekliliği kendini Kartal ve Küçükçekmece Yarışmalarında somutlaştırmıştır. Bu yarışmalar, kamu yönetiminin kentin yapısal sorunlarına çözüm üretebilmek adına, sorunu anonimleştirip topluma sahiplendirmek için attığı birer adımdır.

İstanbul'un kentsel gelişmesine yorum ve eleştiri getiren birçok akademik yazımda ifade edildiği üzere, bu projeler birer neoliberal politikanın uzantısı olarak kurgulanmamıştır. Tersine, kentin ana sorunlarının hızla çözülebilmesi adına farkındalık yaratmak ve toplumsal bir süreç geliştirmek açısından kamu yararı taşımaktadır.

Kartal Alt Merkez Projesi, İstanbul'un tek merkezli ve giderek kuzeyindeki doğal alanlarına doğru kayan kentsel işleyişini kontrol altına alabilmek ve kentin çeperlerine yönlendirmek için planlanmıştır. Küçükçekmece Sahil Bandı Projesi ise, doğal alanlarını tüketen bir kentin yeniden doğal alanlarını kazanmak için ortaya koyduğu bir kamusal kararlılıktır.

Bu bildiri bu iki projenin,

- Temel hedeflerinin suiistimal edilerek, taviz ve tacizlerle ana ekseninden kaymasını,

- Taşıdığı kamu yararının dışına çıkarak esaslarından uzak bir mecrada, hedeflenen ivmenin gerisinde yol almasını,
- Kamu yönetiminin idari ve siyasi sahipliliğinden çıkmasını,
- Birer kent projesi olarak örgütlenmesi hedeflenirken, özellikle Kartal Projesi'nin giderek özel sektörün gayrimenkul ve inşaat projesine dönüşmesini
- eleştirecektir.

Usul-Esas İkilemi: Kentsel Proje Yönetimi Yoksunluğu

Kartal ve Küçükçekmece Yarışmaları hakkında süregelen tartışmaların odağında, bu projelerin sadece uluslararası ekiplere açık olması ve Türkiye'nin planlama ve mimarlık temsilcilerini dışlamış olması eleştirilmektedir. Yaygın kanının aksine, böyle bir kasıtlı niyet olmamıştır. Her iki proje Türkiye'nin ve uluslararası mimarlık birikiminden eşit olarak yararlanmak hedefiyle kurgulanmıştır. Hem ulusal hem de uluslararası temsilcilerin de yer alabileceği bir açık yarışma, gerek UIA normlarında, gerekse kademeli yarışma modelleri çerçevesinde önerilmiştir.

Bu süreçler sanılanın aksine kapalı kapılar ardında Türkiye'nin Mimarlar Odası ve diğer mimarlık örgütlenmelerinin temsilcilerinden soyutlanarak yapılmamıştır. Netice olarak sadece uluslararası mimarlık firmalarına açık olması Belediye Başkanının kararıyla gerçekleşmiştir. Yerel planlama ve mimarlık aktörlerine kapalı kalmasından ise en çok İMP rahatsız olmuştur. Çünkü İMP'nin esas kaygısı sadece yarışmayı yapmak ve projeyi edinmek değil, yarışma sonrasında güçlü biri proje yönetiminin örgütlenmesi ve Türkiye'de kentsel projeler uygulama modellerinin çeşitlenmesidir. Büyük ölçekli kent projelerinde teknik, kurumsal, finansal ve uzman işgücü kapasitelerinin gelişmesidir.

Kartal ve Küçükçekmece yarışmalarının salt bir mimarlık projesi edinimi sorunu olarak görülmesi, aslında sürecin maalesef dar bir alana sıkışmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim zaman içinde İstanbul'un kent parçalarının yeniden organize edilmesi, dönüşüm süreçlerinin kurgulanması, öngörüldüğü üzere oldukça canlı bir tartışma konusu olmuştur. Fakat bu konuda günümüzde yeterli ve yetkin kamu özel ortaklıkları, proje yönetim yapılanmaları maalesef yoktur. Tersine, emsal düzenlemeleriyle iş gören yüklenici firmaların yık yap uygulamaları, topyekûn bir mimarlık ve planlama cahilliği içinde birer kentsel dönüşüm örneği olarak gösterilmektedir. Türkiye'nin çağdaş şehirciliği, atılım göstermesi ve iyi uygulama örnekleri ortaya koyması gerekirken, 2000'li yılların başındaki etkinliğinin de gerisinde kalmıştır.

Kartal ve Küçükçekmece yarışmalarını bugüne kadar bir yerli-yabancı mimarlar sorunu olarak tartışmanın yerine, kent projelerinin örgütlenmesi, idari ve finansal yönetimleri sorunu olarak tartışmak çok daha anlamlı olabilirdi.

Tamamlanamayan Proje Örgütlenmesi-Uygulanamayan Destek Programlar

İstanbul'un 2006 yılındaki planlama sürecinde, Türkiye'nin 2001 yılında yaşadığı kriz sonrasında finansal ortamın yeniden hareketlenmesi ve mali kaynaklarının artması durumunda kentsel gelişimin nasıl etkileneceği tartışılmıştır. 2005 yılına kadar Devlet İç Borçlanma Senetleri'ne yatırım yaparak faiz oranlarına odaklanan özel sektör kurumsal sermayelerinin giderek taşınmaz piyasasına yöneleceği önceden tahmin edilmiştir. 2006 yılında başlayan yabancı sermaye girişinin de yönlendirilmesi gereği İstanbul'un planlama gündeminde yer almıştır.

İMP, hazırladığı stratejik plan kapsamında geliştirdiği Metropliten Alan Taşınmaz Piyasaları Programı kentsel gelişimin artan finansal birikimden olumlu etkilenmesi için bir dizi eylem tarif etmiştir.

Kentsel alanların spekülâtif hareketlere sahne olmaması ve hane halklarının yüksek maliyetli konut kredilerine maruz kalmaması hedeflenmiştir. Bugün maalesef bu amacın tam tersi bir süreç geride kalmıştır. Ulusal ve uluslararası sermaye gelişigüzel bir şekilde, kaotik bir ortamda hareket etmiştir. Kamu yönetimi bu süreci kontrol etmek ve yönlendirmek yerine, neredeyse kayıtsız kalmıştır. Hatta zaman içinde, afet riskli alanlarda dönüşüm gerekçesiyle spekülâtif bir yık yap sürecini tetikleyerek kentsel gelişim ve dönüşüm süreçlerini manipüle edebilmektedir.

Oysa 2006 yılında ana stratejik planı tamamlayıcı bir araç olarak geliştirilen Metropliten Alan Taşınmaz Piyasaları Programı özel sektör enerjisinin kanalize olacağı kentsel gelişim alanlarını tarif etmiştir. Finans sektörü kurumlarını yatırımlarda ve proje kredilerinde yönlendirmeyi amaçlamıştır.

Özellikle Kartal Projesi Metropoliten Alan Taşınmaz Piyasaları Programı'nın bir odak alanıdır. İMP, Kartal Projesi'nin karma bir ekonomik örgütlenmeye konu olmasını önermiştir. Kamu özel sektörü ortaklığı çerçevesinde yapılacak bir proje uygulama otoritesince yönetilmesini tercih etmiştir. Bu konuda uluslararası örnekleri kamu yönetimine sunmuştur.

Kartal Projesi, bu modeller içinde maalesef kamunun mesafeli bir sorumluluğuyla ilerlemek zorunda kalmıştır. Arsa sahiplerinin örgütlenmesi ve bir dernek çatısı altında kurumsal ifade bulmaları çok önemli bir başlangıç adımı olmuştur. Fakat bu dernek daha sonra güçlenerek bir taşınmaz ortaklığına dönüşmesi için kamu yönetiminin yönlendirmesinden ve liderliğinden mahrum kalmıştır. Dernek kendini mimari projenin edinimini finanse etmek ve imar planlarının hazırlanmasını takip etmekle sınırlı bir işleyiş içinde bulmuştur. Bu sürecin proje yönetimi ise maalesef bir kent projesi örgütlenmesi kapsamının oldukça uzağında kalmıştır.

Mimarlık ve kentsel planlama kamuoyu bu konuları tartışmanın uzağında

kalarak neredeyse sadece Zaha Hadid tarafından geliştirilen şemanın eleştirisine odaklanmıştır. Projeyi neoliberal bir kent eylemi olarak görmüş ve dışlamıştır. Süreci Türkiye mimarlığına vurulan bir darbe olarak tartışmaya devam etmiştir. Oysa kamunun sahipliliği, liderliği ve etkinliği dışında kalan bu sürecin sadece mimarlığa değil, kentin geleceğine ve kamu yönetimlerine olan inanca da olumsuzlukları olduğu ifade edilememiştir.

Bugün Türkiye’de kent yönetimlerinin büyük ölçekli projeleri yönlendirebilecek teknik ve idari kapasiteleri sorgulanır durumdadır. Belediyelerin sadece imar planı onaylayan ve emsalleri kontrol eden bir sınırlı rolü vardır. Tüm yetkiler ve etkinlik neredeyse merkezi yönetim birimlerinde toplanmaktadır. Yerel yönetim sistemimiz, kent planlaması, kent mimarlığı alanında ağır bir sarsıntı geçirmektedir. Böyle bir ortamda özel sektör parsel ölçeğinde imar hakkı kazanmak ve bir an önce inşaat sürecine geçmek için çaba göstermektedir. Büyük ölçekli kentsel projeler kamuoyuna sunulup tartışılmadan hayata geçmektedir. Sosyal dokuyu zedeleyen, şehirlerin kültürel geçmişiyle çelişen bir çok rant amaçlı kentsel müdahaleler toplumun nezdinde sorgulanmaktadır.

Bugün, Kartal Projesi, kamu yönetiminin idari ve siyasi sahipliliğinden çıkması sonucunda, esaslarından uzak bir mecrada, hedeflenen ivmenin gerisindedir. Kurulmuş olan dernek, bir kent projesi geliştirmek kapasitesinin çok uzağındadır. Yerel yönetimler arasındaki imar planı onay süreçlerinin tıkanmış olması ve arsa piyasasının spekülatif eylemleri, projenin amacına zarar vermektedir. Proje, kamuoyuyla diyalog kuramadığı için tepki çekmiş ve benimsenmemiştir. Sürece dâhil olan plancı ve mimar uzmanlar ise, projenin yeniden bir kent projesi olarak gelişmesi için etkinlik göstermenin yerine, yapılaşmanın normlarını tarif edecek bir takım dokümanları hazırlamakla, projenin olumlu bir görünüm kazanacağını ileri sürmektedir. Kamu yönetimi, sürecin neredeyse tamamıyla dışındadır. Parsel ölçeğinde plan onaylatmak, mimari proje üretmek ve yapım sürecine geçmek için giderek artan bir baskı vardır.

Küçükçekmece Projesi ise tüm bu tartışmalara bile konu olmadan, tasarım düzeyinde kalmıştır. Oysa deniz ve gölün bulunduğu çok özel bir alanın yeniden doğal özelliğine kavuşması, evrensel düzeyde bir planlama ve mimarlık heyecanıdır. 2006 yılında Küçükçekmece Gölü ve Havzası’nın doğal niteliklerini kaybediyor olması ve aşırı kirlenmeyle yok olma sürecine girmesi acil müdahale gerektirmiştir. Havzanın kentleşme baskısından arınması ve ekolojik restorasyona konu olması nedeniyle kamu yönetiminin öncelikli bir planlama ve mimarlık gündemi olması beklenirdi. Aksine, aradan geçen süre zarfında, değil göl ve denizin kavuştuğu sahil bandının yeniden kazanılması, Küçükçekmece Gölü’nün kuzeyi İstanbul’un en yoğun yapılaştığı bölge olmuştur. İstanbul’un 2005 yılında Büyükşehir Belediyesi sınırlarının İl sınırı

olarak kabul edilmesinden sonra, kentsel yayılmaya maruz kalması, Küçükçekmece Gölü'nün içinde bulunduğu bölgeye yeni bir durum getirmiştir. Kentin çeperi olarak bilinen bölgesi, nüfusu hızla artarak kentin ağırlık merkezi olmaktadır.

Kayabaşı, Resneli, Ispartakule, Altınşehir, Başakşehir, Bahçeşehir, Ayazma, Oyak, Onurkent, İkitelli, Halkalı'da yaklaşık 1 Milyon ilave nüfusu barındıracak kapasitede konut stoku üretilmiştir. Bu, İstanbul'un çağdaş şehircilik tarihindeki en kapsamlı yapılaşma sürecidir. Gerçek talebin ötesine geçerek ölçeğini kaybetmiştir.

Ortaya çıkan başat doku, kentsel mekanlardan yoksun toplu konutlardır. Kentsel merkezleri, sosyal ve teknik donatıları, kültürel alanları, rekreasyon hizmetleri olmayan bu yerleşimlerin kentsel kalitesi sorgulanmaktadır. Üretilen yapı stoku, spekülasyon bir taşınmaz piyasası içinde son derece yüksek değerlerde satılmakta, hane halklarına sağlanan tüketici kredileri ilave mali yükler getirmektedir. Bu süreç, orta ve uzun vadede sürdürülemezdir. Metropoliten alan genelinde, iş gücü-konut alanı dengeleri altüst olacak şekilde zarar görmektedir. Ulaşım ve teknik altyapı hizmetleri kentsel gelişimle eşgüdümlü değildir. Bu manzara, 2006 yılında ortaya konan kontrollü ve kademeli gelişim ile doğal alanlar restorasyonu hedefleriyle tamamıyla zıtlık teşkil etmektedir.

Sonuç

Kamu sektörünün mimarlığı ve şehirciliği talep ederken, proje hizmet alımına getirdiği bürokrasinin yıldırıcılığından yakınmayan yoktur. Kamunun mimarlığı mimarlık ortamına eşit haklar tanımlayarak yarışma yoluyla talep etmesinin ise mimarlığın gelişimine ve toplumun ilerlemesine vereceği katkı hemen her fırsatta dile gelir, altı çizilir.

Havaalanlarının, terminallerin, limanların, istasyonların, müzelerin, kamu yapılarının, meydanların, parkların, sahil bantlarının, tarihi ve arkeolojik parkların, antik yerleşmelerin toplumun ortak kültürünü hem yansıttığı, hem de geleceğe taşıdığı düşünüldüğünde, mimarlık bir kültür aktarıcısıdır. Bu nedenle kamu yönetimlerinin mimarlardan talep ettiği işlev aslında kamu yararı üretmesidir.

Fakat, kamu yönetimleri, mimarlığı talep ederken, kendilerini oldukça hantal bir ihale sistemi içinde bulur. Proje edinimini bir hizmet olarak talep ederken, karmaşık prosedürleri aşmak zorunda olduğunu görür. Çoğu zaman bu engellerle karşılaşmamak, devletin denetleyici mekanizmalara karşı da hesap vermekte zorlanmamak adına, kanıksanmış metotlara başvurur. Sonuçta ortaya tekdüze, sıradan ve kendini tekrar edip, bulunduğu yerle diyalog kuramayan mekan ve yapıları karşımızda görürüz. Kimi zaman bu durumdan irkiliriz, memnuniyetsizliğimizi dile getirmekte dahi şaşırır ve zorlanırız.

Oysa kamu yönetimlerinin mimarlık ve şehircilikten bir kaynak olarak

yararlanması adına, yasal ve yönetsel araçları her zaman güçsüz değildir. Daha işler yöntemleri kurumsallaştıracak yasal ve idari tedbirlerin alınması için daima fırsat vardır. Kamu yönetimi fikri de buradan gelişir ve var olur. Kamu yönetimleri koşul ve olanakları iyileştirmek için hizmet verir. Sorunları çözmek için çalışır. Koşul ve olanakları zorlaştıran, kazanımlarını geriye götüren ve yeni sorunlar üreten kamu yönetimleri düşünemeyiz. Toplumun mimarlıktan ve şehircilikten en iyi şekilde yararlanması için etkin kamu yönetimlerine her zaman ihtiyaç vardır.

Bu bildiri, Kartal ve Küçükçekmece yarışmalarını Türkiye'nin şehircilik ve mimarlık tarihinde gerçekleşmeyen birer kamu inisiyatifi olarak yeniden içeriklendirmektedir. Toplumun mimarlık, şehircilik, tasarım ve planlama hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanması için kamu yönetimlerinin sürekli yeni arayışlar içinde olması gereklidir. 2005 yılında İMP yanlış bir adım olmamıştır. Eksik kalmıştır.

Çağdaş mimarlığın ve şehirciliğin sorun alanları giderek genişlemiştir. İnsanoğlunun yaşamsal mücadelesinde yeni sorun alanları, hızla büyüyen ve yoğunluğu artan kentlerin çevresel riskleri ve zayıflayan ekonomileridir. Dünya metropollerinin yönetimleri, bu sorunlarla baş edebilmek için popüler kamu yönetimi eğilimlerinden sıyrılmalıdır. Güçlenmiş idari yapıları ve kaynaklarıyla inisiyatif kullanabilen yönetim kadrolarına kavuşması gerekmektedir. İstanbul da buna ihtiyaç duyan bir metropoldür.

İstanbul'un mimarlık ve şehircilik konularında kapsamlı çalışabilen teknik birimlere olan ihtiyacı gün geçtikçe artıyor. Kent yönetimi kapasitesi buna paralel olarak gelişmeli, kadrolarını koruyup güçlendirmeli. Attığı adımlarda geriye dönmemeli.

Kartal ve Küçükçekmece Projeleri'nin uygulama süreçleri bizlere birkaç konun hayati önem taşıdığını gösteriyor.

Örneğin, büyük ölçekli kent projelerin yarışmayla gerçekleşmesini, sonrasındaki tasarım geliştirme aşamalarının kamu yönetimlerinin inisiyatifinde, açık ve şeffaf tasarım panelleriyle ilerlemesini ve bir geleneğe kavuşmasını talep etmeliyiz.

Kamu yönetimlerinin, büyük ölçekli projelerde mesafeli bir sorumlulukla hareket etmelerini, kendilerini emsal büyüklüklerinin aşılabildiğini kontrol eden bir tür mimarlık komiserliği kapsamında işlevlendirmelerini bekleyemeyiz. Kentsel projelerin tasarım geliştirme süreçlerinde, kapalı duvarlar arkasında kalıp, farklı motiflerle yepyeni içerik ve görünümlere kavuşmaması, tasarımların korunması ve savunulması için her zaman kamu yönetimlerine ihtiyacımız var. Kaldı ki, imar mevzuatımız suistimallere açık ve savunmasızken, adına imar cinliği adını verdiğimiz muğlaklıklardan yararlanan uygulamalara maruz kalmamak için, özellikle büyük ölçekli projelerde, kamu yönetimlerinin etkin sorumluluğundan başka dayanağımız bulunmamakta.

GÜNDELİK SİYASAL İLİŞKİLER BAĞLAMINDA İKTİDAR MEŞRUIYET KENT PLANLAMA ve KENTSEL TASARIM YARIŞMALARI İLİŞKİSİ: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği

Savaş Zafer Şahin

Atılım Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

Özet:

Kent planlama ve kentsel tasarım yarışmaları belediyelerin gündeme gelmek için kullandıkları halkla ilişkiler çalışmalarının bir parçası, az çaba ve kaynakla çokça tasarım alternatifi üretmenin bir yolu, teknokratların bilgi ve görgülerini arttırmanın bir aracı, profesyonelleşmiş bir dünyada amatör ruhla yaratıcı ürünler elde etme teşebbüsünün görünen hali, ya da bunların tümü ve daha fazlası olarak kabul edilebilirler. Bu aslında çok önemli iki kavramla bağlantılı olarak tartışmalı hale gelmektedir ki bunlar iktidar ve meşruiyettir. Planlama ve kentsel tasarım yarışmaları bir yandan kurulu düzenin nesnel olduğuna inanılan bir yöntemle meşrulaştırılmasını sağlarlarken bir yandan da iktidarın çerçevesini belirlediği kararların fiziksel görünürlüğünü olası kılarlar. Planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının tarihsel süreçte iktidar ve meşruiyet kavramları ile nasıl ilişkilendiğini anlamak içinse bir kamusal alan olarak kent ve kent içerisindeki kamusal alanların nasıl ve hangi yöntemlerle şekillendiklerini incelemek kaçınılmaz olmaktadır. Mevcut yerel yönetimlerin siyasal temsiliyet biçimlerinin, içsel örgütlenmelerinin ve sermaye birikim süreçleriyle ilişkisinin görünen yüzünü temsil eden bu siyasal ilişkiler, özellikle kentte tek bir yapı ölçeğinin ötesindeki kamusal alanların biçimlendirilmesinde farklı bir meşruiyet mekanizmasının oluşturulması adına yarışmaları öne çıkarmaktadır. Bu anlamda yarışmaların siyasal süreçte tasarım sürecinden daha farklı bir anlam taşımaya başladığı, bunun da yarışmalarla ilgili düzlemi temel olarak yarışmaların amacı, iktidarın yarışma sürecindeki etkisi, mesleki örgütlenmelerin süreçteki etkisi ve yarışmaların uygulamaya geçme potansiyeli açısından belirlediği söylenebilir. Bu bildiride bu anlamda temel bir kuramsal çerçeve sunulduktan sonra, neredeyse son on yıldır yarışma düzenlemeyen Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2000'li yılların başında düzenlediği son planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının iktidar ve meşruiyetinin kurulması ile ilişkisi eleştirel bir biçimde ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yarışma, iktidar, meşruiyet, gündelik siyasal ilişkiler, Ankara Büyükşehir Belediyesi.

1. Giriş:

Planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının tarihsel geçmişi incelendiğinde yarışma sürecine ilişkin deneyimlerin farklı bağlamlarda birikerek mesleki formasyonun oluşumuna ve mesleki örgütlenmelerin işleyişine nüfuz ettiği görülmektedir. Bu nüfuz ediş günümüzde yarışmaların işleyişini, iktidarla ilişkilerini ve yarattığı etkiyi belirlemektedir (Şahin, 2011). Gündelik iktidar ilişkileri ile yarışmaların pratiğinin bir arada nasıl yürüdüğünü ele almak, yarışmalara yüklenen anlam ve yarışmaların toplumsal konumunu anlamak adına önemli görünmektedir. Gündelik yaşamın yeniden üretildiği iktidar koşulları ile yarışmaların yeniden üretildiği koşullar arasındaki kaçınılmaz ilişkiler bu şekilde ortaya konabilir. Bu ilişkilerin incelenmesinde yarışmaların neden yapıldıkları kadar neden yapılmadıkları da önem kazanmaktadır. Bu bildiriye, gündelik siyasi ilişkiler ve iktidar açısından temel bir kuramsal çerçeve ortaya konduktan sonra, planlama ve kentsel tasarım yarışmaları açısından tarihsel öneme sahip olan, ancak neredeyse son on yıldır bu tür bir yarışma açmayan Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği ele alınarak, bu kuramsal çerçevenin geçerliliği tartışılacaktır.

2. Yarışmalar ve Gündelik Siyasal İlişkiler Üzerine Bir Kuramsal Çerçeve Denemesi

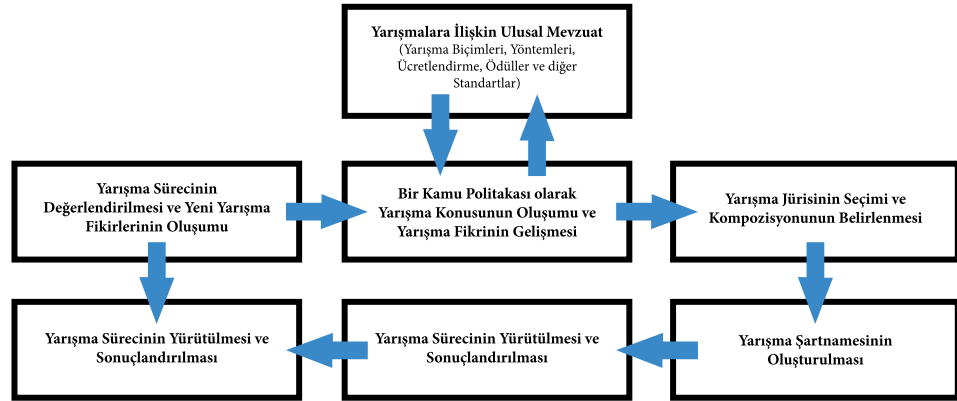
Sagalyne (2006) göre, yarışma pratiğinde yeni tasarım seçenekleri, yenilikçi çözümler, yeni kentsel vizyon arayışlarının arka planında her zaman açık ya da gizil bir siyasal ajanda bulunmaktadır. Bu siyasal ajanda için belli mekânsal değişiklikleri yapmak, bunu yaparken de görelilik olarak tarafsız bir tutum takınmak yarışmanın gündelik akışı içinde olasıdır. Bu anlamda mimarlık yarışmaları ile kentsel tasarım ve planlama yarışmaları birbirinden ayrılmaktadır. Planlama ve kentsel tasarım yarışmalarında kentsel bir sorunun çözümü için farklı disiplinlerden gelen farklı bilgi ve yeteneklere ihtiyaç duyulduğundan, kentsel yapıya ciddi bir müdahale olduğundan, yarışma gündelik yaşam pratiği içerisinde sonuçları itibarıyla kentsel iktidar yapısında yeni bir düzenlemeye yol açmaktadır. Öte yandan, gündelik siyasal süreçte de yarışmalar birçok amaca hizmet etmektedir. Yarışmalar kaynak ihtiyacını karşılamak, siyasal sorunların çözümü ya da bizzat siyasal muhalefet amacıyla kullanılabilirler. Sagalyne (2006) bu amaçları altı başlıkta toplamaktadır:

- Herhangi bir kentsel konuda yapılacak bir uygulama ya da değiştirilecek anlam için siyasal taban oluşturmak
- Jeo-politik konularda (olimpiyatlar, EXPO vb.) destek mekanizması olarak siyasal taban oluşturmak

- Muhalefetin iktidar sahiplerine karşı sembolik bir ikonu savunması ve koruması ya da yeni bir fikri ileri sürmesi
- Kent bütününe ilgilendiren çetrefil sorunların sorumluluğunun diğer siyasal güçlerle de paylaşılması
- Siyasal çıkmazların sorumluluğunu paylaşmak
- Yarışma alanına konu alan için ihtiyaç duyulan kaynakları harekete geçirebilmek

Yarışmaların pratiği ile gündelik siyasal ilişkilerin dış hatlarını belirleyen unsur ise yarışmaların bir kamu politikası alanı olarak niteliğidir. Bir kamu politikası olarak ele alınırsa yarışmaların birçok aşamadan oluştuğu söylenebilir. Bu aşamaların bir kısmı yarışmaların gerçekleştiği koşulları belirlerken bir kısmı da yarışmanın iç süreçlerini göstermektedir. Yarışmaların tabi oldukları ulusal mevzuat ve gelenekler dış koşulları temsil ederken, yarışmaların yöntemi ve sonuçları da iç süreçlere işaret ederler (Collyer, 2004; Nasar 1999). Bu anlamda yarışmaların iktidar ve gündelik siyasal süreçlerle ilişkisi bir döngü içerisinde ele alınabilir (Şekil 1).

Yarışmaların genel çerçevesi çoğunlukla ulusal ölçekte belirlenmektedir. Uluslararası yarışmalarda da ulusal hukuk sistem içerisinde tanınırlığının sağlanması gerekmektedir. Yarışmalara ilişkin ulusal mevzuatta yarışmaların yöntemi, hukuki statüsü, verilecek ödül ve ücretler ile standartlar belirlenmektedir. Bir anlamda, yarışmalara ilişkin ulusal mevzuat, yarışmaların gündelik siyasal alanla ilişkisini kamu politikası bağlamında kurmaktadır.

Şekil 1: Kamu Politikası Süreçleri Açısından Yarışma – Gündelik Siyasal İlişkiler Döngüsü

Yarışmaların birer kamu politikası olarak yürütülmesi öncelikle yarışmaya açılacak alanın ve sorunsalın belirlenmesi ile başlamaktadır. Bir kentsel alanın veya sorunun kamusal düzlemde yarışma yoluyla çözümlenmesine karar verilmesi karmaşık ve yeterince tartışılmamış bir alandır. Oysaki bu alan pratikte siyasal iktidar ile yarışma alanı ve hatta jüri üyelerinin kompozisyonu arasındaki ilişkilerin kurulmasını sağlayan çok önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Genellikle bir kentsel alanın sorun olarak kabul edilmesi iktidarın programında yer alan, ya da o kentteki aktörlerin dile getirdikleri bir durumdur. Ancak, bu sorun alanının yarışmaya açılması genellikle iktidar sahipleri ile bürokrasi ya da mimarlık ve planlama meslek alanı aktörleri arasında kurulan ittifaklarla ilişkili olabilmektedir. Yarışma iktidar için bir meşruiyet alanı açarken akademisyenler için tanınırlık ve yükselme, bürokrasi için de pozisyonunu sağlamlaştırma olanağı sağlar. Yarışma jürisi içerisinde siyasetçi, bürokrat, akademisyen ve serbest meslek erbabı kompozisyonu bu karmaşık ilişkiler ağının bir göstergesidir. Yarışma jürisi oluştuktan sonra iktidarın yarışma süreci ile ilişkisi görece olarak zayıflar. Jürinin yarışma şartnamesini oluşturmasında, yarışma raportörlüğünün yürütülmesinde, jürinin karar verme sürecinde iktidarın etkisi azalır. Ancak, iktidarın da jüri üyesi olduğu ve jüri seçim sürecinde tercihlerini bir şekilde ilettiği durumlar da olabilir.

Yarışma kazananlarının jüri tarafından belirlenmesinden sonra, yarışma sonuçlarının kamuoyuna yansımaları ve uygulama sürecinde farklı bir siyasal süreç başlar. Bir yandan yarışmada kazanamayan yarışmacılar kendi mesleki alanları ve ilişkide buldukları ağlar aracılığıyla yarışmayı sorgulamaya başlarlarken, diğer yandan başta jüri ücretleri ve yarışma ödülleriyle ilgili ödenmesine ilişkin sıkıntılı bir idari süreç başlar. Yarışmayı kazananlar çoğunlukla uygulama projelerinin de kendilerince yapılacağı umudu ile yarışmalara girmektedirler. Ancak, iktidarın arzu etmediği ya da algılayamadığı bir projenin yarışmayı kazanması durumunda iktidar uygulama projelerini hazırlatma ve projeyi uygulamaya geçirme konusunda gevşek davranabilir. Son yıllarda bu tür yakınmaların artması bunun göstergesi olarak ele alınabilir. Hatta iktidarın yarışmanın sonuçlanması ile istediği etkiyi yarattığı, arzu edilen meşruiyeti sağladığı, bundan öte uygulama ile her zaman ilgilenmeyebileceği söylenebilir. Yine Türkiye’de son yıllardaki yarışmaların jüri değerlendirme raporları incelendiğinde kazanan projelerin uygulanmasını zorlaştırıcı değerlendirmelerin arttığı, ya da bu tür bir yükümlülükten kurtulmak adına fikir ve öğrenci projesi yarışmalarının sayılarının arttığı görülmektedir.

Yarışma projeleri uygulanırsa da uygulanmasa da sonuçları itibarıyla yeni yarışmaların yolunu açabilir. Başarı düzeyinden bağımsız olarak elde edilen deneyim, meşruiyet ve tanınırlık, iktidarların yarışmaları belirgin bir proje elde etme biçimi

olarak algılamasına yol açar. Bu anlamda planlama ve kentsel tasarım yarışmaları özel bir yere sahiptir. Çoğunlukla çeşitli etaplar ve alt proje alanları içeren yarışma projeleri doğal olarak yeni yarışmaların tartışmaya açılmasına sebep olur. Ancak, yarışmaların sürekliliği iktidarın, özellikle de yerel yönetimlerde iktidarın sürekliliği ile doğrudan ilişkilidir. İktidarın değişmesi durumunda yarışmalara ilişkin algının yenilenmesi gerektiğinden bu süreklilik kesintiye uğrayabilir. İktidarın sürekliliğinde yarışmalar orta ve uzun vadede yarışmalara ilişkin ulusal mevzuatı değiştirecek ve yeniden tanımlayacak etkiler dahi üretebilirler.

Görüldüğü gibi gündelik iktidar ilişkilerinin kuruluşu ile yarışma pratiği arasındaki ilişkiler birçok unsur tarafından belirlenmektedir. Ancak, genel olarak bu ilişkinin “iktidarın yarışma açma amacı”, “yarışma sürecinde iktidar müdahalesinin etkisi”, “yarışma sürecinde mesleki örgütlenmenin rolü” ve “yarışmaların uygulamaya dönüşmesi” başlıkları altında incelenebilir. İktidarın yarışma açma amacı ideolojik, iktidar meşruiyeti, siyasal taban oluşturma; yarışma sürecinde iktidar müdahalesinin rolü yüksek ya da düşük, mesleki örgütlenmenin rolü etkili ya da zayıf, yarışmaların uygulamaya dönüşmesi çok ya da az şeklinde sınıflandırılabilir. Bu tür bir sınıflandırılma kullanıldığında herhangi bir ülkenin ya da kentin yarışma deneyimi daha farklı boyutları ile ele alınabilir.

3. Türkiye’de İktidar Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Tarihsel İlişkisi Penceresinden Görünen Ankara

Türkiye’de planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının tarihi incelendiğinde yarışmaların Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu ile bir dönüm noktası yaşadığı görülür. Ankara’nın başkent ilan edilmesi ile başlayan süreçte başta Ankara olmak üzere Türkiye’deki kentler ulus-devlet ideolojisini yansıtan bir bayındırlık ve imar deneyine dönüşmüştür. Bu anlamda atılan en önemli adımlardan birisi Ankara İmar Planı yarışmasıdır (Tankut, 1993). Cumhuriyeti kuran kadroların buradaki temel amacının ulus devlet ideolojisine ve kadim başkent İstanbul yerine Ankara’yı ikame etmeye ilişkin bir meşruiyet arayışı olduğu söylenebilir. Yarışma fikrinin oluşumunda yüzyılın başında sıklıkla karşılaşılan yarışmaların dünya kamuoyundaki etkilerinin baskın olduğu söylenebilir. Nitekim Ankara İmar Planı’nın yarışma ile elde edilmesi fikri cumhuriyeti kuran kadrolar içinden çıkmıştır. Yapılan davetli yarışmada yarışmacılardan isteneceklerin belirlenmesinden yarışma projesinin seçimine kadar tüm süreç bürokrat ve siyasetçiler tarafından yürütülmüştür (Tankut, 1993). İktidarın yarışma üzerindeki etkisi baskın gibi görünse de cumhuriyeti kuran ideolojinin batı öykünmeciliği (Bozdoğan, 2002) ve planlı kentsel gelişmeye olan inancı yarışma projesinin içeriğine fazla müdahale edilmemesini ve yarışmayı kazanan planın

olanaklar dâhilinde uygulanmaya çalışılmasını sağlar. Bu ilk deneyimde iktidar ile yarışma arasındaki ilişkinin oldukça zayıf olduğu söylenebilir.

Ankara İmar Planı Yarışması'nın etkileri 1960'li yıllara kadar sürmüştür, Ankara İmar Planı deneyimi birçok başka kentte açılan imar planı yarışmalarını etkilemiştir. Ancak, iki önemli gelişme planlama ve kentsel tasarım alanındaki yarışmaların sayısının artmasını engellemiştir. Bunlardan birincisi 1950'lerin başlarına kadar hâkim olan devletçi anlayıştır. Devletçi modernite 1930'lu yılların ikinci yarısından itibaren katı bir batıcı öykünme yaklaşımını benimsemiştir (Tekeli, 1998), mimarlık ve planlama yarışmaları yapmak yerine mimarlık ve planlama çalışmalarını Avrupalı mimarlara iş ısmarlanması yolunu tercih etmiştir. Bu yaklaşımın etkileri Türk mimarlar arasında da tepkisini doğurmuştur. Sayar (2004), 1933 tarihli Mimar Dergisi'ni alıntılıyarak, dönemin Türk mimarlarının yabancı mimarlara iş yaptırılması karşısında müsabaka yani yarışma yöntemini savunduklarını ifade etmektedir. İkinci önemli gelişme 1950'lerde Demokrat Parti iktidarı ile başlayan kentlere kapsamlı parçacı müdahalelerdir. Sonuçta, yarışmalarda devlet ve bürokrasinin müdahalesi çok güçlü biçimde ortaya çıkmaktadır. 1955 yılında açılan Uluslar arası Ankara İmar Planı Yarışması'nda birinci seçilen Nahit Yücel ve Raşit Uybadin'in planlarının birinci seçildikten hemen birkaç gün sonra yapılan uygulamalara ilişkin söyledikleri bu durumu doğrular niteliktedir. Jüride Abercombie ve Piccinato gibi uluslararası üne sahip üyelerin bulunmasında rağmen yarışma projesinin seçiminin hemen ardından yarışma projesinde değişiklikler yapılmaya başlanmıştır.

1960'tan 1980'li yıllara kadar geçen dönem Türkiye'de mimarlığın ve planlamanın bir piyasa ve mesleki örgütlenme olarak belirginleştiği, devlet içerisinde teknokratik yapının oluştuğu bir dönem olmuştur. Çok partili yaşama geçişin ardından liberal ekonomik politikalar devletin mimarlık ve planlama alanında serbest piyasadan hizmet almasını hızlandırırken, 1960'lardan sonra benimsenen planlı ekonomik gelişme ve ithal ikameci politikalar devletin mimarlık alanına ve kentleşme sürecine müdahalesini genişletmiştir. 1954 yılında Mimarlar Odası'nın kurulması, 1967 Yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün açılması, 1960'lı ve 70'li yıllarda Bayındırlık Bakanlığı'nın, İmar ve İskân Bakanlığı'nın ve İller Bankası'nın yarışmalarla ilgili çeşitli düzenlemeleri yapması bu dönemde açılan yarışmaların kurumsallaşması sürecini hızlandırmıştır. Sayar (2004), bu dönemde hâkim olan yaklaşımı "teknokrat modernizmi" olarak adlandırmaktadır. 1960 askeri müdahalesinin ardından geçen siyasi çalkantılarla dolu yirmi yılda bürokrasinin yarışma süreci üzerindeki etkisi artmış ve derinleşmiştir. Bu süreçte mesleki örgütlenmeler bürokrasinin yaklaşımını eleştirmiş, yer yer protesto etmiştir. Ancak, 1970'lerden itibaren bu sürtüşmeler yerini uzlaşmaya bırakmıştır. Ancak, bu uzlaşmanın sonuçları

yarışmalar açısından çarpıcıdır. Devletin topluma müdahalesinin arttığı bir ortamda yarışmalar neredeyse bokratik sürecin bir uzantısı halini almış, yaratıcı sonuçlar yerine uluslararası örneklerin taklit edildiği, neredeyse tip projelere indirgenmiş sonuçlar ortaya çıkmıştır (Sayar, 2004).

1980'lerden günümüze kadar geçen sürede yaşanan gelişmeler dünyadaki gelişmelerle paralellikler göstermektedir. Neo-liberal politikaların uygulamaya konuğu, devletin toplumsal müdahalesinin azaldığı, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının arttığı bir ortamda yarışmaların sayısı artmış, planlama yarışmalarının sayısı sabit kalırken kentsel tasarım yarışmalarının sayısında ciddi artış görülmüştür (şahin, 2011). Yarışmaların gerçek anlamda kurumsallaştığı, yarışmalara ilişkin ulusal mevzuatın olgunlaştığı bu dönemde gündelik iktidar ilişkileri ile yarışma pratiği arasındaki ilişkiler i ie geçmiştir. Kamu yönetiminde yapısal reformların gerçekleştiği, büyük bir kısmı koalisyon iktidarlarının yönetiminde geçen son otuz yılda yarışmalar hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler için siyasal taban oluşturma ve kaynak talep etme konusunda önemli işlevler yerine getirmişlerdir. 1980'ler sonrası dönemin belki de en önemli özelliği yarışmaların artık ulusal mevzuata göre ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından açılan ve yürütülen süreçler olmasıdır. Özellikle metropoliten alanların kentsel altyapısının arttırılan yerel yönetim yetkileriyle yenilendiği ve büyük projelerin gerçekleştirildiği 1985-1995 arasındaki dönemde Anavatan Partisi ve sosyal demokratların; yine muhafazakr İslamcı yerel yönetimlerin yükseliş dönemi olan 1995-2005 arasında yarışmaların sayılarında çok ciddi artışlar görülmüştür. Yarışmaların sayılarının artması ve yarışma deneyiminin kurumsallaşması gerçekleşmekle birlikte 1980 sonrasında iktidarı elinde tutanların ihale ve taşeronlaşma yoluyla elde ettikleri proje ve planlar yanında yarışmalar çok kk bir yer tutmaktadır. Yarışmaların sayısı artmış görünmekle birlikte kentsel yapının dramatik değişimler geçirdiği son otuz yılda serbest piyasa ve yerel yönetimlerin kendi kadroları tarafından oluşturulan planlar yanında yarışmaların sayısı önemsiz denecek kadar azdır. Bunun istisnası kentsel tasarım yarışmaları olmuştur. Devlet kadroları içerisinde ve serbest piyasada gerçek anlamda yaratıcı projeler oluşturmaya yetecek kapasite bulunmadığından kentsel tasarım yarışmalarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ancak, Sayar'ın (2004) deyişiyle bu dönemde de yarışmalar piyasa mekanizmasının bir uzantısı haline gelmiş, ideolojik içerikten yalıtılmış ve farklı bir tür araçsallık kazanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin doksan yıla yaklaşan yaşam döngüsü incelendiğinde planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının önce kurumsallaşmamış bir ideolojik meşrulaştırma aracından bürokrasi ile eklemlenmiş bir uzlaşma aracına, ardından da piyasa mekanizmasının içselleştirdiği bir yerel siyasal meşruiyet aracına dönüştüğü

görülmektedir. Bir önceki bölümde çizilen çerçeve dikkate alındığında yaşanan deneyim aşağıdaki şemada izlenebilir:

Dönem	Yarışma Amacı	İktidar Etkisi	Mesleki Örgütlenme	Uygulamaya Dönüşme
1930-1960	İdeolojik	Yüksek	Zayıf	Yüksek
1960-1980	Meşruiyet	Yüksek	Etkili	Yüksek
1980-Günümüz	Siyasal Taban Oluşturma	Görelî Düşük	Görelî Zayıf	Görelî Düşük

Tablo 1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde İktidar ve Yarışmalar

Görüldüğü gibi, başkent Ankara'nın yarışmalar tarihi açısından önemli bir yeri bulunmaktadır. Türkiye'deki yarışmalar geleneğinin oluşumuna katkıda bulunan kamu kurumları Ankara'da yer aldığı gibi, Ankara kentinin biçimlenmesinde de yarışmaların önemli bir yeri olmuştur. Ancak, yirmi birinci yüzyıla girerken, artık özellikle planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının Ankara kentinde giderek azaldığı görülmektedir. Son on yılda açılan planlama ve kentsel tasarım yarışması neredeyse yok gibidir. Tüm kenti ilgilendiren kamusal alanlar için açılan son yarışmaların ağırlıkla bundan yaklaşık on yıl önce Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından açıldığı görülmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi 2000'li yılların başlarında üst üste yarışmalar açmış, ancak bu yarışmaların birinci projelerinin hiçbiri uygulanmadığı gibi, daha sonra da belediye tarafından yarışma yöntemi tamamen terk edilmiştir. Bu anlamda, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bu yarışmaları gündelik siyaset ilişkilerinin yarışmalarla ilişkisi adına önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bildiri kapsamında bu yarışmalar derinlemesine mülakatlarla ele alınmıştır. 2000 ve 2003 yılları arasında birbiri ardına açılan bu dört yarışma aşağıdaki gibidir:

- Ankara Büyükşehir Belediyesi Belediye Başkanlık Sarayı ile Ticari ve Sosyal Tesisleri (2000)
- Kentsel Mekanlar ve Cephe Tasarım Projesi 1 – Doğukent (2002)
- 50. Yıl Parkı ve Şehitler Anıtı Kompleksi Proje Yarışması (2003)
- Osmanlı İmparatorluğu'nun 700. Yıl Kuruluş Yıldönümü Anıt Kompleksi ve Parkı (2003)

Yarışmaların temaları dikkate alındığında iki unsur göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, yarışmalardaki milliyetçi-muhafazakar vurgu, diğeri de belediyenin ihtiyaç duyduğu bazı kentsel işlevlerin projelendirilmesidir. Bu durum dönemin genel ve yerel siyasi süreçlerini yansıtmaktadır. Özellikle, kapatılan Refah Partisi yerine kurulan Fazilet Partisi'nin de kapatılması tartışmalarının yapıldığı ve Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirildiği bir dönemde bu tür milliyetçi-

muhafazakar bir vurgunun öne çıkması doğal karşılanabilir. Bu durum, yarışmaların açılması ile de yakından ilişkilidir. Kapatılma aşamasında olan Fazilet Partisi'ne mensup olan Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek, partinin kapatılması ile bir süre de bağımsız kalmıştır. Bu sürenin tam olarak bu yarışmaların açıldığı döneme rastlaması belediye hizmetlerinde belli bir meşruiyet arayışı ile de ilişkilendirilebilir. Özellikle de 1999 yerel seçimlerinde yeniden seçilen Melih Gökçek için, daha önceki sosyal demokrat belediyeçiliğin tamamlayamadığı ya da girişmediği başkanlık binası gibi bazı işlevlerde bu meşruiyeti aramak önemli bir unsurdur.

Ancak, yarışma temalarının dönemin ruhunu yansıtmaması, yerel siyasetteki bazı dinamiklerin oluşturduğu ittifaklarla mümkün olabilmıştır. Bu ittifakın en önemli unsuru, belediye içerisinde yer alan, daha önceki sosyal demokrat gelenekten gelen teknokrat kadrolardır. Sosyal demokrat belediyeçilik dönemini ve alışkanlıklarını yansıtan bu teknokrat kadro, Melih Gökçek yönetiminde pozisyon ve statülerini sürdürülebilmek adına, yarışmaları bir proje üretim yöntemi olarak önermişlerdir. Bu teknokratların aynı zamanda yarışmalarla ilgili meslek örgütlenmesi ile de yakından ilişkilerinin bulunması, belediyenin açtığı bu yarışmaların meslek odaları nezdinde de meşruiyet kazanmasını sağlamıştır. Bu ittifaktaki diğer önemli unsur akademik kadrolardır. Özellikle Prof. Dr. Gönül Tankut gibi bir duayen ismin yarışma jürilerinde jüri başkanı olarak yer alması ittifakın sürdürülmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Kimi zaman bu akademik kadrolarda yer alan isimlerin belediye ile akçalı iş ilişkileri bulunan Merih Karaaslan gibi ünlü mimarlarla da yakından ilişkili olmaları, yarışmaların meşrulaştırılmasında fazladan bir etki yaratmıştır. Yarışma jürilerine bakıldığında, jürilerin dönemin isimleri üzerinde ittifak edilmiş tanınmış meslek insanları, akademisyenler, ilçe belediye başkanları ve belediye bürokratlarını bir araya getirdiği görülmektedir. Burada jüri üyeliğinin kimi zaman siyasi ilişkilerin de bir yansıması olduğu görülmektedir. Bu anlamda çarpıcı örneklerden birisi dönemin Altındağ Belediye Başkanı M. Ziya Kahraman'ın yetki alanı dışında kalmasına rağmen inşaat mühendisi sıfatıyla 50. Yıl Parkı ve Şehitler Anıtı Kompleksi Proje Yarışması asli jüri üyesi yapılmasında görülebilir.

Yarışmalar görece olarak sorunsuz biçimde tamamlanmış, dönemin basınında yer almıştır. Ancak, yarışma projelerinde birincilik kazananların hiçbir proje uygulanmamıştır. Yarışma birincilerinin uygulanmaması sorunu daha sonra sıklıkla meslek odaları tarafından gündeme getirilmiş, belediye de bu projeleri uygulamama konusunda kendi bürokratik reflekslerini geliştirmiştir. Örneğin Başkanlık Sarayı yarışmasının uygulanmaması üzerine çıkan tartışmalardan dolayı, daha sonra yapılan yarışmalarda jürinin raporunda birinci projeye ilişkin olarak "kabil-i tatbik değildir" ibaresini koymasına ilişkin baskılar olduğu görülmektedir. Bu durum

belediyeyi sonraki yıllarda yarışmalara karşı bir refleks geliştirmeye itmiş hatta yarışmaların beklenen sonuçları vermediğine ilişkin bir yargının yerleşmesine sebep olmuştur. Yapılan yarışmaların süreçleri sağlıklı bir biçimde tartışılmadığından dolayı belediyenin bu yargısının doğruluğu ne yazık ki değerlendirilememiştir. Ancak, esasen, bu yarışmaların açılmasında etkili olanın dönemin güncel siyasi süreçleri olduğu söylenebilir. 2003 sonrasında Melih Gökçek'in iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne katılması meşruiyet sorunlarını en aza indirmiştir. Yarışmalar sürecinde yer alan ve deneyimli akademisyenlerin vefat, emeklilik gibi sebeplerle yarışmalardan kopması, sosyal demokrat dönemin temsilcisi olan teknokratların da emekli olarak yerlerini genç ve yarışmalar konusunda deneyimsiz kadrolara bırakması bu meşrulaştırıcı süreçleri var eden ittifakın ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Sonrasında da yarışmaların yerini taşeronlaşma almıştır.

4. Sonuç

Planlama ve kentsel tasarım yarışmaları tarih boyunca iktidarın meşruiyet alanı ile yaratıcı düşünce üretimi alanının kesişiminde yer alan özel bir mesleki deneyim türü olarak adlandırılabilirler. Özellikle gündelik siyasi ilişkilerin ve pozisyonların meşrulaştırılmasında büyük önem taşırlar. Bu meşrulaştırma sürecinde siyasi, bürokratik ve akademik kadroların oluşturdukları ittifaklar önem taşımaktadır. Tarihsel süreçte yarışmalar kurumsallaşmış, hukuk sistemiyle eklemlenmiş ve yarışmalara yüklenen anlam ve yarışmaların kullanım amacı değişikliklere uğramıştır. Türkiye ve Ankara deneyimi de bu süreci doğrulamaktadır. Gündelik siyasi ilişkilerin yarışmalarla etkileşimi, kimi zaman yarışmaların tamamen ortadan kalkmasına ve taşeronluğun standartlaşmasına yol açan çözümler ürettiği görülmektedir. Yarışmaların araçsallıktan platformluğa doğru uzanan bu macerasının geleceğinde ise mimarlık ve planlama meslek alanlarının yarışmalara ilişkin gizemleştirmeyi ortadan kaldıracak, yarışma deneyiminin toplumsal faydalarını arttıracak girişimlerde bulunması gerekliliği açıktır. Yarışmalar siyasal bir araç olarak bırakılamayacak kadar değerli bir birikimi, birer platform olarak mesleki iletişim, işbirliği ve üretim için yeni olanaklar üretme potansiyelini temsil etmektedirler. Bunun yolu da her şeyden önce yarışma süreçlerine ilişkin karanlık noktaların vakit kaybetmeden aydınlatılmasından geçmektedir. Böylesi bir süreçte, geçmişte açılan yarışmaların siyasal ve kurumsal izdüşümlerini ortaya çıkarmak yaşamsal önem taşımaktadır.

Kaynakça

Collyer, G. S., (2004), *Competing Globally in Architecture Competitions*, Wiley Academy.

Nasar, J. L., (1999), *Design by Competition*, Cambridge University Press.

Sagalyn, L., (2006), "Political Fabric of Design Competitions", in C. Malmberg eds. *The Politics of Design: Competitions for Public Projects*, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University Press.

Sayar, Y., (2004), "Türkiye'de Mimari Proje Yarışmaları 1930-2000: Bir Değerlendirme", *Mimarlık*, 320.

Şahin, S.Z. (2011), "İktidar, Meşruiyet, Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmaları İlişkisi: Araçsallıktan Platformluğa Uzanan Bir Yol", *Planlama* 2010/3-4, TMMOB Şehir Plancıları Odası.

Tankut, G., (1993), *Bir Başkent'in İmarı*, Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Tekeli, İ., (2001), *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*, İmge Yayınları, Ankara.

ÖDEMiŞ’TE BİR KENTSEL TASARIM YARIŞMASI HİKAYESİ:

Kentsel Strateji Projesinin Otopark Uygulama Projesine Evrimi

Sertaç Erten

Kentsel tasarım yarışmaları, özellikle 2000’li yıllarda ivmelendi ve büyükşehirlerden küçük ilçe yerleşmelerine sıçradı. Bunun arkasında, “imarçılık” içinde sıkışmış planlama pratiklerinin yarattığı anlayış, kuram, yaklaşım, yöntem ve kurumsal yapı boşluğunu dolduracak yeni kent planlama ve tasarım eğilimlerine olan ihtiyacın olduğunu söyleyebiliriz.¹ Ne var ki, bu ihtiyaç tespitleri, yerel idareden gelen taleplerle olabileceği gibi, yerelden ziyade yerele destek veren, onlara danışmanlık yapan, yerel ile işbirliği içinde olan başka aktörlerin yönlendirmesiyle de olabiliyor. Ayrıca yarışma yoluyla elde edilen projelerin, “yetki sınırları”, “mülkiyet ilişkileri” ve “belediye bütçesi” gibi bağlamlardan –doğal olarak- kopması, yarışma sonrası süreçlerde yarışmacı (müellif) / belediye (idare) arasında farklı bir dil oluşmasına neden oluyor.

Bu makalede, yukarıda tespit edilen durumun İzmir’in Ödemiş ilçesi’nde 2012 yılında açılan kentsel tasarım yarışması üzerinden bir okumasının yapılması amaçlanıyor. Bu bağlamda, bu yarışmada 1.lik ödülü alarak “yarışmacı” kimliğinden “müellif” kimliğine geçiş yaptığımız bir süreci, süreçteki kopmaları ve atlamaları, yerelin yarışma açarken niyetlendiği ilk ihtiyacına geri dönme sürecini nedenleriyle birlikte bir vaka olarak inceleyerek okuyucuyla paylaşmak istiyoruz. Öncesinde, Ödemiş’in ilk yarışma deneyimini analiz etmek, bize 2012 yarışmasını anlamada yardımcı olacaktır.

Ödemiş ve Yarışmalar 1: 1944 Planlama Yarışması

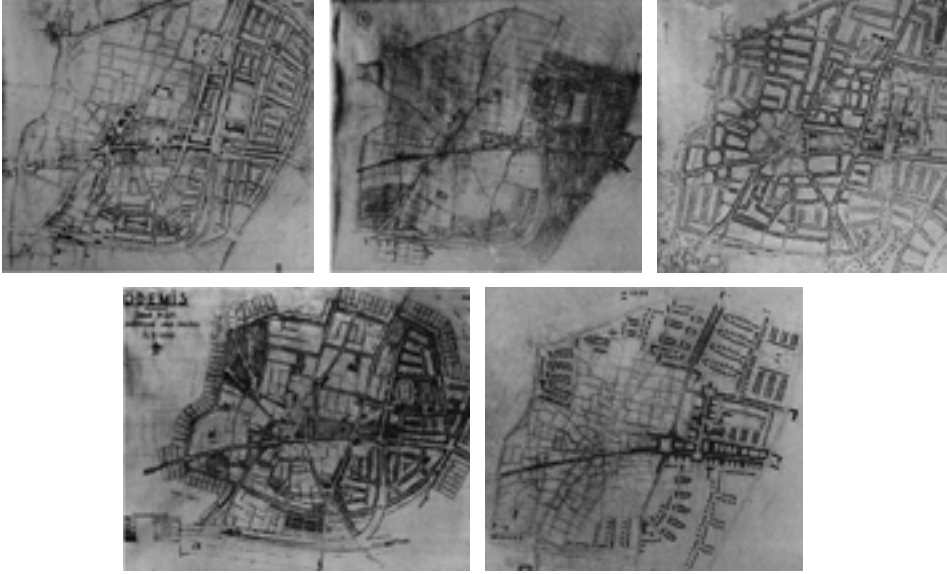
Ödemiş, İzmir’e bağlı ve yaklaşık 95.000 kişilik ilçe nüfusuna sahip bir Ege yerleşmesidir. İlçenin yarışmalar ile tanışıklığı 1940’lı yıllara kadar geriye gider. 1944 yılında, jüri üyeleri arasında Henry Prost, Gustav Öelsner, Paul Bonantz gibi dönemin ünlü şehirci-mimarlarını bulunduğu bir nazım plan yarışması açılır.² Yarışma fikri, merkezi Ankara’da olan ve Belediyeler İmar Heyeti olarak adlandırılan bir uzmanlar

1 Bir diğer neden de, bir anlamda Dalan döneminde İstanbul’da ortaya çıkmaya başlayan “proje belediyecilik” yaklaşımının da kentlerdeki etkinliğini artırmasıdır denebilir (Semar Erder, “Kentte Değişen Güç İlişkileri ve Kentsel Dönüşüm”, Gecekondu, Dönüşüm, Kent. Tansı Şenyapılı’ya Armağan, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2009, Ankara).

2 “Ödemiş Şehir Planı Müsabakası Jüri Raporu Kısaltımı”, Arkitekt, 3-4, 1945, İstanbul. Sayfa 50-55.

grubuna aitti. Yani, Ödemiş yerel yönetiminin talebi veya ihtiyacı ile oluşmuş değildi.

Jüri, 16/11/1944 tarihinde Ankara'da toplandı ve 8 gün sonra bir rapor ile birlikte yarışma sonuçlarını ilan etti. Jüri raporuna göre, yarışmaya katılan ekiplerin hemen hepsi Ödemiş ölçeğindeki bir yerleşme için fazla anıtsal yapılar ile büyük meydanlar önermişlerdir:

Şekil 1: K.Armut Aru, Orhan Sefa, Celile Berk Projesi - Selman Yönder, İzzet Aydınoglu Projesi - Necmi Ateş, Feyyaz Tüzüner Projesi - Asım Kömürcüoğlu Projesi - Sabri Oran ve Ratip Erhan Projesi

1944 Ödemiş Planlama yarışmasında ödül grubuna giren projeler. Birincilik ödülü verilmeyen yarışmada, K. Ahmet Aru ekibi ve Selman Yönder ekibi ikincilik ödülünü alırken, Necmi Ateş ekibi ve Asım Kömürcüoğlu ekibi üçüncülük ödülünü almışlardır. Sabri Oran ekibine satılma ödülü verilmiştir (Kaynak: "Ödemiş Şehir Planı Müsabakası Jüri Raporu Kısaltımı", Arkitekt 3-4, 1945).

"Müsabıkların bir çoğu bu planlama işini çok geniş olarak mutalea etmişlerdir. Ödemiş hayat ve faaliyet getiren seyrü sefer civar köylerden gelmektedir. Bu itibarla Ödemiş daima mütevacı bir rençber şehri olarak kalacağından, burada muazzam ve abidevi binaları taşıyan teklifler yerinde yapılmış sayılmayacaktır."³

Yarışmada, herhangi bir proje birinci seçilmese bile, ikincilik ödülüne layık görülen Kemal Ahmet Aru ekibinin önerisi, bir altlık olarak kabul edilir ve kentin imar plan kararları bu altlık üzerinden geliştirilir (Şekil 2). Jüri, yukarıda yazılı yorum ve tavsiyelere geniş yer ayırmış, bir birinci seçmemesine rağmen ilk dört projenin bundan sonra yapılacak uygulama imar planları için bir yol haritası çizmesi gerektiğini

Şekil 2: 1944 yılında açılan planlama yarışmasında 2.lik ödülü alan Kemal Ahmet Aru, Orhan Sefa ve Celile Berk'in projesi. Bu proje daha sonra kentin büyüme şemasını ve gelecekte yapılacak imar faaliyetlerini şekillendirmiştir (Kaynak: "Ödemiş Şehir Planı Müsabakası Jüri Raporu Kısaltımı", Arkitekt 3-4, 1945)

3 "Şehir Planı Müsabakası Jüri Raporu Kısaltımı", Arkitekt, 3-4, 1945, İstanbul. Sayfa 50-55.

Şekil 3: 1927 yılına ait bir Ödemiş halihazır haritası: Harita etrafındaki çevre, Resim 1 deki alanı işaret etmektedir (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012). Tipik bir Osmanlı kent morfolojisine sahip ilçede, çıkmaz sokaklar, organik ve hiyerarşisiz bir yol ağı görülmektedir. Kentin bu tarihten sonraki yeni çekirdeği artık koyu renklerle işaretli olan geleneksel ticari merkez değil, içinde ay-yıldız olan büyük açık alanın güney kenarından giden ve sonra İstasyon Meydanı ile ve Otogar ile buluşan doğu-batı koridoru olmuştur.

belirtmiştir. İkinci seçilen projenin müelliflerine de plan yapma işinin ihale edilmesini tavsiye etmektedir:

“[...] tavsiyeler her ne kadar 4 mükafat kazanmış olan projeye dağılmış bulunuyorsa da tatbikat planları, bu projeden birinin intihabıyla meydana gelecektir. Jüri Heyetimiz 12 sıra numaralı 04871 rumuzlu projenin şehircilikte daha tecrübeli bir sanatkar tarafından yapılmış olduğun gördüğünden mütebaki kat’i, tatbikat ve tafsilat planlarının yapılması işinin bu proje sahiplerine tevdiini tavsiye etmektedir.”⁴

Bu projeden önce kentin yapı-boşluk ilişkileri ve morfolojik yapısı Osmanlı kentinin karakteristik özelliklerini taşıırken (Şekil 3), bu planla birlikte, ön bahçeli konutlar, meydanlar (İstasyon Meydanı, Atatürk Meydanı... gibi), caddeler, bulvarlar, rekreatif amaçlı büyük spor alanları (stadyum, kent parkı... gibi) Ödemiş halkının hayatına girer. Mevcut tren istasyonu da, kentin güney çeperinden, yeni tanımlanmış ve Cumhuriyet sonrası dönemin vurgusunu taşıyan modern merkeze taşınır. Böylece, geleneksel ticari merkez, doğuya doğru bir açılım yakalar ve kentin ana ticaret omurgası olarak işlemeye başlayan bir koridor oluşur. Bu niyet, ikincilik ödülü alan projenin proje raporunda da zaten belirtilmektedir:

“Eski çarşığı karakterini bozmadan muhafaza etmek doğru olur. Ancak, Gazi caddesi ile Ragıp caddesi üzerlerinde projede yeni olarak düşünülen binaların alt katlarına büyük mağazalar yerleştirilecektir. Eski çarşı içerisindeki hanlar da güneydeki yeni haller, pazarlar bölgesine nakledilecektir.”⁵

Ödemiş ve Yarışmalar 2: 2012 Kent Merkezi Kentsel Tasarım Yarışması

2012’de açılan ve “Ödemiş Belediyesi Kent Merkezi ve Yakın Çevre Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Yarışması” adıyla ilan edilen yarışmaya kadar, ilçe herhangi bir başka yarışma deneyimi yaşamaz.

2012 yılı başında ilan edilen yarışmada ana amaç, “[...] Hükümet Meydanı’nın tören alanı niteliğinin sürdürülerek yeniden düzenlenmesi, Yeni Belediye Hizmet Binası meydan düzenlemesi ve yakın parselde bütünleştiren karma işlev alanı (kültürel ve sanatsal merkez) tasarımını da kapsayan, mimarlık ve kentsel tasarım projelerinin elde edilmesi” olarak ifade edilmiştir. Aslında, belediye amaç olarak sıralanan bu konulardan sadece ilk sırada yer alan “Hükümet Meydanı önü düzenlemesi” işine ihtiyaç duymaktadır.⁶ Fakat jüri üyelerinin yönlendirmesiyle, kent bütününe dair bir stratejik şema çerçevesi çizilmiş, yarışmacılardan 3 aşamalı bir ölçekler dizini beklenmiştir (Şekil 4). Buna göre:

- 1/2000 ölçekli mekansal strateji şeması (107 ha.)
- 1/500 ölçekli kentsel tasarım alanı (26 ha.)
- 1/200 kent meydanı düzenleme alanı (9 ha.)

4 “Şehir Planı Müsabakası Jüri Raporu Kısaltımı”, Arkitekt, 3-4, 1945, İstanbul. Sayfa 50-55.

5 “Ödemiş Şehir İmar Planı, Proje Müsabakası Sonucu”, Mimarlık Dergisi, 1944, İstanbul

6 2012 Yarışması Jüri üyelerinden Faruk Göksu ile yapılan görüşme, Mart 2014.

Şekil 4: Yarışmada tanımlanan proje sınırlarını gösterir mer'i imar planı. Kırmızı sınır, 1/2000 mekansal strateji şeması beklenen alan olarak belirlenirken, yeşil sınır 1/500 ölçekli kentsel tasarım alanını, pembe sınır da 1/200 ölçekli kent meydanı düzenleme alanı sınırını göstermektedir (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012).

Şeklinde 3 aşamalı ve ölçekli bir tasarım çerçevesi tarif edilmiştir.

Bu çerçeveye göre, 1944 yılında planlama yarışmasına konu olan alan ile, bu yarışmada mekansal strateji şeması beklenen alan hemen hemen aynı bölgelerdir (Şekil 2 ve 4). Ayrıca, 2012 yarışması, 1944 yarışmasının yarattığı mekansal problemlere karşı bir çözüm arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Bunu anlayabilmemiz için, Ödemiş imar planı yol haritası olan Kemal Ahmet Aru projesini 2012 yarışmasının 1/200 kent meydanı düzenleme alanı ile karşılaştırmamız yeterlidir. Tayyare Parkı içindeki THK binası ile, park ve Hükümet Meydanı arasında sınır niteliğinde olan Ödemiş Belediyesi

Şekil 5: Kemal Ahmet Aru ve ekibinin 1944 yarışma projesi ile 2012 yarışmasında 1/200 düzenleme alanı olarak belirlenen alanın çakışmış haritası.

binası bu projenin önerdiği ve daha sonra uygulamaya geçen unsurlarıdır (Şekil 5). 2012 yarışmasında da, Ödemiş Belediyesi'nin mevcut binasının yıkılacağı, bunun yerine Hükümet Meydanı ile parkın ilişkisinin kuvvetlenmesi gerektiği yarışmacılara

Şekil 6: Yarışmacılardan istenenler arasında olan 1/200 ölçekli kent meydanı düzenleme alanı sınırlarını gösterir halihazır harita: koyu renkle gösterilen yapı Ödemiş Belediyesi'dir (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012).

Şekil 7: 2012 yarışması sırasında Hükümet Meydanı; yarışmadan sonra Ödemiş Belediyesi yıkılmış, yarışmacılara verilen dökümanlarda da belirtilen yeni yerine taşınmıştır (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012)

iletmiştir (Şekil 6 ve Şekil 7). 1944 yarışması müellifi sayılan ekip, aslında dönemin mimari-şehircilik yaklaşımlarını yansıtan bir öneri geliştirmişler, yapılarla çevrelenmiş tanımlı bir meydan arayışına gitmişlerdir.⁷ Bunu yapmak için de, bugün yıkılan (2012 yarışmasında halen faal idi) Ödemiş Belediyesi yapısı yerinde bir kamusal yapı önermişlerdir. Aynı şekilde, Tayyare Parkı içinde, parkı domine edecek bir artı planlı yapı önermişlerdir. Bu yapı daha sonra THK binası olarak inşa edilecektir. Bugün için planlama yarışmalarının açılmadığı doğrudur. Fakat bu örnek bize göstermektedir ki, aslında hem kentsel tasarım hem de planlama alanında kullanılan kavramlar değişmiştir. Planlama, yarışmalar özelinde “imarçılık” bakışından sıyrılmış, yeni yapı adaları ve yapılaşma kodları belirleme fonksiyonları körelmiş, onun yerine daha çok kurgusal bir şehircilik bakış açısı beklentisi ve cevabı zemin olarak ortaya çıkmıştır.

2012 yarışmasında şartname, kapsam olarak o kadar genişlemiştir ki, 1/5000 kentsel makroform yaklaşımlarından 1/100 yeraltı otoparkı çözümleri ve 1/10 kent mobilyaları detaylarına kadar incelen bir tasarım yelpazesini içine almaya başlamıştır. Böyle olunca da, belediyenin asıl tasarım beklentisi olan Hükümet Meydanı ve çevresi ile yeraltı otoparkı konusu, tasarlanacak onca ölçek ve alan içinde sadece bir ögeye dönüşmüştür.

⁷ 1944 yarışmasındaki projeler incelendiğinde, bugün İlçe Emniyet Müdürlüğü olarak kullanılan eski Hükümet Konağı yapısı dışında bahsi geçen odak alanda bir yapı olmadığı görülebilir. Asım Kömürcüoğlu ve Necmi Ateş projeleri dışında bütün öneriler, bu mevcut yapıya ek yeni yapılar önererek tanımlı tarifli bir meydan yaratma çabasına girmişlerdir.

Şartname,

“Yarışma alanının odağında Tayyare Parkı, tescilli Türk Hava Kurumu Binası, mevcut Belediye Hizmet Binası, tescilli Emniyet Müdürlüğü Binası, Vergi Dairesi ve Kaymakamlık binaları ile bu binaların önünde yer alan tören alanı ve Yeni Belediye Meydanı ile doğusunda yer alan Polis Karakolu ve Lojmanları bulunmaktadır.”⁸

demesine rağmen, o kadar kapsamlı bir “kentsel tasarım fikir yarışması” tarifi vardır ki, yeraltı otoparkının ve üstündeki tören alanının asıl istenen ihtiyaç olduğunu, yarışmacılar ancak akıl yürüterek ve sezgilerle anlayabilmektedirler: “Fikir yarışması” adıyla açılan bir yarışmada, yarışmacılardan 1/100 ölçekli otopark kat planı ile 1/200 betonarme kalıp planı istenmektedir.⁹

Yarışmaya katılan 34 ekip, Mayıs ayı ortasında projelerini teslim ederken, Haziran başında jüri değerlendirmeleri yapıldı ve Devrim Çimen, Sertaç Erten, Enise Burcu Karaçizmeli ekibinin hazırladığı 33 numaralı proje birincilik ödülüne layık görülür.¹⁰ Böylece, içinde sızramaların, kopmaların ve sürekliliklerin olacağı yeni bir “yarışma-sonrası süreç” başlamış olur. Bu süreci incelemeden önce, birincilik ödülü alan ekibin yarışma projesi yaklaşımını kavramak yerinde olacaktır. Böylece, yarışmalarda, özellikle kentsel tasarım yarışmalarında fikirlerin uygulamaya geçerken ölçek ve içerik bakımından yaşadıkları evrim daha net anlaşılabilir.

1. Ödül Sahibi Yarışmacı Ekibin Tasarım Yaklaşımı¹¹

Genel yaklaşım / Makro Yaklaşım. Proje genel yaklaşımının şekillendirilmesinde, proje alanının tarihi-kültürel miras değeri ile Ödemiş’in kentsel gelişim dinamikleri etkili olmuştur. Bu bağlamda, iki temel ilke tasarıma yol gösterici olmuştur: Sürdürülebilirlik çerçevesinde genel kabul, alan üzerindeki tehditlerin azaltılması ya da mümkünse bertaraf edilmesi yönünde olmuştur. Bu noktada en çok üstünde durulan konu, mekanda büyük baskı yaratan trafik akışının yeniden düzenlenmesi, kent bütünü ile ilişkilendirme ve konumlandırma yaklaşımı doğrultusunda yeniden şekillendirilmesidir. Sağlıklaştırma ve işlevlendirme, mekanın kent bütünü gelişiminde etkin rolü göz önünde bulundurularak ve Ödemiş’in uğrak noktası bir “Pazar yeri” olma özelliği düşünülerek güncel ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesinin sağlanması bir diğer hareket noktası olmuştur.

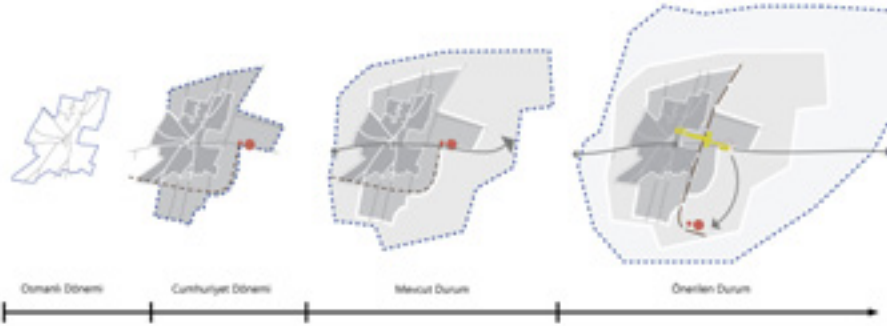
Ana yaklaşım, bu çerçevede dünü bugünü ve yarını birbirine bağlayan “kancalar” olarak belirlenmiştir (Şekil 8). Mekansal ve sosyal süreklilik, bu kancalarda yapılacak mekansal düzenlemelerle sağlanacaktır. Belediye binasının yıkılmasıyla birlikte, THK binasından Hükümet meydanına kadar bir alanda mekansal algıyı da kuvvetlendirecek düzenlemeler yapılmıştır. Birinci kanca, Merkez Gürcüzade Camii’nden Savaş Sokak

8 Ödemiş Belediyesi Kent Merkezi ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması Şartnamesi, 2012. sayfa 4-5.

9 Ödemiş Belediyesi Kent Merkezi ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması Şartnamesi, 2012. sayfa 12.

10 Ekip yardımcısı Şehir Plancısı Arzu Eralp.

11 1.lik ödülü alan ekibin proje raporundan derlenmiştir (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi)

Şekil 8: 2012 yarışmasında 1.lik ödüllü alan ekibin dün/bugün/gelecek kurgusu önerisi ve kancalar fikri. (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

boyunca ilerleyen ve THK binasını da içine alarak Hükümet Meydanına ilerleyen düzenlemedir. İkinci kanca, Hükümet Meydanı'ndan yeni Kültür Sanat Merkezi'ne doğru ilerleyen ve her iki meydana lineer su elemanı ile çerçevesi çizilen düzenlemedir.

Görüldüğü gibi, yarışmacı ekip Ödemiş'in bütünü için bir stratejik altlık kurgulamaya çalışmıştır. Kent bütününde ulaşım için ilkeler belirlenirken, şartnamenin önemseydiği ve altını çizerek vurguladığı kentin dün/bugün/gelecek vizyonu, Ödemiş'in Osmanlı döneminden günümüze büyüme yapısı analiz edilerek mekansallaştırılmış ve kancalar fikri ortaya çıkmıştır (Şekil 9).

Şekil 9: 2012 yarışmasında 1.lik ödüllü alan ekibin Ödemiş kentsel gelişmesini kavramsallaştırdığı şema. (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

Yarışma ekibi, ayrıca aşağıda belirtilen alt başlıklar için şu önermelerde bulunmuşlardır:

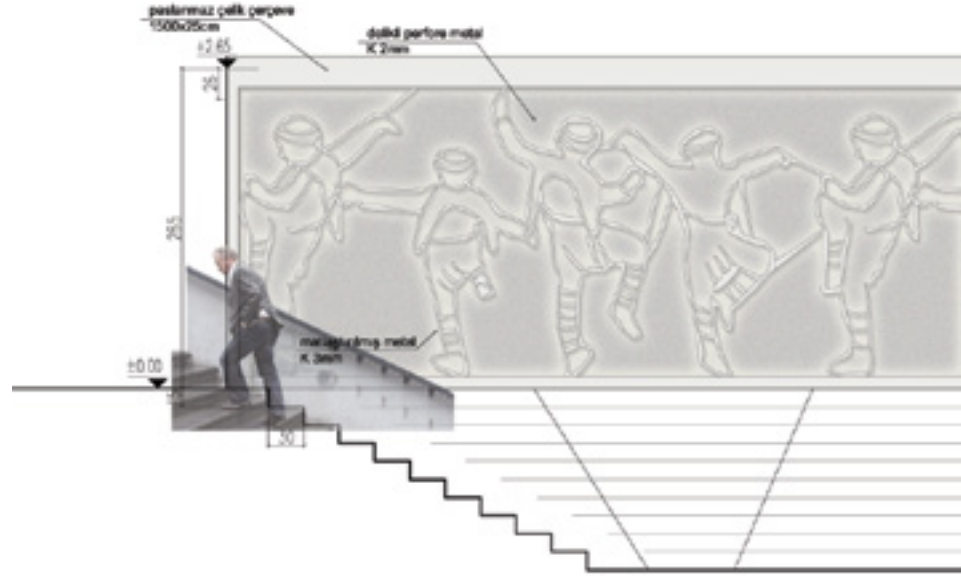
Ulaşım kararları. Proje alanına ilişkin olarak geliştirilen planlama yaklaşımının ilk kararı, ulaşım-dolaşım sistematiğine ilişkindir. Günümüzde kentsel sit alanlarını ve kent çekirdeklerini tehdit eden en önemli unsurların başında trafik baskısı gelmektedir. Bu durum, Ödemiş kentsel sit alanı ve bununla ilişkili yarışma alanı içinde geçerlidir. Merkez Ulu Cami'nin hemen önünden geçen ve kenti doğu-batı ekseninde kateden İzmir Caddesi ve devamındaki Atatürk Caddesi, kent çekirdeğinde yoğun bir trafik baskısı yaratmaktadır. Bu nedenle, öncelikle kent merkezinde trafik baskısını azaltmak için yapılacak üst ölçek müdahale olarak, "trafik sınırlamalı bölge" oluşturulması ve kent dışından gelen tüm trafiğin bu akstan geçmesini engelleyen ulaşım politikaları geliştirilmesi önerilmiştir (Şekil 10). Ödemiş gibi kentlerde hedeflenen gelişme, bu tür kentsel çekirdekleri tümüyle araç trafiğinden arındırmak değil, araç-yaya birlikteliğinin sağlanacağı durumlar yaratmak olmalıdır. Bu bağlamda yolu yer altına almak, büyükçe bir bölgeyi tamamen yayalaştırmak gibi mekansal düzenlemeler bu projede kesinlikle tercih edilmemiştir. Araştırmalar göstermektedir ki, yayaların yoğun olarak kullandığı bölgelerde, eğer araçlara ayrılan yollar da sınırlandırılmışsa, araçlar daha temkinli ve yavaş seyretmekte, böylece daha güvenli caddeler-sokaklar oluşmaktadır.

Kentsel tasarım ve peyzaj kararları. Projenin kentsel tasarım ve peyzaj yaklaşımı iki temele dayandırılmıştır. Birincisi, kentin güçlü yeşil akslarını birbirlerine bağlamak ve bu bağlantıyı kuzey-güney hattında güçlendirmektir. Tren garının yeni otogar alanına taşınmasıyla kullanımı rekreasyona dönüştürülen ray hattının kentin geleceğinde önemli bir rol oynaması öngörülmektedir. Kuzeye hattında stadyumu içine alarak imar planında kentin gelişim yönü olarak belirlenmiş kuzeydoğuya uzanan bu koridor Ödemiş'in peyzaj omurgasını oluşturmaktadır. Kentin eski sanayi yapılarını, sembolik otogarını, önemli eğitim kurumlarını ve stadyumu da içine alarak yeni kente doğru yönelen bu koridor imar planında öngörülen büyük kent parkına bağlanır.

Alt ölçek peyzaj yaklaşımlarında belirleyici, projenin ana konseptini ve yerleşim şemasını oluşturan kanca sistemidir. Bu sistem tarihi merkezi kentin çağdaş yüzü olacak yeni belediye binası ve kültür sanat merkezinin yer alacağı yeni kent meydanına bağlanmaktadır. Ana aks üzerinde yer alan Pinus dokusu ve palmyeler sistem içinde çizgisel bir hattı izlerken süreklilik arz eden peyzaj parçaları Tayyare Park'tan Yeni Kent Meydanı'na uzanarak bu yaya hattını vurgular. Bunlar, kancalara eşlik eden damla yeşillerdir, ve mevcuttaki yol boyu uzanan palmye ve fıstık çamı ağaçları altında yapılacak yeni bitkisel ve yapısal düzenlemelere işaret eder.

THK Binası'nı da içine alan ve kancanın takıldığı ince uzun dikdörtgen alan, sert zemin düzenlemelerin ağırlık kazandığı, "yeşil" in tepede fıstık çamlarının geniş taçlarıyla sağlandığı alandır. Bu alan içinde çay bahçeleri, serbest kullanımlı Pazar

yerleri, büfeler, taksi durakları gibi kullanımlar olacaktır. Parkın kuzey kısmı ise, daha yoğun bir yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Çocuk oyun alanları, ince küçük yürüyüş

Şekil 11: Yarışmada önerilen yeraltı otoparkı iniş basamakları. Yarışma projesinden uygulama projesine aktarılan tek detay (Kaynak: Sertaç Ertene&Devrim Çimen arşivi).

patikaları bu bölgede olacaktır.

Hükümet Meydanı kararları. Meydanda, Ödemiş’le özdeşleşmiş “efe” figürü, yer altı otoparkından çıkış noktalarında birer yapısal peyzaj elemanı olarak kurgulanmıştır. 3mm + 3mm çift cidarlı olacak bu mat metal lazer kesim figürler arasında, yarı geçirgen nitelikte delikli metal eleman kullanılacaktır. Kent meydanına da birer simgesel özellik kazandıracaklardır ve bu alanda yapılacak peyzaj düzenlemesinin önemli bir yapısal strüktürü olacaktır.

Kısaca, yarışma için geliştirilen fikirler, sadece birinci gelen ekipte değil, diğer katılan bütün ekiplerde kentsel ölçaktan kent mobilyası detayına kadar geniş bir alanda tasarım yapma sonucu doğmuştur. Daha sonra müellif olacak birincilik ödülü sahibi ekip, belediyenin asıl proje ihtiyacı olan alan için bir tören alanı düzenlemesi önermiş ve yeraltı otoparkıyla birlikte bir meydan projesi geliştirmiştir (Şekil 12-13-14).

Yarışma sonrası: İlk görüşme ve ilk kopma

Yarışma süreci, 2012’nin Haziran ayı başlarında ödül alan ekiplerin açıklanması

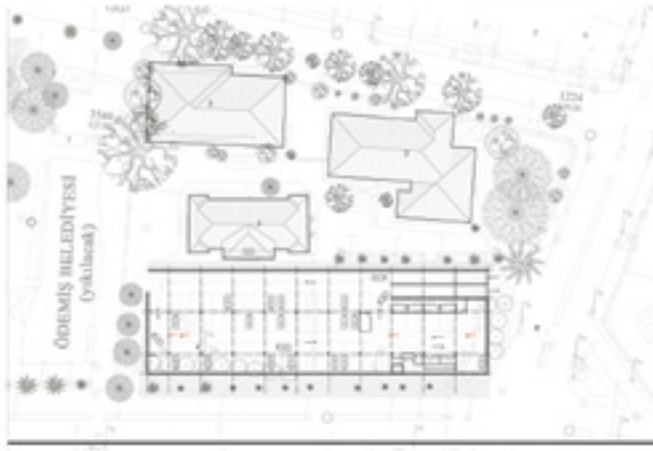
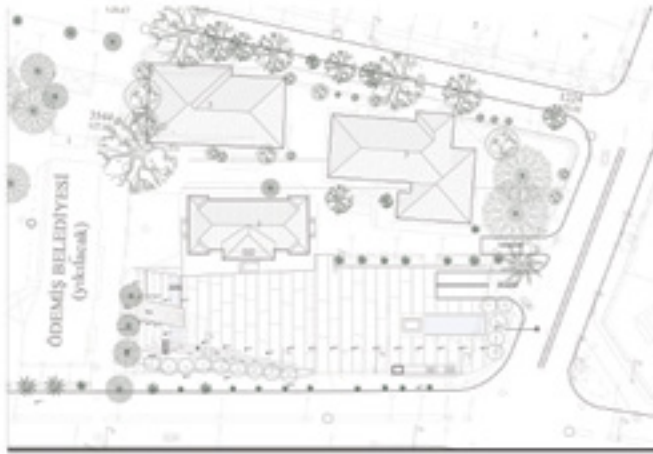
Şekil 12: Yarışmada önerilen Hükümet Meydanı. Kesik çizgilerle gösterilen alan, yeraltı otoparkı önerilen alandır. Güneydeki İzmir-Birgi yolu, 1/2000 öneri şemada anlatılan trafik sınırlı bölge içinde kaldığından dolayı, yaya-üstün bir kesit olarak geliştirilmiştir. Yeraltı otoparkı da, batı kenarda meydanın devamlılığı bozulmasın diyerek kuzeyden pazaryeri tarafından alınmıştır. Ayrıca, Şekil 8'de geliştirilen kancalar fikri, Hükümet Meydanı'nda oturma alanları ve yeşil kullanımlar ile mekansallaştırılmıştır. Böylece 1944 yarışmasında yapıldığı gibi yapı yerine peyzaj bir kapalılık-sınır hissi yaratan eleman olmuştur (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

Şekil 13: Hükümet meydanı ve yeraltı otoparkı için yarışmada önerilen projenin kesitleri (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

Şekil 14: Hükümet meydanı için yarışmada önerilen mekansal düzenleme (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

Şekil 15: Yarışma sonrası süreç: Kentsel strateji projesinin otopark uygulama projesine dönüşüm aşamaları (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

ile sona ermiştir. Bu noktada, jüri üyeleri süreçten kolokyum günü kopmuşlardır. Bundan sonra, belediye, “müellif” olacak ekip ile ilk teması Temmuz ayında gerçekleştirmiştir. Fakat ilk görüşme bir kopma niteliğindedir. Belediye yarışmadan yaklaşık 1 ay sonra davet edilen ekip, verdikleri fiyat teklifi çok yüksek olduğu gerekçesiyle olumsuz karşılanır. Görüşmeler durur, gene bir ay kadar sonra bir araya gelinir ve görüşmeler başlar.

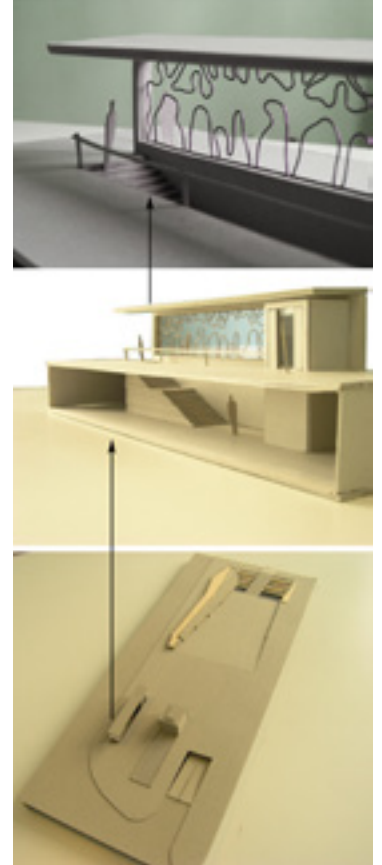
Yarışma projesinden uygulama projesine: Köklere geri dönüş

Ödemiş ile müellif-idare ilişkisi tekrar kurulurken müellifin daha iyi ayırına vardığı konu şudur: Aslında, belediye Hükümet Meydanı ile ilgili mevcut mekansal problemleri hızlı ve pratik olarak çözmek istemektedir. Sorunların başında, meydanın bir otopark olarak kullanılması ve niteliksizleşmiş olmasıdır. İkinci sorun, Hükümet Meydanı ve İlçe Emniyet Müdürlüğü yapıları arkasında kurulan pazaryeri, kentin ekonomik belkemiğidir ve Pazar kurulan günlerde ciddi bir otopark ihtiyacı gündeme gelmektedir. Üçüncü sorun şudur: Belediyenin bugün kullandığı bina yıkılacaktır, bu durumda çizilecek bir yeraltı otoparkı acaba o yapı izdüşümü altında da ikinci bir etap olarak kurgulanamaz mıdır? Ayrıca, alanda, boylu palmiye ağaçları ile gölgesi bol ibreliler vardır, Dolayısıyla bu ağaçları koruyarak ve kapasitesi çok düşmemiş bir yeraltı otoparkı yapmak mümkün müdür?

Yapılan görüşmelerde, yeraltı otoparkı projesinin önceliği vurgulanırken, batı komşusu Tayyare Parkı'nın da tekrar düzenlenmesi gerektiği ve bunun ilk projeyi takip edecek olan başka bir etap olabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla müellif ekipten hem parkı hem de Hükümet Meydanı'nı içine alan ve etaplama çözülmüş bir mekansal tasarım beklentisi oluşmuştur. Müellif ekip, bu doğrultuda her toplantıda bu verileri göz önünde bulundurarak ve daha geniş düşünüp zamansal planlamayı yaparak önerilerle gitmiştir (Şekil 15-16). Tüm toplantılar sonunda, ilk sözleşme, Hükümet Meydanı olarak bahsi geçen yaklaşık 2.500 m2 lik alan için yapılmıştır.

Yeraltı otoparkı ile meydan ayrılabilir mi?

Şekil 15 ve 16'da takip edilebileceği gibi, yarışmadaki meydana dair öneriler ilk başlarda müelliflerce korunmaya çalışılmıştır. Fakat süreç içinde, belediyenin üst yapıya yeterli bütçeyi ayıramayacağı, o nedenle “şimdilik” sadece yeraltı otoparkı projesine dair hizmet alınabileceği gerçeği ile karşılaşmıştır. Bu da, çatısız ev çizmek gibi bir sürecin içine müellifleri sürüklemiştir. Başlarda, “ileride meydan projesi yapılırsa” senaryolu tasarımlar üstünde durulurken, zamanla maksimum araç kapasiteli bir otopark problemiği hem ağır basmış hem de idare bu teknik meseleyi çok önemsemiştir.

Şekil 16: Yarışma sonrası / sözleşme öncesi süreçte üretilen maketler: yarışmadaki fikirlerden geriye kalan tek detay olan efe duvarı ile ilgili maket çalışmaları (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

Şekil 17: Uygulama projesi 3-boyutlu görseli. Yarışma projesindeki meydana dair fikirler de ortadan kalktı, proje konusu teknik bir otopark meselesine döndü (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

En nihayetinde, 2012 yarışması projesinden fikir olarak geriye yeraltı otoparkına inışı tanımlayan “efe figürlü duvar” kalmıştır. Projelendirilen 2.500 m²lik yeraltı otoparkı ile üstünde herhangi bir düzenleme yapılmayan “düzlük” ün akibeti ise şu an için belirsizdir. Projeler teslim edilmiş fakat ilçe belediyesinin bu hizmeti büyükşehir belediyesine yaptırabilme olanaklarını araştırıyor olması, arkasından gelen Mart 2014 yerel seçimleri ve yerel yönetimin siyasi olarak erk değiştirmiş olması, sürecin “inşa etme / hayata geçirme” kısmını şu an için belirsiz kılmıştır.

Son Verirken

Tüm bu anlatı, bize bir kaç önemli hususu özetlemektedir. Bunlardan birincisi, son derece noktasal ve güne dair ihtiyacın belediye kontrolünden çıkması, boyut ve düzlem değiştirmesinden bahsedilebilir. Jürinin yarışmayla ilgili kapsamı ve sınırları çok genişletmesi, belediyenin baştan beri aklında olana yarışma sonrası süreçte geri dönmesi, böylece fikirlerin tasarımların yarışma sürecindeki bağlamlarından kopması söz konusudur.

İkincisi, belediye dışı danışman ve benzeri diğer aktörlerin ufuk açıcı ve kapsam genişletici vizyon proje çağrısına belediye sadece yarışma sürecinde olumlu tepki vermiştir. Yarışma fikrini kabul etmiş, basın açıklamaları yapmış, kolokyum günü pozitif mesajlarla süreci ve katkı koyanları övmüştür. Yarışma sonrası süreçte, bu geniş çerçeveler neredeyse hiç gündeme gelmemiş, belediye yönettiği kente dair bir

gelecek vizyonu çizme/çizdirme/çizileni sahiplenme güdüsüne uzak durmuştur. Bu çerçeveyi takip etmesini sağlayacak veya yeniden tartışıp revizyonlar önerecek bir ara mekanizma (yarışma jürisi gibi) artık ortada yoktur.

Son olarak, genel bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır: Yarışma aktörleri üçgeninde aradalık pozisyonuna sahip bir aktör varsa o da yarışmacıdır. Yarışmacı kimliği, “müellif” kimliğiyle bir araya geldiğinde kişilerin ve ekiplerin iç dünyalarında çatışmalar ve kopmalar yaratmaktadır. Bir bütüne dair fikirler geliştiren ve onu detaylandıran ekipler, bütünün kontrol edilmesi ve birlikte işlemesi fikrinden kolayca sıyrılamayabilirler. Çözüm, belki de yarışmacılara birinci olmaları halinde kendilerini her şeye hazırlamaları ve yalnız kalacaklarını şimdiden bilerek melankoliye sürüklenmemeleri gerektiğini iletmektedir.

Kaynakça

- Şekil 1.1944 Ödemiş Planlama yarışmasında ödül grubuna giren projeler. Birincilik ödülü verilmeyen yarışmada, K. Ahmet Aru ekibi ve Selman Yönder ekibi ikincilik ödülü alırken, Necmi Ateş ekibi ve Asım Kömürcüoğlu ekibi üçüncülük ödülü almışlardır. Sabri Oran ekibine satılma ödülü verilmiştir (Kaynak: “Ödemiş Şehir Planı Müsabakası Jüri Raporu Kısaltımı”, Arkitekt 3-4, 1945).
- Şekil 2. 1944 yılında açılan planlama yarışmasında 2.lik ödülü alan Kemal Ahmet Aru, Orhan Sefa ve Celile Berk'in projesi. Bu proje daha sonra kentten büyüme şemasını ve gelecekte yapılacak imar faaliyetlerini şekillendirmiştir (Kaynak: “Ödemiş Şehir Planı Müsabakası Jüri Raporu Kısaltımı”, Arkitekt 3-4, 1945)
- Şekil 3. 1927 yılına ait bir Ödemiş halihazır haritası: Harita etrafındaki çerçeve, Resim 1 deki alanı işaret etmektedir (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012). Tipik bir Osmanlı kent morfolojisine sahip ilçede, çıkmaz sokaklar, organik ve hiyerarşisiz bir yol ağı görülmektedir. Kentin bu tarihten sonraki yeni çekirdeği artık koyu renklerle işaretli olan geleneksel ticari merkez değil, içinde ay-yıldız olan büyük açık alanın güney kenarından giden ve sonra İstasyon Meydanı ile ve Otopark ile buluşan doğu-batı koridoru olmuştur.
- Şekil 4. Yarışmada tanımlanan proje sınırlarını gösterir mer'î imar planı. Kırmızı sınır, 1/2000 mekansal strateji şeması beklenen alan olarak belirlenirken, yeşil sınır 1/500 ölçekli kentsel tasarım alanını, pembe sınır da 1/200 ölçekli kent meydanı düzenleme alanı sınırını göstermektedir (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012).
- Şekil 5. Kemal Ahmet Aru ve ekibinin 1944 yarışma projesi ile 2012 yarışmasında 1/200 düzenleme alanı olarak belirlenen alanın çakışmış haritası.
- Şekil 6. Yarışmacılardan istenenler arasında olan 1/200 ölçekli kent meydanı düzenleme alanı sınırlarını gösterir halihazır harita: koyu renkle gösterilen yapı Ödemiş Belediyesi'dir (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012).
- Şekil 7: 2012 yarışması sırasında Hükümet Meydanı: yarışmadan sonra Ödemiş Belediyesi yıkılmış, yarışmacılara verilen dökümanlarda da belirtilen yeni yerine taşınmıştır (Kaynak: Yarışma Dökümanları, 2012)
- Şekil 8. 2012 yarışmasında 1.lik ödülü alan ekibin dün/bugün/gelecek kurgusu önerisi ve kancalar fikri. (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 9. 2012 yarışmasında 1.lik ödülü alan ekibin Ödemiş kentsel gelişmesini kavramsallaştırdığı şema. (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 10. 2012 yarışmasında 1.lik ödülü alan ekibin geliştirdiği 1/2000 ölçekli mekansal stratejik şema (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 11. Yarışmada önerilen yeraltı otoparkı iniş basamakları. Yarışma projesinden uygulama projesine aktarılan tek detay (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 12. Yarışmada önerilen Hükümet Meydanı. Kesik çizgilerle gösterilen alan, yeraltı otoparkı önerilen alandır. Güneydeki İzmir-Birgi yolu, 1/2000 öneri şemada anlatılan trafik sınırlamalı bölge içinde kaldığından dolayı, yaya-üstün bir kesit olarak geliştirilmiştir. Yeraltı otoparkı da, batı kenarda meydanın devamlılığı bozulmasını diyerek kuzeyden pazaryeri tarafından alınmıştır. Ayrıca, Şekil 8'de geliştirilen kancalar fikri, Hükümet Meydanı'nda oturma alanları ve yeşil kullanımlar ile mekansallaşmıştır. Böylece 1944 yarışmasında yapıldığı gibi yapı yerine peyzaj bir kapalılık-sınır hissi yaratan eleman olmuştur (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 13. Hükümet meydanı ve yeraltı otoparkı için yarışmada önerilen projenin kesitleri (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 14. Hükümet meydanı için yarışmada önerilen mekansal düzenleme (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 15. Yarışma sonrası süreç: Kentsel strateji projesinin otopark uygulama projesine dönüşüm aşamaları (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 16. Yarışma sonrası / sözleşme öncesi süreçte üretilen maketler: yarışmadaki fikirlerden geriye kalan tek detay olan efe duvarı ile ilgili maket çalışmaları (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).
- Şekil 17. Uygulama projesi 3-boyutlu görseli. Yarışma projesindeki meydana dair fikirler de ortadan kalktı, proje konusu teknik bir otopark meselesine döndü (Kaynak: Sertaç Erten&Devrim Çimen arşivi).

UŞAK BELEDİYESİ HİZMET BİNASI PROJESİ YARIŞMA ve UYGULAMA SÜRECİ ÜZERİNE

Burak Mangut

Türkiye’de kamu binalarının üretimi için bir yöntem olarak mimari proje yarışmalarının kullanılması Cumhuriyet dönemi ile birlikte başlamaktadır. Yeni kurulan yönetim biçimi ile birlikte, dünyada geçerli olmaya başlayan modern yaşam biçiminin bir yansıması olarak modern mimari, bu yaşam biçiminin ülke geneline yayılması için politik bir araç olarak kullanılmıştır. Bu politika doğrultusunda, Türkiye’de özellikle kamu binaları modern mimarlığın izlerinin en çok takip

Şekil 1: Uşak kent merkezi ve kentsel dönüşüm alanı

edilebildiği yapılar olmuştur. Yarışmalar ise bu hedef doğrultusunda en uygun method olarak kullanılmıştır. Özellikle hükümet konağı ve belediye binaları, bu amaçla, mimari projeleri çoğunlukla yarışma yöntemi tercih edilerek elde edilen kamu binalarıdır.[1] 1930'lu yıllardan günümüze kadar olan dönemde ellinin üzerinde belediye binası ve hükümet konağı mimari proje yarışması açılmıştır.

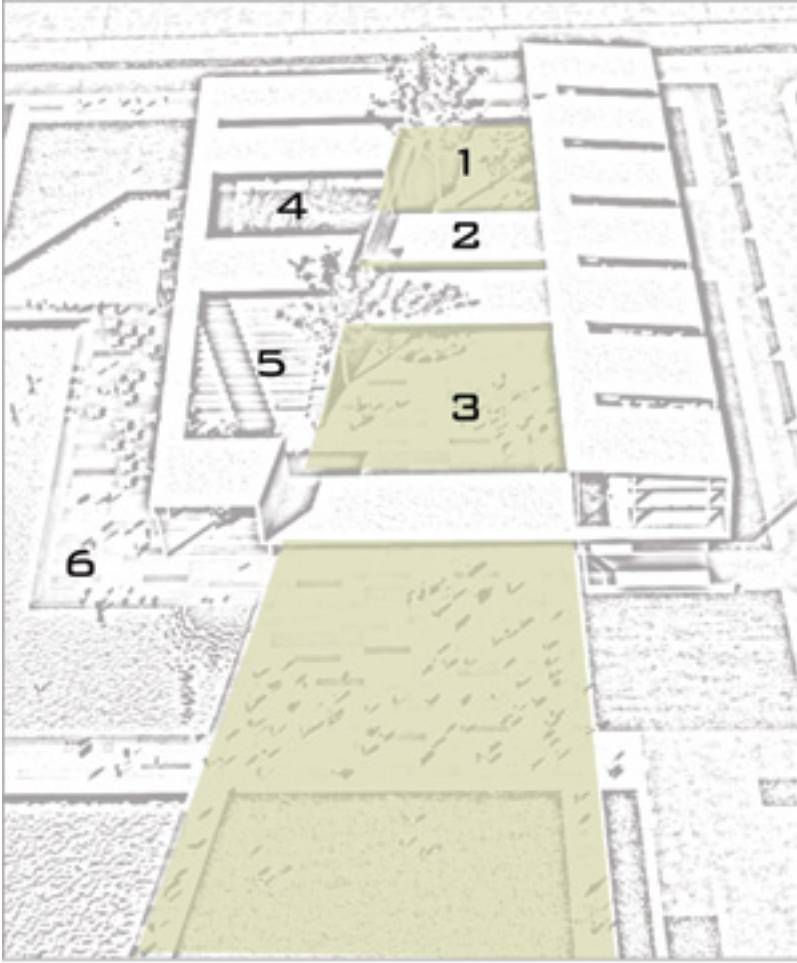
Uşak Belediyesi de 2011 ve 2012 yılları içerisinde dört mimari ve kentsel proje yarışması açarak kamu projelerini yarışma yoluyla elde etmeyi tercih etmiştir.[2] Uşak Belediyesi tarafından 10 Aralık 2012 tarihinde ilan edilen Uşak Belediyesi Hizmet Binası Proje Yarışması ve Selim Velioglu ve ekibi tarafından birinci ödülü alan projenin uygulama süreci bu metnin konusunu oluşturmaktadır. Yarışma ve sonrası süreç, uygulama ekibi içerisinde yer alan bir mimar olarak gözlemlerim doğrultusunda, Türkiye'deki günümüz mimari proje yarışma ortamı çerçevesinde ele alınacaktır.

1. Yarışma Süreci

Yarışma alanı, Uşak kent merkezinin güneydoğusunda bulunan eski sanayi bölgesinde bulunmaktadır. Alanı mutenalaştırma çalışmaları kapsamında yapılan kentsel dönüşüm projesinin ilk ayağı olan belediye hizmet binası, kent merkezi ile dönüşüm bölgesi arasında konumlanacaktır. Konumu itibariyle belediye hizmet binasının, alanın kentle olan bağının kurulmasına yardımcı olması ve kendi iç dinamiklerini oluşturarak dönüşümü tetiklemesi beklenmektedir.

Çizim 1. Kentsel dönüşüm alanı ve belediye binasının konumu

1- ÖN AVLU
 2- ÖRTÜLÜ AVLU
 3- ORTA AVLU
 4- ÜST AVLU
 5- AMFİTİYATRO
 6- ETKİNLİK GÜVERTESİ

KONUM PLANI 1/500
 7.400 m²

**ÖN AVLU(1),
 ÖRTÜLÜ AVLU(2),
 ORTA AVLU(3),
 ÜST AVLU(4),
 AMFİTİYATRO(5),
 ETKİNLİK GÜVERTESİ (6)
 KENTSEL KULLANIMA SUNULAN
 ARDIŞIK DIŞ MEKANLARDIR.**

183 projenin katılımıyla gerçekleşen Uşak Belediyesi Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması'nın değerlendirme süreci yarışma jürisi tarafından beş ana kriter etrafında örgütlenmiştir; “üst ölçekte kentsel dış mekân sürekliliği”, “bağlam, yakın çevre ilişkisi ve yere aidiyet”, “mimari tektonik, ana fikre uygun mekânsal organizasyon”, “öncül tavır, temsil niteliği”, “ihtiyaç programına uygunluk”. 3 ödül, 5 mansiyon ve 6 satın alma ödülünün verildiği yarışmada, Selim Velioglu ve ekibi değerlendirme sürecindeki dört eleme sonucunda 1. ödülü almıştır.[3]

Proje, kent merkezi – kentsel dönüşüm alanı bağı çerçevesinde içerdiği işlevsel ve mekânsal özellikleri ile kentsel dış mekân yaşantısını gündüz, gece ve hafta sonlarında besleyecek bir odak olarak tasarlanmıştır. Kurgu, alan boyunca uzanan “yeşil omurga” ile mekânsal olarak bütünleşmektedir. “Ön avlu”, “örtülü avlu”, “orta avlu”, “üst avlu” ve “etkinlik güvertesi” ile birlikte çok amaçlı salon kentsel kullanıma sunulacak dış mekân yaşantısını desteklemektedir. Yapının kentsel gelişim alanındaki inşa edilecek ilk yapı olması ve çevresiyle kurulacak ilişkileri kendi iç dinamikleri doğrultusunda belirlemesi ve yapının girift bir yapıyla çevre içerisinde bulunmayacak olması yarışma sürecinde karşılaşılan zorluklar olmuştur. Bu çerçevede, yapı, dış mekân yaşantısını kendi kurguladığı senaryo etrafında örgütlemiş ve yapının kentsel bütünlük içerisinde fiziksel ve işlevsel olarak çevresel kimliğin güçlendirilmesine katkıda bulunması hedeflenmiştir. Projenin kent merkezi ile kentsel dönüşüm alanı arasındaki bağlantıyı desteklemesi, içerdiği işlevsel ve mekânsal özellikleri ile kentsel dış mekân yaşantısını beslemesi ve yapının sade, yalın ve işlevsel olması yarışma jürisi tarafından olumlu bulunmuştur.

Şekil 2. Rekreatif alandan etkinlik güvertesi ve belediye binasının görünümü

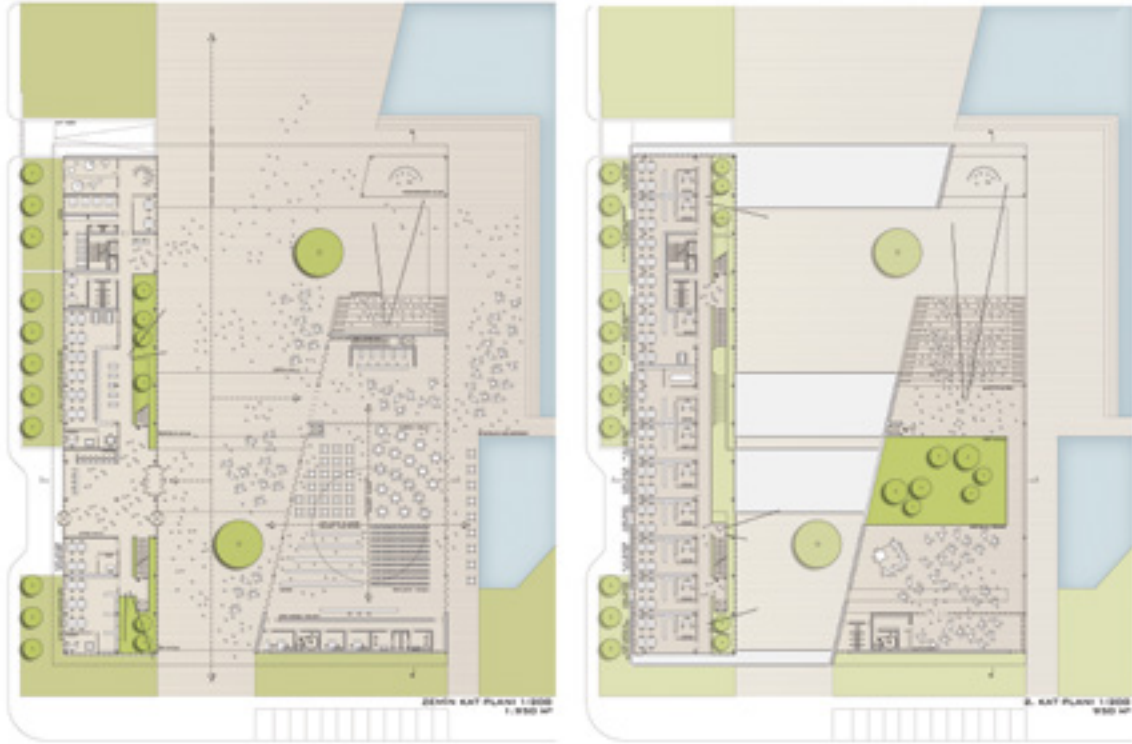
Şekil 3. Batıdan proje alanına bakış

Uşak Belediyesi Hizmet Binası Proje Yarışması Türkiye'deki günümüz mimari proje yarışma ortamı içerisinde gerçekleştirilen yüksek katılımlı bir mimari proje yarışması olması ve değerlendirme kriterleri açısından önem teşkil etmektedir. Toplam 183 projenin katıldığı yarışma jüri tarafından gerçekleştirilen üç günlük değerlendirme süreci ile sonuçlandırılmıştır.[4] Yüksek katılıma rağmen jürinin aldığı kesin tutum ve belirlediği kriterler çerçevesinde değerlendirme sürecinin kısa tutulduğu vurgulanmaktadır. Birinci seçilen projenin, hem yapının tasarımında, hem de projenin anlatımında mütevazı, sade olması ve abartılı boyutlandırmalardan kaçınması değerlendirme sürecinde öne çıkmasını sağlamıştır. Yarışma bağlamında, proje, olabilecek en az çizimle aktarılmış, gereksiz anlatımlara yer verilmemiştir. Bu çerçevede, günümüz mimari proje yarışma ortamı içerisinde projenin sadeliğiyle öne çıkması Türkiye'deki yarışma kültürünün gelişiminde önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda, jürinin yapının sadeliğine ve minimalist duruşuna yaptığı vurgu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sürdürülen bir politika olarak modern mimarinin kamu yapılarında kullanılmasının da anakronik bir tekrarı olarak dikkat çekmektedir.

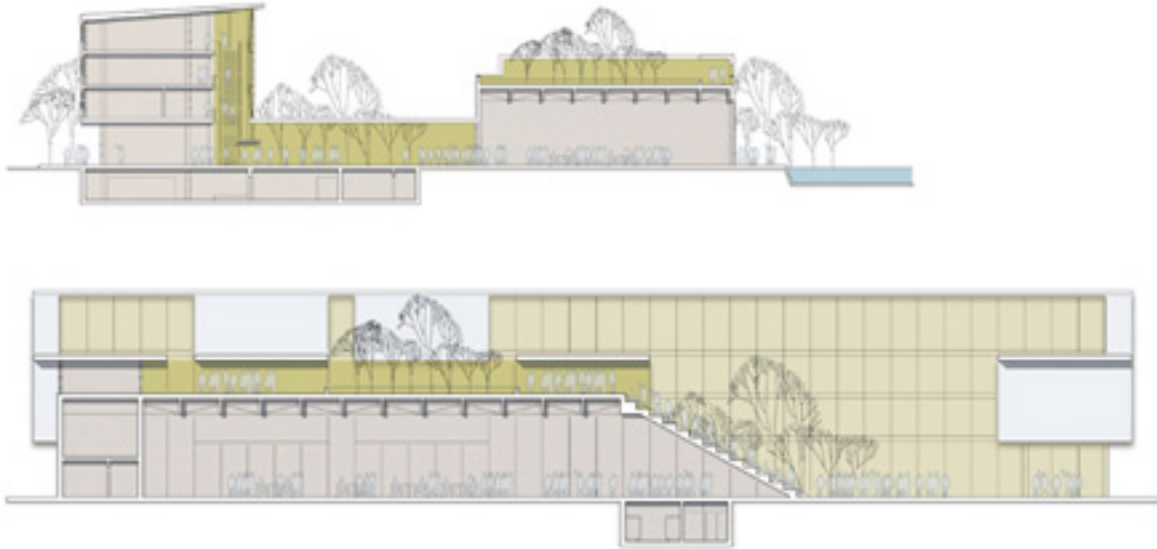
Uşak Belediyesi'nin istekli çalışmaları ile yarışma sonrası süreçte 1. ödülü alan projenin müellifleri Selim Velioğlu ve ekibi ile anlaşmaya varılmış, Mayıs 2013'te Uşak Belediyesi ile sözleşme imzalanmıştır.

2. Uygulama Süreci

Kolokyum ile sonuçlanan yarışma sürecini belediyenin istekleri doğrultusunda yarışma şartnamesinde belirtilen ihtiyaç programı üzerinden yapılan değişiklikler takip etmiştir. Sözleşme imzalanana kadar geçen süreçte ekip ile belediye arasında görüşmeler devam etmiş, ekip tarafından mevcut belediye binasında incelemeler yapılmış, mevcut durumda kullanılan mekânlar ve belediyenin yeni talepleri incelenmiştir. Yarışma için hazırlanan ihtiyaç programı ve organizasyon şemasının belediyenin ihtiyaç ve gereklerini doğrudan karşılamaması bu süreçte belirgin bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İki ana bölümden oluşan yapıda, çok amaçlı salonun da içinde yer aldığı sosyal ve kültürel birimler esnek planlamadan dolayı ihtiyaç değişikliklerinden en az etkilenmiştir. Belediye hizmet binası ise fonksiyonel gereklilikler doğrultusunda esnek olmayan bir planlama ilkesine sahiptir. Bu nedenle ihtiyaç değişikliklerinden en fazla etkilenen kısım olmuştur. Belediye fonksiyonlarının en etkin biçimde işleyebilmesi amacıyla açık ofis düzeni uygulanmış ve yapının çelik strüktürle tasarlanarak bu çalışma düzeniyle entegre olması amaçlanmıştır. Yapının bodrum katı betonarme ve zemin üstü dört katı çelik strüktürden oluşmaktadır. Karma strüktür seçimi yapının deprem bölgesinde inşa edilecek olması ve inşaat sürecini kısaltması açısından belediye tarafından olumlu değerlendirilirken, ihtiyaç programı ve mekânsal organizasyonda

Çizim 4. Zemin ve İkinci kat planı

Çizim 5. Kesitler

yapılan değişikliklerin uygulama projesine aktarımında problemlere neden olmuş ve sürecin uzamasına yol açmıştır.

Dönüşüm alanı içerisinde yer alan rekreasyonel şerit yapının iki ana bölümü arasından geçerek örtülü avluyu oluşturmaktadır. Avluyu kısmi olarak iklimsel etkenlerden koruyan, aynı zamanda kütleli kompozisyonu tamamlayarak yapı grubunun bir bütün olarak algılanmasını sağlayan saçakların strüktürü, yarışma aşamasında bilinçli olarak göz ardı edilmesi nedeniyle, uygulama sürecinde tekrar ele alınmıştır. Bu süreçte, projenin imgesini oluşturan ve kütleli devamlılığı sağlayan saçakların, alanın iklimsel ve topoğrafik özelliklerinden dolayı, hedeflenen kesitlerde imal edilemeyecek olması yarışma sonrasında elde edilen ürünün imgesinin korunması açısından olumsuz bir etki yaratmıştır.

Yarışma ve sonrası süreçte Uşak Belediyesi'nin istekli çalışmaları yapının uygulama projesi sürecini olumlu etkilemiştir. Kolokyum ile sonuçlanan yarışma süreci sonrasında ekip ile anlaşmaya hemen varılmış olması ve sözleşmelerin imzalanması, uygulama projesinin hemen hazırlanmaya başlaması, süre kısıtlamalarına gidilmeden çalışma imkânı yapının uygulama projesi aşamasında daha nitelikli bir hâl almasına katkıda bulunmuştur.

3. Uygulama Sonrası Kamusal Kullanıma Dair Öngörüler

Proje, konumlandığı dönüşüm alanı ve oluşturduğu kamusal yaşantı bağlamında değerlendirildiğinde uygulama sonrasında oluşabilecek problemler öngörülmektedir. Bu çerçevede; dönüşüm alanının birincil kullanım çeşitliliği alanın bir bütün olarak örgütlenmesine yardımcı olacaktır. Kullanıcıların farklı günlük rutinelere sahip olması(konut, ofis, ticari işlevler) kamusal açık alanların sürekli olarak, gündüz gece ve hafta sonlarında, kullanılmasını ve gözetlenmesini sağlayacak, bu da alandaki güvenlik hissini artıracaktır. Belediye binası bu doğrultuda işlevsel ve mekânsal özellikleri ile dış mekân yaşantısını olumlu etkileyecektir. Bununla birlikte alan içerisinde yer alacak ticari fonksiyonların küçük ve büyük işletmelerin karışımına olanak tanımaması ise alanın sosyal açıdan çeşitliliğinin önünde engel teşkil etmektedir.

Belediye binası, içerisinde yer aldığı bağlamda işlevsel farklılığından dolayı fiziksel olarak da ayrıksı durumdadır. Bu farklılık yapının ileride nirengi noktası olarak kullanımını destekleyecektir. Ancak yapının özellikle yataydaki tekdüzeliği ve zemin kattaki monotonluğu kamusal yaşantının bir etkeni olarak “kenar kullanımı”(edge effect) bağlamında değerlendirildiğinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Örtülü avlu içerisinde izlenecek herhangi bir etkinliğin olmaması ve etkinlik yaratma potansiyelini barındırmaması, zemin kat cephelerinin monotonluğu, uzunluğu ve kullanıcıların beklemesine ve durmasına imkan tanıyacak nişleri ve girintileri barındırmaması aktif

Şekil 4. Genel görünüş

Şekil 5. Maket fotoğrafı

bir kamusal yaşantının önündeki engellerdir. Bu çerçevede, yapının yer alacağı çevre içerisinde oluşturacağı fiziksel yapısı güçlü iken sosyal yapısında zayıflıklar oluşacağı öngörülmektedir.

4. Sonuç

Uşak Belediyesi Hizmet Binası Projesi, yarışmanın açıldığı tarihten yaklaşık bir sene sonra, uygulama projesi teslim edilmiş durumdadır ve ihalesi hazırlık aşamasında bulunmaktadır. Uşak Belediyesi'nin sürecin başından itibaren olumlu çalışmaları, projeyi yarışma ile elde etme yolunu seçmesi, müellif ekip ile arasında kurduğu ilişkiler sürecin olumlu olarak sürdürülmesini sağlamıştır. Yarışma sonrasında elde edilen mimari ürün, asgari müdahale ve değişikliklerle inşa aşamasını beklemektedir.

Kaynakça

- [1]. Mimarlar Odası "Arkitekt" Veritabanı, <http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2>
- [2]. "2012 Yarışma Raporu", Yarışmayla Yap, <http://www.arkitera.com/files/haber/12397/yarisma-raporu-2012-baski.pdf>
- [3]. "Uşak Belediyesi Hizmet Binası Proje Yarışması" sonuçları, "Uşak Belediyesi'nin yeni yüzü belli oldu", <http://www.arkitera.com/haber/index/detay/usak-belediyesi-nin-yeni-yuzu-belli-oldu/12505>
- [4]. "Uşak Belediyesi Hizmet Binası Proje Yarışması" jüri tutanağı, "Uşak Belediyesi Hizmet Binası Yarışması sonuçlandı", <http://www.mimdap.org/?p=111408>
- [5]"Mimarlık Dergisi Dijital Arşivi", <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=arsiv>
- CARR, Stephan; 1992, "Public Space" Cambridge University Press, 1995, New York.
- EYÜCE, Ahmet; 2011, "Modernlik ve Türkiye'de Modern Mimarlık", "Mimarlık" Dergisi 361. Sayı.
- GEHL, Jan; 1971, "Life Between Buildings: Using Public Space" Island Press, 2011, çev. Jo Koch, NW Washington DC.
- GEHL, Jan; 2010, "Cities for People" Island Press, 2010, NW Washington DC.
- JACOBS, Jane; 1961, "Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı" Metis Yayınları, 2011, çev. Bülent Doğan, İstanbul.
- MELTEM, İ. Aydın; 2013, "1930-2010 Arasında Türkiye'de Yapılmış Mimari Proje Yarışmalarındaki Değerlendirme Kriterlerinin Değişimi", "Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumu 2013", http://issuu.com/arkitera/docs/sempozyum_web .
- VELİOĞLU, Selim; 2013, "Bir Açılış Olarak Mekân", Yem Yayınları, İstanbul.

KENT KİMLİĞİNİN OLUŞMASINDA MİMARİ PROJE YARIŞMALARININ ETKİSİ: Gaziantep Örneği

Mehmet Uysal¹, Tuğba Deringöl²

¹Doç. Dr., ²Arş. Gör. , Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Selçuk Üniversitesi

Özet

Cumhuriyet Dönemi'nde kentler yeniden şekillenirken, yeni yönetim biçimine, değişen hayat şartlarına, teknolojiye uygun yeni kent kimlikleri oluşturmak amacıyla kentsel ölçekli projeler, dönemin gerektirdiği ihtiyaçları karşılayacak yeni binalar yapılıyordu. Proje elde etme yöntemi olarak yarışmaların tercih nedeni de, yeni yönetim anlayışının ideolojisiyle yetişen az sayıda Türk mimarların önünü açmak ve kentlerde modern tasarımlar ortaya konulmasını sağlamaktı.

Modern bir kent olma yolundaki Gaziantep'te 1940'lı yıllardan itibaren yarışma projeleri ile elde edilen yapılar kente çağdaş bir görünüm kazandırmış, nirengi noktaları oluşturmuş ve eski kent ile yeni kentin doğru bir şekilde bağlanması hususunda katkı sağlamıştır. Türkiye genelinde yıllar içerisinde açılan yarışma projeleri sayısı ile orantısız olarak paralellik gösteren kentte, diğer modern kentlere nazaran oldukça az proje yarışmayla elde edilmiştir. 40'lı, 80'li, 90'lı yıllarda 2'şer, 3'er proje yarışmaya açılırken, hiç yarışma açılmadığı yıllar da gözlemlenmiştir.

Çalışmamızda; günümüzde önemli bir sanayi ve kültür kenti olan Gaziantep'te 1940'lı yıllardan itibaren açılan yarışma projelerinin süreçlerinin, kentte oluşturduğu izlerin, kazanımların analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Gaziantep, hızla gelişen, büyüyen, göç alan bir şehir olması sebebiyle, yetersiz kalan kamu binalarının yenileri yapılmakta, büyük alışveriş merkezleri ve hastaneler inşa edilmekte, yeni yerleşim yerleri imara açılmaktadır. Kentin kimliğini oluşturan bu binaların ve kentsel ölçekli projelerin birçoğu yarışmaya açılmamakta sadece birkaçı davetli yarışma olarak ilan edilmekte ve bu projelerinde bir kısmı uygulanmamaktadır. Bu durumun kentte oluşturduğu etkilerin irdelenmesi, mimari projelerin yarışmaya açılmalarını sağlayan faktörlerin, açılmadığı zamanlardaki yönetsel eksikliklerin tespitinin yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada kronolojik olarak Gaziantep kentinde açılan mimari proje yarışmaları ele alınmış, yarışmaların açılma, gerçekleştirilme hikâyeleri, kimin

tarafından açıldığı, uygulanıp uygulanmadığı, mimari özellikleri irdelenerek kentle ve yerle kurduğu ilişkilerin çözümlemesi yapılmıştır. Çalışma sonucunda Gaziantep'te tarihsel süreçte ülke ile paralel süreçler izlendiği, yeterli sayıda yarışma açılmadığı, özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda elde edilen projelerin uygulandığı ve kent kimliğinin oluşmasında etkili oldukları söylenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dönemi, Kent kimliği, Mimari proje yarışmaları, Gaziantep

1. Giriş

Tanzimat ile birlikte başlayan batılılaşma hareketleriyle Osmanlı kentlerine birçok kamusal yapı eklenmeye başlamış ve kentlerde biçimsel değişim gözle görülür hale gelmiştir. Bu sürecin devamında Cumhuriyet'in ilanıyla yönetim biçimindeki değişim yaşamın bütün alanlarına nüfuz etmiş, mimaride ve kentlerde de yeni bir değişim başlamıştır. 19. Yüzyıldan 20.yüzyılın ikinci yarısına kadar olan süreçte yetişmiş eleman azlığından dolayı yabancı mimarların bina üretim süreçlerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu süreçte yetişmiş Türk mimarların ön plana çıkma araçlarının mimari proje yarışmaları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanında 1930'lu yıllardan sonra mimari proje yarışmalarının görülmeye başlaması aslında yeni yönetim anlayışının da başka sonuçlarından biridir ve çok sesliliğin, seçmenin, seçilmenin, herkes için fırsat eşitliğinin de tezahürü olarak da görülebilmektedir. Bu dönemde özellikle kamu yapıları ve işçi yerleşkeleri için yapılacak binaların elde edilmesinde mimari proje yarışmalarının kullanıldığı söylenebilmektedir. Bu dönemden [20.yy. II. yarısına kadar] sonraki süreçlerde mimari proje yarışmaları yönetim anlayışının paralelinde; kimi zaman ön plana çıkmış, kimi zaman geri plana itilmiş, kimi zamanda yönetsel ve organizasyon eksikliklerinden dolayı uygulanamama ve kontrollü bir şekilde ilerleyememe sorunları ortaya çıkmıştır. Mimarlık alanında ve kimi zaman tüm toplumsal kesimde, mimari proje yarışmalarının öncesi ve sonrası tartışma zemini oluşturmaya halen devam ettiği görülmektedir.

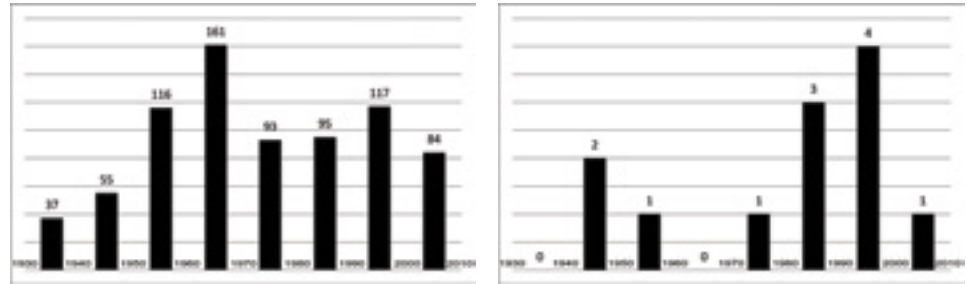
Antep, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Halep'ten ayrılıp önemli bir sınırlı kenti olmuştur. Kentleşme yolunda hızla ilerleyen Antep'te ilk imar planı yapılması düşüncesi 1891 yılında gündeme gelmiştir. Atatürk'ün 1933'te kente gelip, konumu, gelişmişliği ve oluşumu ile çok beğendikten sonra Hermann Jansen kente getirilip 1934 yılında ilk imar planı yaptırılmıştır. Gaziantep'e bir Cumhuriyet kenti kimliği kazandırılmaya çalışılmış ve bu amaçla Jansen planıyla meydanlar yapılmış, yeni akslar, caddeler açılmıştır. Kent 1945'te ilk kez yarışmalarla tanışmış ve bundan sonra

belirli dönemlerde yarışmalar açılmış ancak uygulamaların yetersizliğinden yarışma kültürünün oluşmadığı anlaşılmaktadır.

2. Gaziantep Kenti Mimari Proje Yarışmaları ve Kent Kimliğine Yansımaları

Günümüzde ülkemizdeki birçok kent, hızlı nüfus artışı, kontrolsüz kentleşme, kültürel yozlaşma, yanlış planlama ve yapılaşma sonucunda tarihi birikiminden gelen kimliklerini kaybetmekte, kente inşa edilen/eklemlenen yapıların niteliksiz olması sonucu birbirleriyle benzeşmekte ve kimlik krizi içinde oldukları söylenebilmektedir. Nüfus artış hızı ve kentleşme ile beraber yeni birçok yapı inşa edilmesine rağmen kentle, kentliyle bütünleşmemekte ve kenti kimliklendirecek katkılarda bulunamamaktadır. Bu aşamada yarışmalar umut verici olmasına karşın kentli bu konunun önemini kimi zaman algılayamamaktadır. Yarışmalar bilgiye ulaşmada ekip çalışması yöntemini proje sürecinin içerisine katmakta, yarışmacılar kullanıcıların/kentlilerin yaşam biçimini, kültürlerini, kent kimliğini, eklemleneceği çevreyi anlamaya sonra da buna hizmet eden mekânlar ve binalar tasarlamaya çalışmaktadırlar. Çünkü bu ekip içerisinde yarışmaya şehir içinden ve dışından katılan yarışmacılar, jüri üyeleri, belediye çalışanları, işverenler, halk aynı zamanda bulunmakta, kent ve yer için bir beyin fırtınası ile kente izler bırakmaya çalışmaktadırlar.

Kentte yarışma ile elde edilmiş olan projelerde, çağdaş bir şekilde sorunların kökenine inilmeye çalışılmakta, yöre insanı ve kentin birikimini anlamaya çaba gösterilmektedir. Günümüz Gaziantep'inde eski ile yeni kent dokusu arasındaki bağ iyi kurulamamıştır. Gaziantep kenti için açılan yarışma projelerinde ise eski kent dokusuna yaklaşırken daha hassas davranıldığı ve ondan ders alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Gaziantep'te yarışmalara ilginin bu kadar az olması, kente katılacak yapıların/çevrelerin yöneticilerin hayalleri ve isteklerinin elinde olması, bu katkıların kentte birkaç dokunuş ile sınırlı kalmasına neden olmuştur. Gaziantep'te açılan yarışmalar tarihi süreçte ülke genelinde açılan yarışmaların oranıyla yaklaşık olarak

Şekil 1. Yıllara göre Türkiye'de açılan yarışmalar ve yıllara göre Gaziantep'te açılan yarışmalar (Meltem, İ.A., 2010)

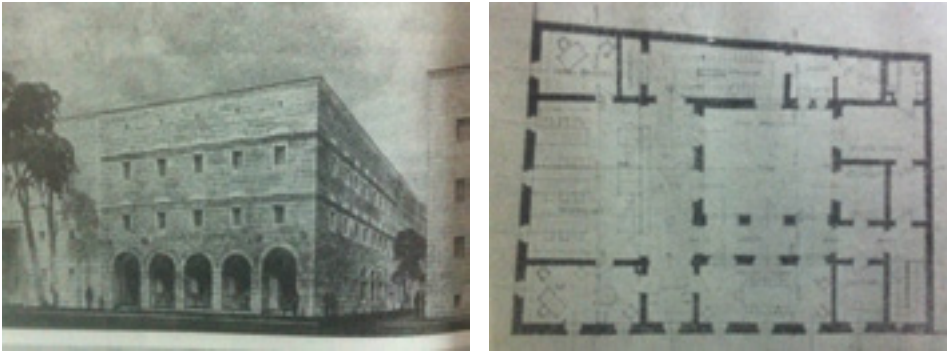
paralellik göstermektedir (Şekil 1). Bu nedenle Gaziantep için, yarışma açmanın ülkede moda olduğu ya da odaların baskısının arttığı dönemlerde açıldığı söylenebilmektedir (Tablo 1).

Mimari proje yarışmaları dışında kente etki eden önemli bir yarışma da Gaziantep Kent Bütünü İmar Planı Yarışması'dır (Anonim, 1973/05). 1973 yılında hızla büyüyen Gaziantep şehri için üçüncü imar planının yapılmasına karar verilmiştir. 1995 yılında bir milyon nüfus hedeflenerek proje yarışmaya açılmış, İller Bankası'nın açtığı yarışmaya 18 tane ekip katılmış ve Gaziantep Belediyesi'nden yöneticiler, mimarlar, şehir plancılar da sürecin içerisinde yer almıştır. Zühtü Can, Yalçın Alaybeyoğlu, Abdullah Dellaloğlu, Müzeyyen Can, Haluk Anıl'ın oluşturduğu proje grubu yarışmada birincilik ödülüne layık görülmüştür (Anonim a, 1973). Proje uygulanmış ancak 90'lı yıllara yaklaştıkça kent nüfusu ve ihtiyaçları hızlı bir biçimde artmış ve plan dışı gelişmeler de olmuştur.

2.1 Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası

Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası Ulusal Mimari Proje Yarışması 1945'te Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yarışmaya açılmıştır (Anonim, 1945). Bu zaman zarfında kamu tarafından sık sık proje yarışmaları açılmakta, bu sayede birçok mimar çeşitli konular üzerine etütler yapma fırsatı bulabilmektedir. Yarışmada oda, idareyi ve proje seçimini tamamen mimarlara bırakmıştır. Mimarlar Birliği, süreci büyük bir başarıyla idare etmiş ve alınan sonuçtan gerek mimarlar, gerekse oda çok memnun kalmıştır (Anonim a, 1945) (Anonim b, 1945).

Yarışmada Nezh Eldem, Ayet Uluboy, Muammer Erselçuk ekibinin projesi birinciliğe layık görülmüştür ve proje uygulanmıştır. Gaziantep'te Maarif Meydanı'nda Atatürk heykelinin karşısında bulunan bina (Şekil 2) zaman içerisinde yeterli olma özelliğini kaybetmiş ve oda yeni binasına taşınmış, ne yazık ki eski bina yıkılmıştır.

Şekil 2. Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası 1. Ödülü Nezh Eldem ve Ekibi, Perspektif ve 1. Kat Planı (Anonim a, 1945)

1- Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası (1945), 2- Gaziantep Devlet Hastanesi (1957), 3- Gaziantep Şehitler Abidesi ve Harp Müzesi 4- Gaziantep Hükümet Konağı (1984), 5- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası (1984), 6- 100. yıl Atatürk Kültür Parkı ve Çevresi Kentsel Tasarımı (1989), 7- GAP Kültür ve Sanat Merkezi (1993), 8- Gaziantep Yapı Sektörü Merkezi (1993), 9- Gaziantep Merkezi Hal Bölgesi Kentsel Tasarımı (1996), 10- Gaziantep Ticaret Odası (1998), 11- Güneydoğu İhracatçı Birlikleri Hizmet Binası (2006), Tarihi İpek Yolu (Sani Konukoğlu Bulvarı), Jansen Planı (1934) ile açılan veya düzenlenen caddeler (Google Maps, 2014)

Yarışma Projesi	Yarışmanın Açılıma Tarihi	Yarışmayı Açan Kurum	Proje MÜellifi	Proje Sonucu	Proje Görselleri	Proje Görselleri
Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası	1945	Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası	Nezih Eldem, Ayet Uluboy, Muammer Erselçuk	Uygulandı		
Gaziantep Ticaret Odası	1949	Gaziantep Ticaret Odası	Fikret Kılıççöte, Erdem Arkan	Uygulanmadı		
Gaziantep Devlet Hastanesi (400 Yataklı)	1957	Nafia Vekaleti Yapı ve İmar İşleri	-	Uygulandı		
Gaziantep Şehitler Abidesi ve Harp Müzesi	1957	Gaziantep Belediyesi	Yusuf Ergöleç, Fikret Cankut	Uygulanmadı		
Gaziantep Hükümet Konağı	1984	Bayındırık ve İskan Bakanlığı	Korşat Aybak, H. Hüseyin Keçeci, Mete Öz, Hasan Çotuk, Mehmet Boylu, Reşat Umutlu	Uygulandı		
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası	1984	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Hasan Özbay, A. Tamer Başbuğ	Uygulandı		
Gaziantep 100. Yıl Atatürk Kültürparkı ve Çevresi Kentsel Tasarımı	1989	İller Bankası	A. Ayça Bilsel, S. Güven Bilsel, F. Cana Bilsel, Halim Emrhasanoğlu, Fatos Lostar, Ayşen Maden, Ruza Bilsel, ..	Uygulandı		
GAP Kültür ve Sanat Merkezi	1993	KÜLTÜR Bakanlığı Kültür Merkezleri Dairesi Başkanlığı	Özkan Sunar, Cem İhan	Uygulanmadı		
Gaziantep Yapı Sektörü Merkezi (YASEM)	1993	YASEM Yönetim Kurulu	Özgür Ecevit, Azize Ecevit, Turgut Soğancı	Uygulanmadı		
Gaziantep Merkezi Hal Bölgesi Kentsel Tasarımı	1996	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Dilek Topuz Derman, Bünyamin Derman, Yılmaz Erdoğan, Canan Uşdu	Uygulanmadı		
Gaziantep Ticaret Odası	1998	Gaziantep Ticaret Odası	Feridun Fadiloğlu	Uygulandı		
Güneydoğu İhracatçı Birlikleri Hizmet Binası	2006	Güneydoğu İhracatçı Birlikleri Yönetim Kurulu	Cemal Ercan, Murat Parlak	Uygulandı		

Tablo 1. Gaziantep kentinde açılan yarışmalar

2.2. Gaziantep Ticaret Odası

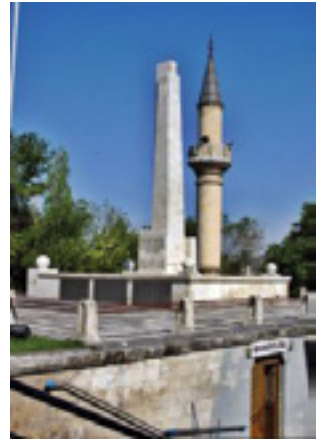
1949 yılında Gaziantep Ticaret Odası tarafından açılan projeyi Fikret Kılıççöte ve Erdem Erkan kazanmıştır (Anonim, 1949). Proje uygulanmamış ve sebeplerine ulaşamamıştır.

2.3. Gaziantep Devlet Hastanesi (400 Yataklı)

Bayındırlık Bakanlığı, o zamanki Nafia Vekaleti Yapı ve İmar İşleri Reisliği, 1957 yılında Gaziantep'te yapılacak 400 yataklı Devlet Hastanesi'ni Türk mimar ve mühendisleri arasında müsabakaya çıkarmıştır (Anonim, 1957). Bu yarışmayla ilgili herhangi bir sonuç yayınlanmamıştır. Ancak röportajlarda alınan bilgiye göre proje uygulanmıştır (Uzak, E., 2013).

2.4. Gaziantep Şehitler Abidesi ve Harp Müzesi

Gaziantep Belediyesi tarafından 1957 yılında yarışmaya açılan projeyi Yusuf Ergüleç ve Fikret Cankut kazanmıştır (Anonim a, 1957). Yarışma süreci içerisinde bulunan kişilere ulaşamamakla beraber, projenin birebir uygulanmadığı görülmektedir. Genel kararları ise yarışma projesi sonucuna uymaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Anıt ve müze (<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=54357>)

Harp müzesi, Jansen tarafından yapılan imar planı ile açılmış olan Atatürk Bulvarı üzerinde bulunmaktadır. Gaziantep'in Fransız İşgalinde, savunmanın merkezinde bulunan bölgede şehit mezarları bulunmaktaydı ve bunun anısı yaşatılmak istendi.

Bu nedenle projede anma törenleri için bir meydan tasarlanmış ve anıtın altına müze yapılmıştır. Müzeye giriş yarışmada meydandan yapılmasına rağmen uygulamada sokaktan yapılmıştır. Kendirli Kilisesi ile Çınarlı Camii arasında tasarlanmış olan bu yeşil meydan tarihi dokunun yanı başında, onunla bütünleşmiş ve nefes alacak bir mekân haline gelmiştir.

2.5. Gaziantep Hükümet Konağı

Gaziantep Hükümet Konağı Binası Mimari Proje Yarışması 1984 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından yarışmaya açılmıştır. Projenin birinci ödülü Kürşat Aybak, Hüseyin Keçeci, Mete Öz, Hasan Öztürk, Mehmet Soylu ve Reşat Umutlu'nun oluşturduğu ekip tarafından kazanılmış ve proje uygulanmıştır (Anonim, 1984).

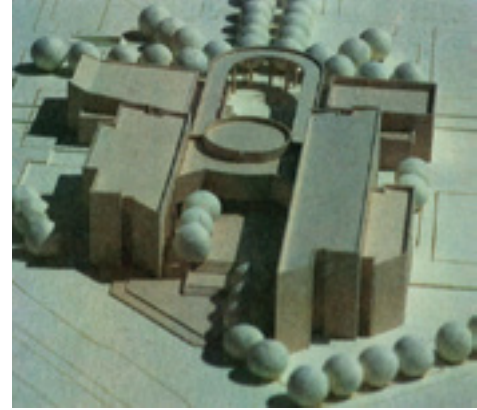
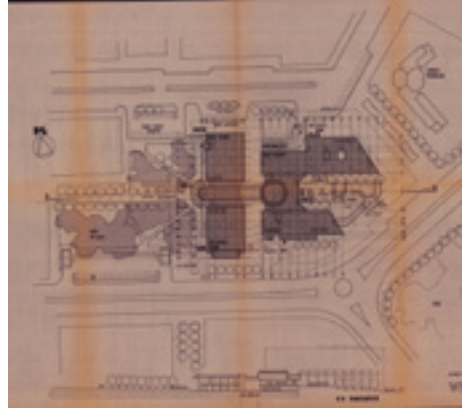
Şekil 4. Gaziantep Hükümet Konağı Yarışması, 1. Ödül, Vaziyet Planı (Anonim, 1984), Ön Görünüş

Gaziantep Hükümet Konağı kent merkezinde önemli bir nirengi noktasıdır (Şekil 4). Büyükşehir Belediyesi, Vakıflar, Emniyet Müdürlüğü, Yüzüncü Yıl Parkı ve Demokrasi Meydanı ile birlikte yeni kent dokusunu oluşturan öğelerden biridir. Kentin kamusal binalarının yarışma ile elde edilmesinin bir zenginlik olduğunu göstermiştir. Vaziyet planı olarak meydan ile doğru bir şekilde bütünleşen bina, muhtemelen genç bir ekip tarafından yapılmış olması sebebiyle, mekân çözümlerinde bazı sıkıntılar barındırmaktadır (Uzak, E., 2013). Zaman zaman jüri üyelerinin şartnameye bağlı kalmaması nedeniyle ortaya çıkan bu sorunlar, kamu binalarında görev yapan ve mimari projelerin yarışmaya açılmasında etkili olan isimlerin bu eksikleri görerek, yarışmayla elde edilen proje çözümlerinin fonksiyonel olmadığı kanısına varmalarıyla sonuçlanmaktadır. Buna benzer yürütmede ve süreçte oluşan bazı sorunlar, yarışma ile elde edilen projelere olan inançlarını kaybetmelerine ve bu yolu tercih etmemelerine

sebebiyet vermektedir. Günümüzde valinin bina çözümünü yetersiz bulmasından dolayı, önüne gelen yarışma projesi tekliflerini reddetmesi buna örnek olarak gösterilebilecek bir durumdur (Uzak, E., 2013).

2.6. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası 1984 yılında aynı kurumun açtığı yarışma projesi ile elde edilmiştir. Hasan Özbay ve A. Tamer Başbuğ ekibi projenin birincilik ödülüne layık görülmüştür (Anonim, 1987). Tarihi kent merkezinin dışında ancak oldukça yakın olan, kentin gelişme alanları içinde, önemli bir arter üzerinde bulunmaktadır. Kentin odağında olması sebebiyle dört tarafından ulaşım imkânı sağlayan bina kullanıcıları tarafından beğenilmeye devam etmekte, mekân çözümlerindeki başarı sebebiyle günümüzde misyonunu sürdürmeye devam etmektedir (Şekil 5, 6).

Şekil 5. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası Yarışması, 1. Ödül, Vaziyet Planı ve Maketi (Gaziantep BB, Anonim, 1987)

Şekil 6. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası Ön ve Arka Cepherleri

Tasarımcılar mimari raporlarında projeyi,

“Tasarımımızın ana kurgusunu meclis etrafında oluşmuş elemanter yapısal birimlerden oluşan bir bütün oluşturmaktadır. Doğu-batı aksında yükselen bir platform, meclis ile bitmekte, meclis salonu altı aynı zamanda esas giriş olarak tariflenmektedir. Bu aks, batıda park ile bütünleşip kentsel süreklilik kazanmakta, doğuda ise tarihi Gaziantep Kalesi'ne yönelmektedir. Böylece yapı, salt parsel sınırları içinde kalmamakta, çevre ile bütünleşip, çevrenin bir parçası haline gelmektedir.” olarak anlatmaktadırlar.

Proje birebir uygulanmış, dönemin mimarisini yansıtan modern bir bina olarak kentin yeni oluşan yüzüne katkıda bulunmuştur.

2.7. Gaziantep 100. yıl Atatürk Kültür Parkı ve Çevresi Kentsel Tasarım Projesi

Yarışmanın konusu, Gaziantep kentinin içinden doğu-batı doğrultusunda geçen Alleben Deresi çevresinin düzenlenmesidir. Yarışma alanı Gaziantep kalesinin batısındaki İstasyon Caddesi'nden başlayan, batıya doğru Alleben Deresi boyunca daralıp genişleyerek devam eden ve kentin batısındaki üniversite alanı ile son bulan aks olarak tanımlanmıştır (Şekil 7). Alan içindeki mevcut kullanımların da geliştirilmesi yeşil ve açık alan ağırlıklı düzenlemeler yapılarak, kentin nefes alabileceği yeşil bir koridor oluşturulması hedeflenmiştir. Bu alanda daha önce bazı özel mülkler, tarlalar, metruk yapılar bulunuyordu ve mimarlar odası temsilciliği belediyeyi Gaziantep'in merkezinde yeşil bir alana ve kültürel etkinliklerin yapılabileceği bir meydana ihtiyacı olduğu konusunda ikna etmiştir (Küçükörmürcü, A.M.,2013).

Kentin tam da kalbinin attığı yerde, eski kentin yeni kentle buluştuğu noktada bulunan proje 1989 yılında İller Bankası tarafından yarışmaya açılmıştır. Proje müellifi Ayça Bilsel ve ekibi olmuştur (Anonim, 1988). Projenin uygulama projeleri çizilmiş

Şekil 7. Gaziantep 100. yıl Atatürk Kültür Parkı ve Çevresi Kentsel Tasarım Projesi, 1. Ödül (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi Kaynakları)

ve uygulanmaya başlanmıştır. Uzayan süreç içerisinde değişiklikler olmuş, projenin dışına da çıkmış ancak genel prensip olarak projeye bağlı kalmıştır. Yoğunlaşan kent içerisinde oluşturulan yeşil doku çevrenin hafiflemesine, kentlinin sosyalleşmesine olanak sağlamış ve kente yeni meydanlar kazandırmıştır. Alleben deresi çevresini zaten piknik alanı olarak kullanan kentli, kültürel faaliyetlerle zenginleştirilmiş, spor ve eğlence mekânlarının bulunduğu bir parka sahip olmuştur (Şekil 8).

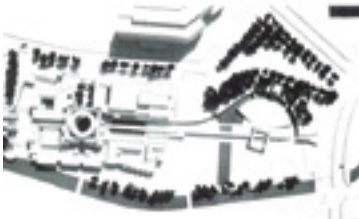

Şekil 8. Gaziantep 100. Yıl Atatürk Kültür Parkı (Google Maps görüntüsü)

2.8. GAP Kültür ve Sanat Merkezi

Özgün yaklaşımını yöreden alan bu proje, kent ve yakın çevre ile bütünleşmedeki çağdaş yorumu ile başarılı bulunmuştur. Kent ve Kültür Park ilişkisini değerlendirmede insan ölçülerindeki dengeli başarısı; açık - kapalı alan ilişkilerinde sağladığı bütünlük ve beceri; iklim verilerine uymada gösterdiği duyarlılık olumludur. Kent - Kültür Park ve Kuzey- Güney doğrultusundaki her iki yaya aksının orta eyvanda yaşayan bir toplanma noktası olarak buluşmaları çok başarılıdır. Projenin farklı noktalarında ilginç perspektif özelliklerini kullanarak genelde kent plastığıne kattığı başarılı yorum önemlidir (Anonim, 1993) (Şekil 9).

Cumhuriyet dönemi boyunca başkent in çağdaş mimarisine öykünerek kişiliklerini yitiren Anadolu kentlerine yeniden olumlu çevresel değerler kazandırabilecek bir örnek oluşturabilir (Yavuz, 1993). Yarışma 1993 yılında Kültür Bakanlığı tarafından açılmış, Özkan Sunar ve Cem İlhan'ın projesi birinci olmuştur. Ancak uygulanmamıştır. İçerisindeki bir anıt ile beraber Demokrasi Meydanı olarak anılan bu mekân, kentsel bir boşluk olmanın ötesine geçememiştir.

Şekil 9. GAP Kültür ve Sanat Merkezi Projesi Maketi (Mimarlık, 1993/254, Sf. 51)

2.9. Gaziantep Yapı Sektörü Merkezi (YASEM)

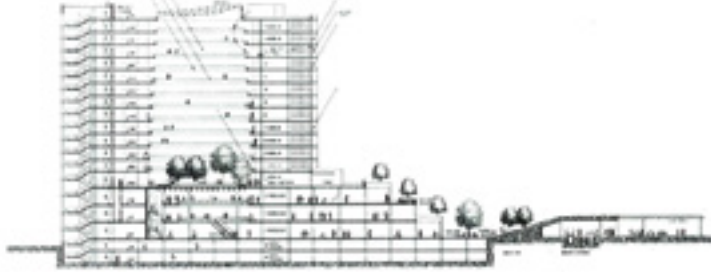
YASEM, Mühendis ve Mimarların bir lokal edinme isteminden doğmuştur. Ancak bu düşünce gelişmiş ve Mesleki Etkinlikler Merkezi haline gelmiştir. YASEM yönetim kurulu başkanı Necati Kanalcı'nın üstün çabalarıyla ortaya çıkan yarışma fikrinde, talebi Gaziantep'e, iki binli yıllara damgasını vuracak mükemmeliyetli bir

eser kazandırmaktır. Bu amaçla 1993'te açılan yarışmaya 45 proje katılmış ve Özgür Ecevit, Azize Ecevit ve Turgut Soğancı'nın oluşturduğu grup, proje çözümlerindeki başarıdan dolayı jüri tarafından takdir edilerek, birincilik ödülünü hak etmiştir (Yardımoğlu, 1994) (Şekil 10,11,12).

Projenin uygulaması 230 mimar ve mühendisin ortaklığı ile oluşmuş bir birlik, bir esnaf grubu tarafından yapılmaktaydı. Kooperatif usulü başlanan projede finansal sıkıntılar yaşanmaya başlanmış, inşaat başlanıp iki bodrum katı yapıldıktan sonra ekonomik olarak yaşanan sıkıntılardan dolayı ortaklık sistemi bozulmuş ve yapı yıllarca bu şekilde kalmıştır. Bu süreç içerisinde üyelerin talepleri değişmiş, maliyeti artıran sosyal alanlardan vazgeçilmiş, İstanbul depremi ile deprem yönetmelikleri

Şekil 10: Yapı Sektörü Merkezi Projesi, 1. Ödül (Mimarlık, 1994/02, Sf. 41-47)

Şekil 12. Yapı Sektörü Merkezi Binası Kesiti (Mimarlık, 1994/02, Sf. 41-47)

ve statik projeler değişmiştir. Bu projeye emek veren Necati Kanalicı'nın içerisinde bulunduğu yönetim kurulu da yeni yönetimde seçilememiştir. Proje müellifi telif haklarından dolayı projenin değiştirilmesine izin vermemiş ya da değiştirilmesine karşılık astronomik ücretler talep etmiştir. İzin alınabildikten sonra yeni bir proje çizdirilmiş ve 2009 yılında yapılmaya başlanmıştır (Mıhıoğlu, E., 2013).

2.10. Gaziantep Merkezi Hal Bölgesi Kentsel Tasarımı

Jansen Planı ile açılan İnönü Caddesi üzerinde yer alan, Şire Hanı, Yemiş Hanı, Tuz Hanlarının bulunduğu Hanlar Bölgesi'ne, halin burada bulunmasından ötürü Hal Bölgesi adı verilmiştir (Şekil 13). 1996 yılında şehrin merkez bölgesinde kalan halin, şehrin dışına taşınması fikri ile bu bölgenin yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Dönemin mimarlar odası başkanı Ahmet Muhtar Küçükkömürcü belediyenin girişimine karşı projelerin üzerinde tartışılmaması gerektiğini, bu projelerin Gaziantep mimarlık ve meslek odalarının idaresi dışında tasarlandığını, dolayısıyla meşru olmadığını dile getirmiştir. Kentsel düzenlemelerin, çevre tasarımının, önemli kamu binalarının yarışmalarla elde edilmesi gerektiği savunulmuş ve belediye ile işbirliği

Şekil 11: Zemin Kat ve Vaziyet Planı (Mimarlık, 1994/02, Sf. 41-47)

içerisinde şartnameler hazırlanarak proje yarışmaya açılmıştır (Küçükkömürcü, A.M., 2013).

Yarışmayı, Dilek Topuz Derman, Bünyamin Derman, Yılmaz Erdoğan, Canan Uşdu'nun oluşturduğu grup kazanmıştır (Anonim, 1996). Elde edilen proje hanları içine almış, koruma ve geliştirme projeleri ile birlikte sebze halinin kaldırılmasını önermiştir. Gaziantep geleneksel mimarisine özgü çizgiler taşıyan ve mahalli ölçüğe uygun, az katlı binalardan oluşmaktadır. Ancak birçok yarışmanın akıbeti gibi, bu proje de uygulanmamıştır. Çünkü hazırlanan projenin, belediyenin gelir sağlamak için yüksek katlı bir proje elde etme isteğine karşılık vermediği düşünülmüştür.

Şekil 13. Gaziantep Merkezi Hal Bölgesi Proje Alanı (Google Maps görüntüsü, 2014)

Şekil 14. Gaziantep Merkezi Hal Bölgesi Proje Alanı Fotoğrafları

Yarışmalarda sonuçlar olumsuz da olsa, yarışma süreci içerisinde bulunan ekiplere yeni ufuklar açmakta, bakış açısını ve algılarını geliştirmektedir. Bu yarışma aşamasında da sürecin uzaması, oda yönetiminin değişmesi gibi sebeplerden dolayı projeye sahip çıkılamamış ancak proje sonucunda oluşan tasarım yine şartnameye uyulduğu için yarışma projesinin kriterlerine uygun binalar ve düzenlemeler yapılmıştır (Ay, Y.S., 2013) (Şekil 14).

2.11. Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri Hizmet Binası

GAİB yönetimi hizmet binası yapmak için birkaç proje teklifi alıp, bunlar arasında seçim yapmak için Ahmet Muhtar Küçükkömürçü'den yardım istemiş ve Ahmet Muhtar her proje için birer rapor hazırlamıştır. Ancak yönetime bununla beraber bir teklif sunmuştur. Böyle kritik bir konumda bulunan önemli bir binanın yarışmaya açılması daha doğru sonuçlar elde edileceğini belirtmiş ve bu şekilde proje 2006 yılında yarışmaya açılmıştır. Ulusal yarışmaların süreçlerinin uzun olması ve maliyetinin fazla olması, zamanın da kısa olması nedeniyle Gaziantep Mimarlar Odası'na kayıtlı bulunan mimarları kapsayan bölgesel bir yarışma açılmıştır. Mimarlar Odası'ndan ve üniversiteden beş kişilik jüri oluşturulmuş ve Ahmet Muhtar Küçükkömürçü yarışmanın danışmanlığını üstlenmiştir. Yarışma sonucunda Cemal Ercan ve Murat Parlak birincilik ödülünü almıştır ve proje birebir uygulanmıştır (Küçükkömürçü, A.M., 2013). Betonarme ve çelikten yapılan bina yeni gelişen bölge içerisinde modern tasarımıyla kentin çağdaş yüzünü oluşturan tasarımlardan biri olmuştur (Şekil 15).

Şekil 15. GAİB Hizmet Binası

Sonuç

Yapılan çalışmalar ile işveren, yönetici, müellif, oda ve raportörlerle yapılan röportajlar sonucunda Gaziantep kentinde yarışma ile elde edilen projelerin sayısının azlığının sebepleriyle ilgili fikirler elde edilmiştir. Ortak çalışmalar, görüşler, ekipler ile yönetilmesi gereken süreçler, zaman zaman yöneticilerin, işverenlerin, müelliflerin, jürilerin tekelinde yönetilmeye çalışılmış ve bu dengesizlikten kaynaklanan sorunlar, yarışmaların açılmasına engel teşkil etmiştir. Gaziantep'te yarışmalar süreci diğer Anadolu kentleriyle birlikte başlamış ancak daha sonraki süreçte özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllara kadar neredeyse hiç yarışmanın açılmadığı görülmektedir. Ancak bu dönemde de açılan ve uygulanan yarışmaların (Hükümet Konağı ve Belediye) kent kimliğine önemli katkı sağladıklarını söylemek gerekmektedir. Bu dönemden sonra da özellikle kentin yükselen ekonomik gücü nedeniyle özel yatırımcılar tarafından yarışmaların açıldığı ve buna paralel olarak da uygulamaların yapıldığı söylenebilmektedir. Ancak son dönemlerde kente katkı sağlayan önemli bir mimari ve kentsel tasarım yarışmasının açılmadığını söylemek gerekmektedir. Gaziantep günümüzde devamlı göç alan ve kontrolsüz büyümenin görüldüğü bir kent olarak, kente yarışmalarla dokunuşların yapılması gerekliliği ortadadır.

Kaynakça

- Anonim, TMMOB, "Ankara Şubesi Yarışmalar Dizini 1930-2004"
- Anonim, "Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası Yarışma Projesi", Arkitekt, 9-10, sf. 195-199, 1945
- Anonim a, "Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası Yarışma Projesi", Mimarlık Dergisi, 01, Sf. 35, 1945
- Anonim b, "Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası Yarışma Projesi", Mimarlık Dergisi, 04-05, Sf. 21-25, 1945
- Anonim, "Gaziantep Ticaret Odası", Mimarlık Dergisi, 02, Sf. 12-14, 1949
- Anonim, "Gaziantep Devlet Hastanesi (400 Yataklı)", Arkitekt, 02, sf. 81, 1957
- Anonim a, "Gaziantep Şehitler Abidesi ve Harp Müzesi Proje Müsabakası", Mimarlık Dergisi, 223, 1957
- Anonim , "Gaziantep Kent Bütünü İmar Planı Yarışması", Mimarlık Dergisi Haberler, 05, sf. 6, 1973
- Anonim a, Gaziantep Kent Bütünü İmar Planı Yarışması Jüri Raporu, Şartnameler, Arkitera, 1973
- Anonim, "Gaziantep Hükümet Konağı Yarışma Projesi", Mimarlık Dergisi, 05, sf. 35, 06, sf. 4, 10, sf. 17, 1984
- Anonim, "Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası Yarışma Projesi", 03, Sf. 72-73, 1987
- Anonim, "Gaziantep 100. Yıl Atatürk Kültür Parkı ve Çevresi Kentsel Tasarımı", Mimarlık Dergisi, 03, sf. 26-27, 1989
- Anonim, "GAP Kültür ve Sanat Merkezi Yarışma Projesi Jüri Raporu", Mimarlık Dergisi, 253, sf.29-36, 1993
- Anonim, "Gaziantep Yapı Sektörü Merkezi Yarışması", Mimarlık Dergisi, 255, sf. 13, 1993
- Anonim, "Gaziantep Merkezi Hal Bölgesi Kentsel Tasarım Yarışması", Mimarlık Dergisi, 269, sf.4, 1996
- Ay, Y.S., "Gaziantep'te Planlamaya Genel Bakış", TMH, 415, sf 5, 2001
- Cansever, T., "Neden Yarışıyoruz ?" "Nasıl Yarışmalıyız ?"", Mimarlık Dergisi, 252, sf. 20-23, 1993
- Karabey, H., "Yarışmalar Mimarlık Mesleğinin Sahte İstihdam Aracı Olarak Kullanılıyor!", Mimarlık , 252, sf. 19, 1993
- Meltem, İ.A., "1930-2010 Yılları Arasında Bir Proje Elde Etme Yöntemi Olarak Türkiye'deki Mimari Tasarım Yarışmalarının İrdelenmesi", Yıldız Teknik Üniversitesi FBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010
- Türkeri, İ., "1980 Sonrası Kentsel Tasarım Yarışmalarının Mimarlık Alanına Ve Kentsel Ortama Etkileri", Kocaeli Üniversitesi FBE Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2011
- Yardımoğlu, M. A., "Bir Yarışma Öyküsü: YASEM", Mimarlık Dergisi, 256, sf. 41-47, 1994
- Yavuz, Y., "GAP Kültür ve Sanat Merkezi Yarışması Üzerine Düşünceler", Mimarlık Dergisi, 254, sf.51-52, 1993
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi Kaynakları
- KUDEB Kaynakları
- Ay, Y.S., Kişisel Görüşme, 2013
- Uzak, E., Kişisel Görüşme, 2013
- Küçükkömürcü, A.M., Kişisel Görüşme, 2013
- Mıhçıoğlu, E., Kişisel Görüşme, 2013
- <http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/100-yil-aturk-kultur-parki>
- <http://www.arkitera.com/proje/index/detay/2odul-gaziantep-fuari-ve-kentsel-tasarim-ulusal-mimarlik-ve-kentsel-tasarim-yarismasi/1955>
- Google Maps, <https://maps.google.com/>, 2014

BOŞ ZAMAN (LEISURE) ARACILIĞIYLA MİMARİ ÜRETİM: BAZI ÇELİŞKİLER

Berna Göl

Giriş

Boş zaman ve boş zamanın mekânsal nitelikleri, mimari üretimde çok önemli bir yer tutar. Mimarlık anlatısı, 19.yy'ın Kristal Palas'ına veya Rem Koolhaas'ın 20. Yüzyıl'ın Coney Island'ını tartıştığı kitabı Delirious New York'a referans vermeden aynı olamazdı. Kent alanına modernist yaklaşım, kentin dört işlevinden biri olan 'rekreasyonel' bölge olmadan olamazdı¹. 20.yüzyıl'ın 'ulus-devlet' i, devletin kendini opera binaları, kültür merkezleri, müzikholler, kamusal parklar...vb. üzerinden yeniden kanıtladığı serbest zaman mimarlığı olmadan inşa edilemezdi. Mimari üretimin boş zamana sıkça dönmesi, tesadüf değildir. 'Boş zaman', genellikle özgürleştirici, insanlara yapmak istediklerini yapma özgürlüğünü vadeden bir şey olarak kullanılmaktadır. Herkesin istediği ve herkesin ihtiyaç duyduğu, 'pozitif' bir şey olarak algılanır. Ancak, -göreceli olarak yeni bir alan olan- 'Boş zaman çalışmaları' soruşturmaları, boş zamanın her zaman 'özgürleştirici' bir konsept olmak zorunda olmadığını, aksine bunun bir sosyal üretim olarak alınabileceğini söyler. Bu, birçok ilişkinin yapılandırıldığı, organize edildiği, yeniden organize edildiği; üretildiği ve yeniden üretildiği bir bağlam ve mimari üretim bu süreçlerin hiçbirinden muaf değil. Aksine, mimari üretim, tasarım söylemini ve bu söyleme dahil olan kararları formüle ederken ve 'final ürünü'nde karşılıklı olarak boş zaman fikrinden bahsederek, 'boş zaman üretimi' nin en önemli araçlarından biri olur.

Mimari üretimin eleştireliliğinin veya evriminin kapsamı, çoğunlukla 'mimari dünya' nın sınırları içinde kalıyor olabilir. Ancak bu bile, herhangi bir mimari projenin meşrulaştırılması için gerekli zemini sağlar ve bu çok sayıda potansiyel tartışmanın elenmesi, önemli soruların atlanması ile gerçekleşir. Mimari yarışmalar, eninde sonunda mimarlığın 'geçerliliği' ni tehlikeye atan bu meşrulaştırma sürecinde, kuşkusuz hayati bir rol oynar. Diğer bir deyişle, tasarım yarışmaları ile üretilecek mimarlık, mimarlığın dışında kalanları da kapsayan bir eleştirelilik biçimi yakalanmadığı sürece savunulamaz.

¹ *Ç.N.: Türkçe'de doğrudan bir karşılığı bulunmayan 'leisure' kavramı, bu bildiriye 'boş zaman' olarak Türkçeye çevrilmiştir. Orijinal başlık, "Architectural Production via Leisure" dir.

Ünlü C.I.A.M yaklaşımına göre, kent dört grup işlevden oluşur: konut, çalışma, rekreasyon ve trafik (servis/ ulaşım). Komossa, 'The Dutch Urban Block' kitabında, bugünün modern Avrupası'ndaki kentsel yapı bloğunu bağlamsallaştırarak, bu dayatmacı işlev bölünmesi konusundaki çeşitli eleştirilerden bahseder (Komossa, 2010).

Mimarlık üretiminin (ve mimari yarışmaların) daha kapsamlı bir eleştirisini formüle edebilmek için, bu meşrulaştırma hareketlerinin nasıl çalıştığının farklı yollarına dikkat çekilmeli, yeni sorular formüle edilmelidir. Bunu yapabilmek için, bu araştırma, mimari üretim pratiği ve günlük hayatın tam ortasında yer alan – boş zaman konseptini merkeze alır. Boş zaman kavramı aracılığıyla ve iki yarışma projesi üzerinden bu bağlamın mimari projeleri onaylamak için nasıl kullanıldığını araştırır ve mimarlığın boş zaman alanlarının üretimi ile nasıl meşrulaştırıldığını bulmayı hedefler.

Arzu olarak Boş Zaman ve Boş Zamanın Mekan Üretimi

Boş zaman düşüncesi, zamanın bölünmesi veya bir mekanın niteliği gibi birçok anlama gelebilir. Tartışmasız, mimarlık dünyasında çağrıştırdığı anlamlardan biri de, bir mimari programa ait bir grup ‘işlev’ dir. Böyle bir programın kurulmasının kendisi bir takım kararlar verilmesini gerektirir ve bu yüzden de yönlendiricidir. Tasarım, kullanıcıların bir takım aktivitelerle nasıl irtibatlanacağını yönlendirmektir. Çalışma zamanı, boş zaman zamanından ayrılmıştır ve boş zaman alanları, gururla, boş zamanın koşulsuz olarak arzulan bir şey olduğu mimari projede, projenin ‘yüzü’ olarak sunulur. Bu bildirinin kontekstinde eleştiri, boş zaman ve boş zaman alanları aracılığıyla üretilen bu ‘koşulsuz’ arzu üzerinden kurulmuştur.

Mimarlık, sosyal bağlam içinde farklı bir tür üretim olarak tanımlandığı zaman, arzu üretimi ile boş zaman mekanları üretimi üzerinden paraleller çizmek mümkün hale gelir. Genellikle, boş zaman tesisleri, halka kent yaşamını iyileştiren şeyler olarak sunulurlar. Bu çoğunlukla, satış ve diğer ticaret faaliyetleri ile zenginleştirilmiş, dış mekan ve yarı-dış mekan tesisler aracılığıyla sağlanır. Çelişki, bu sözde boş zaman alanlarının her zaman, herkese açık olmadığı, ulaşılabilirlik sorunlarının engellenmediği gerçeği ile ortaya çıkar; bu ticaret tesislerinin müşterisi olamayanlar, büyük ihtimalle dışarda bırakılırlar.

İki Proje: Milli Reasürans Binası ve Zorlu Center

Yarışma sonucunda inşa edilmiş ve İstanbul’da yer alan iki proje incelenecektir: Zorlu Center (Emre Arolat Mimarlık - Tabanlıoğlu Mimarlık, 2007) ve Milli Reasürans Binası (Sevin ve Sandor Hadi, 1985). Her ne kadar bu iki proje, farklı zaman aralıklarına ait olsalar ve ölçek olarak oldukça farklı görünseler de, aralarında birçok benzerlik bulunmakta. Bu benzerliklerden en önemlisi, ikisinin de kent mekanı konusunda yersiz tavırlarıyla öne çıkan, çok işlevli kompleksler olmasıdır.

Milli Reasürans Binası (MRB), geçtiğimiz 20-30 yıl içinde Türkiye’de tasarlanmış ve inşa edilmiş en önemli binalardan biri olarak görülmektedir. MRB binası, dikkat

çekici cephesiyle, yaklaşık yüzyıllık ünlü Maçka Palas (Guilio Mongeri, 1922) binasının hemen yanında ve İstanbul'un en işlek caddelerinden birinin üzerinde yer almaktadır. Bina, özenli bir biçimde tarihi komşusuyla aynı yükseklikte kalmayı seçer². Binanın hacimsel asaletinin gözden kaçması mümkün değildir. Bina, zemin kotunda kendini sokaktan geri çekerek sokağın hacmini genişleten boşluğu oluştururken, en üst iki katı komşu binayla aynı hizaya gelir ve bu sayede aşağıda oluşturulan boşluğun üzerini örter. Görünüşe göre bina, en çok özenle bölünerek oluşturulan daha küçük hacimleri dolayısıyla övgü toplamış. Bunun iki ana nedeni var: Birincisi, tarihi komşu bina ile arasında oluşturulmuş olan özenli 'diyalog', ikincisi ise, zemin katta oluşturulan pasaj ile kent alanının bina içerisine uzanıyor olması.

Yukarıda geçen ifadelerin ikisi de yeniden ele alınmalıdır. Akın'a göre (2005), tarihi bina ile bir ilişki biçimlendirme konusunda büyük bir anlaşmazlık var; MRB binası, tarihi olanı yok etme eğilimindeyken, tam tersini yapılmasını savunuyor gibi gözükürken 'modernist' bir yaklaşım benimsemektedir. Özellikle projenin hayata geçirildiği ve diğer mimarlar tarafından bir müdahale 'model'i olarak alınmaya başlandığı 90'lı yıllarda, bu durum daha da problematik bir hal almaya başladı³. İkinci olarak, bir diğer tartışma konusu ise, yapının birçok mimara ilham verdiği yada birçok mimarı teşvik ettiği, Nişantaşı gibi işlek bir semtte iki büyük caddeyi birbirine bağlayan kamusal arkat (veya pasaj). Proje, iki hacimsel tasarım ve 'herkeşe açık pasajın kendisi yardımıyla bu boşluğu oluşturmuştur. Ne iki yandaki girişler, ne pasaj, ne de bu alışveriş semtindeki vitrin düzeniyle 'uyum' yaratmak üzere zemin kata yerleştirilmiş sanat galerisi gerçekten herkese açıktır. Pasajın kameralarla sürekli takip edildiğini söylemeye bile gerek yok. Bu boşluğun asil hizmet ettiği şey, herkesin istemsiz olarak birbirini izlediği panoptikon⁴ benzeri bir mekanı oluşturarak, kurumun varlığını dolaylı olarak vurgulamaktır. Diğer bir deyişle, boş zaman mekanının oluşturulması düşüncesi yanıltıcıdır; çünkü, öncelikle herkes için değildir, halk için olduğu zamanlarda dahi, 'her şeyin yolunda olduğu' yanılmasıyla fazlası değildir.

İkinci yarışma projesi ise, en önemli mimari üretimlerden biri kabul edilen, Zincirlikuyu'da bulunan ve Emre Arolat Mimarlık ve Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından tasarlanan Zorlu Center. Bina kompleksi, konut, ofis, alışveriş merkezi ve çok büyük bir performans merkezinden oluşmaktadır. Proje, çeşitli katlarda teraslar ve bakış noktaları sunmaktadır. Bu koca bina, alt hacimlere bölünmüştür. Proje, kenti içine 'buyur eden' açık alanıyla övgü toplamış ve sunulmuştur. Emre Arolat Mimarlık'ın web sayfasında proje hakkında şu sözlere yer verilmektedir:

"Yapı kompleksinin genel oluşumunda, modern dünyanın böyle büyük yatırımlar üzerinde egemen olan son zamanların görkemli ve parlutulu mimari eğilimi kullanmak yerine, gücünü kamu motivasyonlarından alan ve "gösteri toplumu" alışkanlığı kendisinden uzak tutan bir yaklaşım benimsenmiştir."⁵

2 Günkut Akın MRB'ni, binanın tarihsel komşusu ile ilişkisi üzerinden inceler. Metinde Akın, megayapı fikrinden ve bu yapıların kentsel bağlamlarından bahsederken; bu projenin binanın ve tasarımın kapsamlı bir değerlendirmesi yapılmadan nasıl takdir topladığının altını çizerek (2006).

3 Dünderalp'in makalesi, Günkut Akın'ın MRB için yaptığı detaylı eleştiriyi baştan sona tartışmaktadır (2006).

4 Buradaki 'Panoptikon' kavramı, Michel Foucault'nun kullandığı bir metafor olup, 'Deleuze'ün, insanların farkında olmadan birbirlerini kontrol ettikleri bir sistemin parçası olmaya başladıkları, 'Kontrol Toplamları üzerine Notlar' isimli makalesi ile daha detaylı olarak açıklanabilir.

5 Emre Arolat Mimarlık Websitesi (2014).

Bu bildiri bağlamında yer alan çelişki Zorlu Center'ın –MRB'ından da fazla- halkı içtenlikle içeri buyur etmesinin pek muhtemel olmadığı gerçeğine dayanmaktadır. Teraslar ve boşluğun oluşturdukları, ironik bir biçimde daha dolu ve yönlendirici. Eğer boş zaman, sorumluluklardan arındırılmış zaman demek ise, aynı zamanda 'yapmak zorunda' olunanları sürdüren bir şey olarak da görülebilir. O zaman, bir mimari tasarımın içindeki boşluk, belki boşluğu saran asıl hacimden bir çok bakımdan daha dolu şekilde hizmet edebilir. Buna ek olarak, doğayı kompleksin içine almak için yerleştirilen muazzam miktarda çeşitli bitki de, bu illüzyonun bir parçası olarak hizmet eder. Teras ve boşluk, kamuya ait bir sosyal hayat yaratmak yerine, ticari tesislerin ağırlığını hatırlatan yapay bir mekan oluşturur.

"Para ve Anlam: John Portman Vakası" isimli makalesinde Reinhold Martin, Portman'ın mimarlıkta ve mekan yaratmada kendi payından nasıl bahsettiğine işaret eder.⁶ Portman'ın çalışmaları arasında, saksı bitkileri olan orta bahçelerine sahip sayısız otel, ofis binaları ve konut bulunmaktadır; Binalar 'doğallaştırılmış' ve şirket 'insanileştirilmiş' tir. Martin'e göre, çoğu kentsel kontekste ait olan koca ölçekli binalar 'makina-vari ve insaniyetsiz' görünmektense, orta bahçelerinde kapital –ve iktidar- 'arkadaşça, sıcak ve doğal' görünmeye başlar. Öte yandan, Portman tasarımlarının, "insanlarla iletişim kurmakta başarısız olan" bazı anıtsal mimarlıklardan farklı olarak, modernizmin hatalarından birçok ders içerdiğini söyler. Portman'ın mimarlığı insanlar içindir, nesnelere için değil. Martin, Portman'ın ve Portman'ın mimarlık üretiminin kamusal alanı dahi –bir orta bahçeye çevirerek- nasıl metalaştırdığına ve Portman'ın çevresini saksıda bitkilerle nasıl doğallaştırdığına işaret eder. Yaklaşık olarak 70'lerden bugüne kadar, orta avlular ve onların aksesuarları, bu tür mimari üretimlerin vazgeçilmezleri olmuştur (Martin, 2009).

Zorlu Center, İstanbul'un en geniş otoyollarından biri ile bir diğer büyük ve yoğun arterin hemen yanı başında yer alan konumu ile, kamusal hayatın binanın içine uzanmasını daha da zorlaştırır. Yapı, halihazırda orada olan hiçbir organik kent alanına komşu değildir. Diğer bir deyişle, Zorlu Center'ın mimari üretimi, kendi varlığıyla çelişen fikirler aracılığıyla tasarımını meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Böylesine büyük bir özel girişime ait olamayacak bir söylemi bünyesinde barındırmaya çalışmaktadır.

Sonuç

Bugün, mimarlık pratiğinin özerkliği oldukça hassas bir konu gibi gözükmemekte, eleştirelilik arayışı ise alakasız değilse de, yaygın bir biçimde gereksiz olarak görülmektedir. Ancak, buna karşılık, bu söylem, tam olarak da mimari üretimin kendini meşrulaştırma ve çelişkilerini saklama yöntemidir ve bu yüzden artık yeni sorular sorma zamanıdır.

6 Makalenin en başında Martin, açıkça, Portman'ı bir rol model olarak göstermek istemediğini söylemektedir. Martin'e göre, "Portman'ın işi semptomatiktir, örnek niteliğinde değildir."

Kaynakça

Akın, G., (2005). "Mongeri'nin Komşuları", Afife Batur'a Armağan, Literatur, İstanbul.

Deleuze, G., (2001). Postscript on the Societies of Control, in Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, ed. Leach, N., trans by ?, Routledge, London.

Komossa, S., (2010). The Dutch Urban Block and the Public Realm: Models Rules Ideals, Vantilt, Nijmegen.

Martin, R., (2009). Money and Meaning: The Case of John Portman, in Hunch, No:12, p. 36-51, Berlage Institute Report on Architecture, Urbanism and Landscape, NAI Publishers, Amsterdam.

URL-1 Dünderalp, B. (2006).

<http://bogachandundaralp.files.wordpress.com/2011/07/med-millireasc3bcransmetnibdsr.pdf>

URL-2 EAA. (2014). Zorlu Center

<http://www.emrearolat.com/2008/01/01/zorlu-center-istanbul-turkey-2008/>

DİYALOG TABANLI YARIŞMALARA YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ

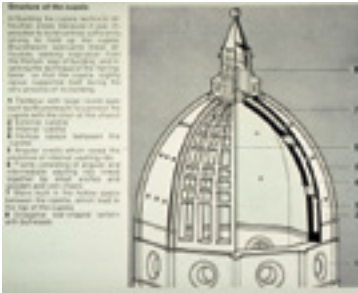
Görkem Rabia Evkaya

Pers Savaşları'ndan sonra Milattan Önce 448 yılında Atina yönetimi Akropolis'te bir savaş anıtı yaptırmak ister ve bunun için oldukça güvenli bir yol seçer. Birçok sanatçının önerilerinden oluşan sergi on gün boyunca halkın beğenisine sunulur. Bu süre sonunda Atinalılar bir halk oylamasıyla kazanana karar verir. Atina yönetiminin neden böyle bir yöntemle başvurduğu oldukça açıktır. Sembolik değeri olan kent ve çevresi üzerinde uzun süre etkili olacak bir yapı inşa etmek oldukça radikal bir adımdır. Atina yönetimi halkın inşa edilecek savaş anıtı üzerindeki görüşlerini bildirmesine izin vererek kendini koruma altına almıştır. İşveren için yarışma doğru tasarımcıyı bulmanın ve birçok farklı öneriyi bir arada görebilmenin en ideal yöntemidir (Haan, Haagsma, 1988).

Akropolis'in savaş anıtı, uzak geçmişten tek örnek değildir. 1401 yılında Floransa'da Santa Maria del Fiore Katedrali'nin bronz kapısı için bir yarışma duyurusu yapılır. Kuyumcu ustası Brunelleschi'nin de katıldığı bu yarışmayı Lorenzo Ghiberti kazanır. 1419 yılında bu kez aynı Katedral'in kubbesi için bir yarışma açılır. Brunelleschi'nin kazanması mimarlıkla da tanışmasına vesile olur. Atina'dan farklı olarak karar Floransalılar tarafından değil atanmış bir jüri tarafından alınır.

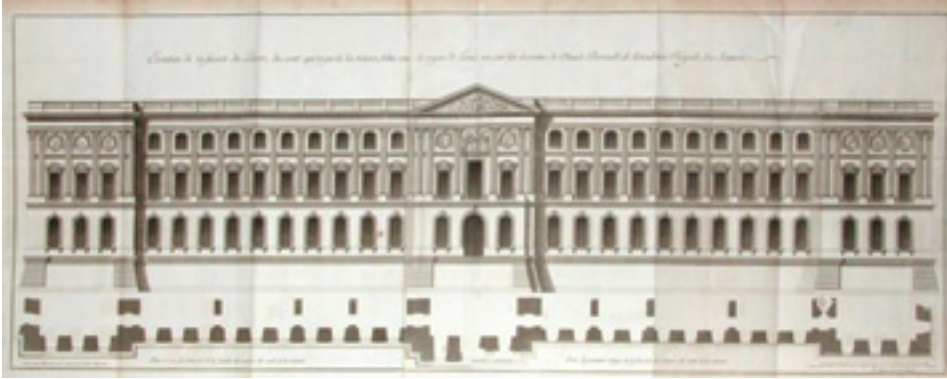
Jürinin tarafsız ve adaletli olması tartışma götürmezdir fakat yarışmalar günümüze ulaşırken türlü adaletsizliklerden geçmiştir. 16. Yüzyılın ikinci yarısında Kral II. Philip Escorial'da bir manastır yaptırmak ister ve Giacomo Barozzi jüriliğinde bir yarışma açar. Yirmi iki mimarın katıldığı yarışma sonunda Vignola her projenin beğendiği özelliklerini alır ve kendisi oluşturduğu yeni projeyi kralın beğenisine sunar. Kral bu yeni öneriyi benimser fakat yapı hiçbir zaman inşa edilmez. Bu olay yarışmaların zaman zaman idealize edildiği haliyle çalışmadığının bir göstergesidir (Haan, Haagsma, 1988).

Yarışmalar tarihi birbirine benzemeyen durum ve olaylarla doludur. Bir başka hikaye Louvre'nin genişletilmesi sırasında yaşanır. XIV. Louis çevresinin muhteşem

Şekil 1.1. Santa Maria del Fiore Katedrali
(URL-1)

yapılarla çevrenmesini arzular. Ve isteğini gerçekleştirmesi için Jean Baptiste Colbert'i görevlendirir. Colbert'in önerisi Louvre Kraliyet Sarayı'nın tamamlanması yönündedir. Sarayın inşaatı 1546'dan beri sürmektedir ve doğu cephesi için etkileyici bir bitiriş bekleniyordu. Colbert bunun üzerine bir çeşit yarışma düzenler ve önerilerin tümünü İtalyan mimarların görüşlerine sunmak amacıyla Roma'ya gönderir. Beklenenin aksine jüri bir değerlendirme yapmaktansa kendi ürettikleri projeleri sunumlarını Paris'e gönderir. Daha kötüsü Colbert projesini uygulaması için Bernini'yi Paris'e davet eder. Fakat Fransız mimarların özellikle yarışmaya katılan Pierre Perrault'un tepkisi oldukça sert olur. Neyse ki ayaklanmaları işe yaramıştır ve XIV. Louis Bernini'nin önerisini reddederek doğu kanadının tasarımını Louis Le Vau, Charles Lebrun ve Claude Perrault olarak üç Fransız mimara verir. Fransız mimarların tarih boyunca süren ve özellikle devrim yıllarında artan muhalif durumları günümüz modern yarışmalarının oluşmasında önemli rol oynamıştır (Haan, Haagsma, 1988). Fransız Devrimi'nin ateşi ile hak arayışlarını arttıran mimarlar yarışmalar üzerinde söz sahibi olmayı başarabilmişlerse de yarışmaların kendilerine dayattığı olumsuzlukları tam olarak aşamamışlardır.

Şekil 1.2. Louvre doğu kanadı (URL-2)

Mimarlık dünyasında yarışmaların kısa süre içinde tartışmalı ve güvenilir ilan edilmesi sürpriz değildir. Lipstadt'a göre mimari yarışmalar deneysel yaklaşımlar olarak algılanmaktadır (Lipstadt, 1989). Kreiner bu yaklaşımı yeni fikirlerin keşfi için yapılan yatırımlar olarak değerlendirmektedir. Birçok kişiyi aynı konu için paralel zamanda alternatif çözümler için çalıştırmak ve sadece birinin uygulanacağını bilmek geçmişte savurgan bir prosedür olarak düşünülürken bu savurganlık mimari yarışmalarda yaratıcılık adına gerekli bir yatırım sayılmaktadır. Fakat yarışmaların özerkliğini ya da

onun aldatıcı görüntüsünü ekonomik boyutundan bağımsız düşünemeyiz. Daha 1899 yılında William Robert Ware (Bergdoll, 1989) bu konudaki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir.

“Her bir yarışma en kapsamlı haliyle mesleğe yüz binlerce Dolara mal olur ki bunun çoğu bu kaybı zorla karşılayabilecek kişilere, mimarlara düşer. Elli ya da yüz civarı projenin teslim edilip işin sadece birine verilmesi ve o onlarca projeden sadece yarım düzinesinin sürecin devamında ciddiye alınması çok zalimce ve kalp kırıcı... Böylece meslek zorla yarışabilen kurbanlarının can çekişmeleri ile büyür ve sancır. Hiç şüphe yoktur ki, bu yarışma sistemi bir çeşit kabus, meslek hayatının nefesini kesen bir karabasan ve kanını emen bir vampire dönüşmüştür.”

Pierre-Joseph Proudhon Sefaletin Felsefesi adlı kitabında rekabetin rekabeti kırdığı fikrini savunmaktadır (Proudhon,2012). Rekabet eğer gerekliyse ve üretimin bir ön şartıysa bu kadar yakıp yıkıcı nasıl olabilmektedir? Ve eğer en kesin ilkesi, peşinden sürüklediği kişilerin sefaleti ise nasıl yararlı olabilir? Çünkü, peşi sıra gelen sakıncalar, tıpkı sağladığı yarar gibi, insandan kaynaklı arazlar değildir: Mantıksal olarak bunların her biri ilkedden kaynaklanır ve aynı sıfatla, varlıklarını karşı karşıya sürdürürler.

Kristian Kreiner'in Diyalog Tabanlı Yarışma önerisi yarışmaların üç denge elemanı olan yaratıcılık ve nitelik gereksinimi, verimlilik ve adalet kavramları üzerinden kurgulanmıştır. İyi bir yarışma süreci ancak bu üç kavramın var olabildiği ortamda yaşanabilmektedir. Öneri yarışma modeli Diyalog Tabanlı Yarışmaları baz alırken mimarlar ve kamu adına daha demokratik yollar arayışındadır. Yarışmacı mimarların seçimini daha adil olduğu düşünülen bir platforma taşıırken, halkı kazananın belirlenmesinde söz sahibi kılmaktadır.

Yeni Bir Model Önerisi

Jack Nasar yarışmalar için kendi önerisini geliştirirken öncelikle yatırımcının yarışmanın uygunluğunu düşünmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Nasar, 1999). Yatırımcının kendi kendine sorması gereken soru “Doğru bir yatırım yapıyor muyum?” olmalıdır. Yatırımcı yarışma için karar kıldıktan sonra yarışmanın konusu ve beklentilerine paralel şekilde türüne karar vermelidir. Eğer beklenti bir fikir ya da basit, artistik yönü kuvvetli bir proje üzerinde yoğunlaşmışsa açık yarışma en verimli yöntem olacaktır. Fakat amaç daha karmaşık bir yapı elde etmekse davetli yarışma daha uygun bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu aşamada açık yarışmalardan farklı olarak katılımcı mimar seçimi yapılmaktadır. Oldukça kritik olan bu basamak yarışmaların üç denge elemanından biri olan adaletin sağlanmasında en önemli faktörlerden biri olmaktadır.

Yarışmalarda kimlik gizliliği esasına dayalı olarak, katılımcı, jüri ve işverenin diyaloğuna izin verilmemektedir fakat bu durum birçokları tarafından eleştiriye maruz kalmaktadır. Özellikle seçimin yatırımcının elinde olmaması daha kritik durumlara yol açabilmektedir. Jürinin yatırımcının istek ve ihtiyaçlarına cevap veremeyen projeleri seçmesi sonraları yarışma projelerinin realize edilememelerine neden olmaktadır. Bazen bu durumun tersi gerçekleşmekte ve yatırımcı jüri üzerinde baskı oluşturarak arzulanmış projenin seçilmesine neden olabilmektedir. Her iki durumda içinde barındırdığı olumsuzluklar oldukça fazladır. Halbuki yarışmalar mimar ve yatırımcı arasında var olabilir. Yatırımcının ihtiyaçlarını ve eğilimini keşfetmek için yüzlerce proje üretilmesinden önce süreçte diyalog sağlayarak bu ihtiyaçları anlamaya çalışmak ve bu yönde proje üretmek daha verimli bir yöntem olarak görülmektedir. Mimari tasarım sürecinin en değerli fazı yatırımcının ihtiyaçlarını belirlemek için mimarın yatırımcı ile yaptığı görüşmelerdir. Yatırımcı ve mimar sinerji ile çalışan iki ekip üyesi olabilmektedir (Nasar, 1999).

Eğer bir yatırımcı yarışma konusunda istekliyse, başarı şansı iyi hazırlanmış ve iyi gözetilen bir yarışma ile artmaktadır. Almanya'da bir yarışma danışmanının verdiği bilgiye göre, iyi hazırlanmış bir yarışma yatırımcıya hesaplanan bütçenin 1.5-2 katına mal olmaktadır fakat yatırımcı bu maliyeti kazanan tasarım ile yapılacak bir bütçe tasarrufu ile telafi edebilmektedir. Yaratıcılık ve nitelik gereksinimi, verimlilik ve adalet dengesini sağlayan başarılı bir yarışma için Tablo 1.1'de gösterilen üç faz önerilmektedir. Bu anlamda iyi bir yarışma sağlam ve özenle hazırlanmış bir program, adaletli bir ön seçim ve iyi kurgulanmış bir değerlendirme süreci gerektirmektedir. Tabloda belirtilen eylemlerin uygulaması yarışma türlerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin açık yarışmalarda daha karmaşık ve gelişmiş bir tasarım arayan yarışmalardan farklı bir yol izlenebilmektedir.

PROGRAM
• Detaylı bir program hazırlanması
ÖN SEÇİM
• Profesyonel bir danışman seçilmesi
• Farklı ölçeklerde ve altyapılarda mimarlardan bir katılımcı listesi oluşturulması
DEĞERLENDİRME SÜRECİNİ TASARLAMAK
• Jüri, işveren ve katılımcıların tanışması
• Atölye çalışmalarının organizasyonu
• Jüri öncesi değerlendirme ve teslim
• Açık panel ve değerlendirme sonuçlarının açıklanması

Tablo 1.1. Öneri Model Basamakları

Faz 1: Program

Bir yarışmanın arsanın fizibilitesini, mekansal planlama ihtiyaçları ve bu ikisinin uyumunu değerlendirmek amacıyla detaylı bir programa ihtiyacı vardır. Bir yarışmanın başarısı büyük ölçüde programının formülasyonu ve yazılmasındaki özene bağlıdır. Nasar'ın yaptığı bir anket çalışmasına göre mimarların büyük çoğunluğu bir yarışmaya girip girmeme kararlarını tam ve açık bir programın varlığına göre vermektedir (Nasar, 1999). Programın yazılması ve yerine getirilmesi ve aynı koşullarda değerlendirmede açık bir amaç ve ahlaki zorunluluklar olmalıdır. Yetersiz programlar genellikle gerçekleştirilmeyen projeler olarak sonuçlanmaktadır.

Programı planlamak
Program amaçlarını belirlemek
Program içeriğini belirlemek
İhtiyaç duyulan bilgileri belirlemek
Süreci, dizinleri, konuyu, programı, kuralları, sorumlulukları yatırımcı ile belirlemek
Birincil bilgi kaynaklarını belirlemek
Yatırımcının organizasyon ve felsefesini anlamak <ul style="list-style-type: none">• Organizasyonun, görünümün ve felsefenin doğası• Organizasyon fonksiyonu ve iletişim süreci• Süregelen süreçteki tatmin ve tatminsizlikler• Kullanıcı amacını belirlemek
Proje amaçlarını kurgulamak <ul style="list-style-type: none">• Fonksiyonel amaçlar• Formla bağlantılı amaçlar• Zamanla bağlantılı amaçlar
Veri araştırmasını organize etmek <ul style="list-style-type: none">• Proje ile ilgili durumların toplanması ve organize edilmesi• Anket ve görüşmeler• Literatür araştırması• Süregelen operasyon ve durumların gözlemlenmesi• Yatırımcıdan arkaplan bilgileri
Benzer yapıların ve işlemlerin gözden geçirilmesi
Yapı fonksiyonuyla ilgili durumların toplanması
Yapı formuyla ilgili durumların toplanması
Yapı ekonomisiyle ilgili durumların toplanması
Zamanla (tarihi, şimdiki, gelecekteki) ilgili durumların toplanması

Bilgiyi analiz etmek <ul style="list-style-type: none"> • Toplanan durumları analiz etmek • Fonksiyonel mekan standartları • Mekansal ihtiyaçların listelenmesi • Mekansal diyagramlar • Aktiviteler arası etkileşim örüntüsü • Fonksiyonel birimlerin yazılı tanımları
Konsept geliştirmek <ul style="list-style-type: none"> • Kavramsal alternatifleri ortaya çıkarmak, test etmek ve geliştirmek • Fonksiyonel konseptler geliştirmek • Form, ekonomi ve zamana bağlı konseptler geliştirmek
Bütçeye bağlı problemleri ve ihtiyaçları belirlemek <ul style="list-style-type: none"> • Fonksiyonel ihtiyaçlar • Form ihtiyaçları • Ekonomik ihtiyaçlar
Proje etkisini göz önünde bulundurmak <ul style="list-style-type: none"> • Yatırımcının organizasyonu ve operasyonları üzerindeki etkisi • Toplumsal ve ekolojik etkileri
Programın gözden geçirilmesi ve hataların düzeltilmesi

Tablo 1.2. Program Modelinin Karma Listesi (Nasar, 1999)

Listede geçen her basamak farklı yarışmalar için farklı şekilde kombinlenebilir. Yarışmanın ihtiyacına göre program elemanları değişiklik gösterebilmektedir. Mimarın yarışma ile ilk etkileşim alanını oluşturan şartname ve program doğru bir şekilde hazırlandığı takdirde mimarı doğru yönlendirme gücüne sahiptir. Bu sebeple yarışmayı tüm boyutlarıyla ele almak programın hazırlanmasında en gerekli ihtiyaçtır. Programı sadece ihtiyaç listesine indirgemek projenin sonraki aşamalarında birçok olumsuzlukla karşılaşılacağına bir göstergesi olmaktadır.

Faz 2: Ön seçim

Davetli yarışmalarda katılımcı mimarların belirlenmesi yarışmadan yarışmaya farklılık göstermektedir. Herhangi bir standardı ya da kuralı olmayan bu eylem proje değil mimar seçimi olarak tanımlanabilir. Kimi zaman yarışma açan kurum davetli yarışmaları iki aşamalı düzenleyerek ilk aşamada açık yarışma yöntemine başvurarak proje üzerinden bir değerlendirme yapabilmektedir. Özellikle Berlin'in yeniden inşasında açılan yarışmalarda yarışacak bazı mimarlar belli iken, daha lokal ve deneyimsiz mimarlara şans tanımak adına boş bırakılan kontenjanlar için açık yarışmalar ya da noter huzurunda yapılan kurallar düzenlenmiştir. Bir diğer yöntem, Fransa'da da uygulandığı gibi davetli mimarları portfolyoları ve önceki deneyimleri

üzerinden belirlemektir. Fakat yöntemin çok eleştirilmesi deneyimsiz genç mimarlara hiç şans tanımamasından kaynaklanmaktadır.

Jack Nasar yarışmalarda profesyonel danışmanlık hizmeti alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Nasar, 1999). Bu tezin önerdiği model ön seçimin profesyonel danışmanlar tarafından yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. Ülkemizde birkaç farklı kurumun kendi yarışma yönetmeliği mevcuttur. Fakat bu konudaki en derin bilgi ve deneyim Mimarlar Odası'nındır. Mimarlar Odası'nın tarafsız tavrı yarışmalar konusunda güvenilirlik açısından tatmin edicidir. Ayrıca, Architects' Council of Europe (ACE) Başkanı George Pendl, mimarlar, potansiyel katılımcılar ve yatırımcılar arasında bir anlaşma yapılmasını ve bu anlaşmanın ancak temsilci organizasyon ve örgütlerce yapılabileceğini savunmaktadır (Pendle, 2012). Mimarlar Odası bünyesinde oluşturulacak bağımsız bir "Yarışmalar Grubu"nun, yatırımcıya program hazırlanmasından katılımcı mimarların seçilmesine, atölye çalışmalarının organizasyonundan değerlendirme aşamasına kadar danışmanlık hizmeti vermesi öngörülmektedir. Özellikle katılımcı mimarların seçilmesinde bu gruba büyük bir sorumluluk düşmektedir. Mimarlar arasında adaletin sağlanması bakımından eşit şartların yaratılması ve herkesin eşit yarışma şansının olması, birinin diğerinden öncelikli konumda olmamasına dikkat edilmelidir.

Öneri yarışma modelinde yarışmaya katılmak isteyen mimarlar Yarışmalar Grubuna portfolyoları ile başvuru yapacaktır. Yarışmalar Grubu gelen başvuruları üç havuz altında toplayacaktır. Bu havuzlar başvuran ekiplerin önceden ödül aldığı yarışma sayısı, profesyonel mimarlık hizmeti ölçeği ve meslek süresine göre oluşturulacaktır. Bu üç faktörün bileşeninden sadece ofis ölçeği baz alınarak yapılan kategorizasyona göre daha belirsiz ve daha dinamik gruplar oluşturulması öngörülmektedir. Sonraki aşamada yarışmanın belirlenen katılımcı sayısı ihtiyacına göre bu havuzlardan noter huzurunda kura çekilecektir. Nasar'ın önerdiği bir başka yöntem çok genç ekiplerin daha deneyimli ekipler ile eşleştirilmesidir. Aynı yöntem tezin önerdiği model içinde geçerlidir. Kategorizasyon yapılırken Yarışmalar Grubu gerek gördüğünde eşleştirme yapma olanağına sahip olacaktır. Amacın mümkün olan en demokratik yarışma ortamının sağlanması olan bu sistemde her mimarın yarışma hakkının gözetilmesi hedeflenmiştir.

Faz 3: Değerlendirme sürecini tasarlamak

Yeni yarışma modelinin değerlendirme fazında büyük ölçüde DTY kuralları geçerli olacaktır. Bir dizi toplantılardan oluşan değerlendirme fazı süregelen yarışmalardan farklı olarak tasarım sürecinin sonunda değil, tasarım süreci ile eş zamanlı ilerlemektedir. Rekabetçi diyalogun hakim olduğu bu aşamada yarışmacılar,

yatırımcı ve jüri kontrollü bir iletişim içinde olacaktır. Tarafların işbirliği içinde çalışmasını hedefleyen öneri, demokratik tarafını korumak adına kamuyu projelerden haberdar etmekte ve son seçimi kendisine bırakmaktadır. Aşağıdaki tabloda değerlendirme sürecinin basamakları belirtilmektedir.

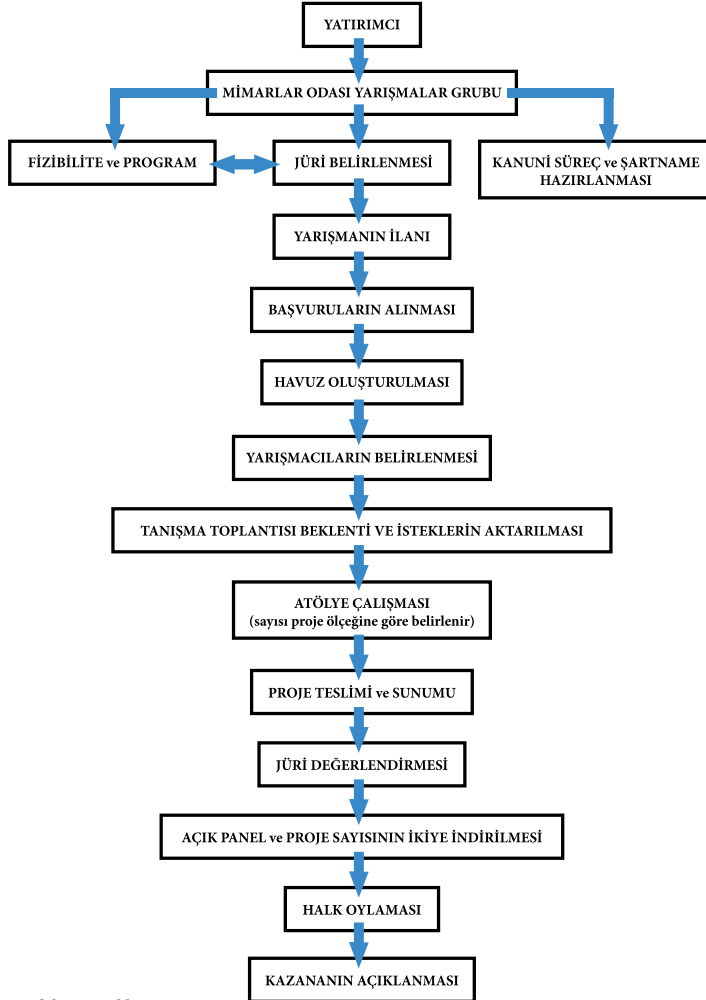
Tanışma Toplantısı
Jüri, işveren ve katılımcı ekipler bir araya gelir.
Atölye çalışması 1
Tüm ekiplerin katılımıyla ilk eskiz çalışmaları sunulur. Geribesleme yapılır.
Atölye çalışması 2 (proje ölçeğine bağlı olarak sayısı artırılabilir.)
Tüm ekiplerin katılımıyla daha detaylı planlar sunulur. Geribesleme yapılır.
Jüri öncesi değerlendirme ve teslim
Bir seminer ile ekipler teslimlerini ve sunumlarını yaparlar.
Açık panel, sergi ve halk oylaması
Kamusal etkinlik şeklinde halk oylaması yapılır ve yarışma sonuçları duyurulur.

Tablo 1.3. Değerlendirme süreci basamakları

Öneri yarışma modelinin değerlendirme süreci jüri, yatırımcı ve katılımcı mimarların tanışma toplantısıyla başlamaktadır. Bu toplantı mimarın jüri ve yatırımcının yaklaşımını anlaması açısından önemlidir. Ön kolokyuma benzer şekilde kurgulanan bu toplantıda karşılıklı beklentiler açıklanmaktadır. Tanışma toplantısından alınan ipuçları ile ilk fikirlerini oluşturan ekipler ilk atölye çalışmasında çalışmalarını jüri, yatırımcı ve diğer ekipler ile paylaşmaktadır. Yatırımcının talebi ve alınan geribeslemeler ile sürekli devam eden veri toplama durumu yarışmacıların atölye çalışmaları dışında fikirlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmalarda yer alan uzmanlar ve üçüncü kişiler uzmanlık alanlarına göre tasarımın gelişmesi amaçlı söz sahibi olabilmektedir. Yarışma projesinin ölçeğine göre gerekliyse ilk atölye çalışmasının ardından tasarımlarını detaylandıran yarışmacılar ikinci bir atölye çalışmasında bir araya gelmektedirler. Bir öncekine benzer şekilde bu çalışmada detaylandırılan projeler paylaşılır ve yatırımcı, jüri ve uzmanların görüşleri alınır. Bu atölye çalışmasından sonra ekipler bireysel çalışmalarına devam ederler ve nihai projelerini hazırlarlar. Sonraki aşamada ekipler son teslimlerini bir sunum ile beraber gerçekleştirirler. Bu sunum aynı zamanda bir jüri öncesi değerlendirme niteliği taşımaktadır.

Teslimlerin arkasından jürinin bağımsız değerlendirmesi oldukça önemlidir.

Tasarımların oluşmasında yönlendirici olarak sözsahibi olan yatırımcı bu aşamada jürinin kararına saygı duymaktadır. Jüri değerlendirmesi sırasında iki adet birinci seçmektedir. Jürinin değerlendirmesinden hemen sonra sonuçların duyurulması bir açık panel şeklinde olmaktadır. Halkın da katılımıyla gerçekleşen etkinlikte ekipler projelerini tanıtmaya imkanı bulmaktadır. Jürinin seçtiği iki adet birinci halk oylamasına sunulmaktadır ve kazanan bu şekilde belirlenmektedir. Halkın oy sahibi olarak bulunduğu bu etkinlikte sonuçlar duyurulmakta ve genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Tablo 1.4. Öneri model süreç tablosu

Kaynakça

Akın, G., (2005). "Mongeri'nin Komşuları", Afife Batur'a Armağan, Literatur, İstanbul.

Deleuze, G., (2001). Postscript on the Societies of Control, in Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, ed. Leach, N., trans by ?, Routledge, London.

Komossa, S., (2010). The Dutch Urban Block and the Public Realm: Models Rules Ideals, Vantilt, Nijmegen.

Martin, R., (2009). Money and Meaning: The Case of John Portman, in Hunch, No:12, p. 36-51, Berlage Institute Report on Architecture, Urbanism and Landscape, NAI Publishers, Amsterdam.

URL-1 Dündaralp, B. (2006).

<http://bogachandundaralp.files.wordpress.com/2011/07/med-millireasc3bcransmetnibdsr.pdf>

URL-2 EAA. (2014). Zorlu Center

<http://www.emrearolat.com/2008/01/01/zorlu-center-istanbul-turkey-2008/>

Notlar

Notlar

Notlar

Notlar

Notlar

Notlar

Notlar

Notlar

Notlar

